

Ontwerp- Omgevingsvisie Hilversum 2040

*Duurzaam, actief, met kansen
voor iedereen*

Samenvatting en voorwoord

Een Omgevingsvisie van betekenis

In deze Omgevingsvisie zet Hilversum de koers uit voor de periode tot 2040. Het belangrijkste doel is dat Hilversum een fijne plek blijft om te wonen, werken en verblijven.

Hilversum bestaat binnenkort 600 jaar. In de afgelopen eeuwen heeft Hilversum zich steeds opnieuw ontwikkeld. Nijverheid stond daarbij centraal, want Hilversum is een stad van 'makers'. In de 20^e eeuw maakte Hilversum grote sprongen, eerst als Tuinstad aan de hand van stadsbouwmeester Dudok, daarna als Mediastad van Nederland.

Hilversum staat nu voor een volgende sprong in de eigen ontwikkeling. We schrijven dit op een moment waarop de wereld om ons heen volop in beweging is en zelfs op onderdelen in crisis verkeert: we hebben te maken met een vluchtelingen crisis, een woningcrisis, een energiecrisis, een stikstofcrisis en een klimaatcrisis. Maar we leven ook in een tijd van nieuwe kansen.

Die kansen en opgaven waar we voor staan, zijn meer dan ooit met elkaar verweven. En ze zijn voelbaar voor elke Hilversummer. Een helder toekomstbeeld en – vooral – de gesprekken met de samenleving daarover zijn daarom nu en in de toekomst onmisbaar.

Duurzaam, actief, met kansen voor iedereen

We zien voor de toekomst van Hilversum drie grote opgaven om de sterke positie van Hilversum te bestendigen. Hilversum wil ten eerste grote stappen

zetten op het gebied van duurzaamheid. Het gaat dan om energie, het hergebruik van grondstoffen en inspelen op de gevolgen van klimaatverandering. Maar het gaat ook over de natuurgebieden om de stad. Ten tweede maken we actief werk van een robuuste, wendbare economie. Vitale wijken en werklocaties zijn nodig om met de demografische ontwikkelingen om te gaan: toename van het aantal ouderen en afname van het aantal werkenden. De derde opgave gaat over meedoen. Met welvaart die zo goed mogelijk is verdeeld en een stevige sociale cohesie: Hilversummers die vitaal, gezond en veilig aan de samenleving kunnen meedoen. Deze opgaven lopen als rode draden door deze Omgevingsvisie heen.

Denkrichting: 'Hilversum, het beste van twee werelden'

Ruim 5.000 Hilversummers waren betrokken bij het tot stand komen van deze Omgevingsvisie: van inwoners en bewonersorganisaties tot maatschappelijke organisaties en bedrijven. De vele en goede gesprekken hebben een duidelijke denkrichting opgeleverd die in deze Omgevingsvisie verder is uitgewerkt: Hilversum, waar het beste van twee werelden te vinden is.

Hilversum is een gewaardeerde plek met kwaliteiten om te koesteren: het groen in en om Hilversum, de architectuur van Dudok en het 'dorpse' karakter in combinatie met de aanwezigheid van 'stedelijke' voorzieningen.

Uitgaande van die kwaliteiten wil Hilversum ook in 2040 een volwaardige centrumgemeente voor de regio Gooi en Vechtstreek zijn, waar sprake is van een goede balans tussen dorpse en stedelijke kwaliteiten. We koesteren ook de natuur om ons heen en daarom ontwikkelt Hilversum zich de komende twintig jaar binnen de bestaande stad. Dat betekent dat we zorgvuldig en slim met de beschikbare ruimte zullen omgaan. Een reële mate van groei zal

daarbij nodig zijn om actief te blijven, maar we kijken altijd per wijk wat de bestaande kwaliteiten zijn en wat er mogelijk is.

Hilversum koesteren

Het zal vijf bestuursperiodes duren voordat het 2040 is. De Omgevingsvisie geeft volop aanleiding om al in deze bestuursperiode flink aan de slag te gaan. Dat is goed mogelijk, omdat er veel parallellen zijn tussen de Omgevingsvisie en het coalitieakkoord 'Hilversum Koesteren'. Bijvoorbeeld als het gaat om het vinden van balans tussen groeien om vitaal te blijven en recht doen aan de Hilversumse kwaliteiten. Tegelijk staat in hoofdstuk 2 van het coalitieakkoord dat er bereidheid is om plannen aan te passen als de Omgevingsvisie daarom vraagt. Als de gemeenteraad de Omgevingsvisie vaststelt, wordt die leidend.

Werken met de Omgevingsvisie

Onze bedoeling is dat de Omgevingsvisie 'levend' blijft. Het toekomstbeeld uit de visie wordt na vaststelling geconcretiseerd in thematische en gebiedsgerichte uitvoeringsplannen, de zogenaamde 'programma's'. Die kunnen bijvoorbeeld ingaan op een opgave of een gebied en worden opnieuw samen met inwoners, organisaties en ondernemers gemaakt. De Omgevingsvisie zelf wordt geactualiseerd als het nodig is om de koers richting de toekomst bij te stellen. Het gesprek met de samenleving over de toekomst is daarom wat het college betreft een voortdurend gesprek, met de Omgevingsvisie als nuttig middel.

De status van dit document

Dit document is de concept-Ontwerp-Omgevingsvisie (hierna afgekort tot 'Omgevingsvisie'), geschreven voor een eerste bespreking in de gemeenteraad. We vinden van belang dat – voor raadsleden en voor deelnemers aan de participatie – goed navolgbaar is hoe we tot dit concept zijn gekomen. Dat is als volgt.

1. Op basis van de participatieopbrengst (gemeenteraad, 13 juli 2022), het bestaande beleid dat door de gemeenteraad is vastgesteld, het coalitieakkoord en de Hilversumse trendstudie 2022-2026 is ambtelijk een ontwerp-visie opgesteld. Dit betreft de hoofdstukken 2 tot en met paragraaf 4.5.
2. De ontwerp-visie is getoetst in een concept Milieu Effect Rapportage (PlanMER) door een onafhankelijk bureau. De PlanMER is geen normenkader of een 'rapportcijfer', maar fungeert voor de gemeente als spiegel. Uit de concept MER blijkt feitelijk hoe zeker het is dat de doelen uit de visie haalbaar zijn, welke positieve of negatieve effecten maatregelen uit de visie zullen hebben en tot welke ruimtevraag de doelen leiden. Daarnaast heeft de gemeente zelf een toets gedaan hoe de ontwerp-visie zich verhoudt tot bestaand beleid en projecten. De conclusies staan in de paragrafen 4.6 tot en met 4.8.
3. Uit de toets volgen knel- en gesprekspunten, die vragen om politiek debat. De belangrijkste gaan over de ambities voor de energietransitie en de ruimte voor wonen, werk en voorzieningen. In paragraaf 4.9 staat hoe het college daar naar kijkt.

Wij stellen ons voor dat onze beschouwing in paragraaf 4.9 centraal staat in het raadsdebat over dit ontwerp. In het raadsdebat horen wij graag hoe de raad kijkt naar de conclusies uit 4.6 tot en met 4.8 en of men zich kan vinden in de beschouwing in paragraaf 4.9.

Na de raadsbehandeling geeft de ontwerp-Omgevingsvisie en de ontwerp Milieu Effect Rapportage vrij voor inspraak door de samenleving. Na verwerking van de inspraakreacties stelt de gemeenteraad in 2023 de Omgevingsvisie definitief vast.

Wij kijken uit naar het debat in de gemeenteraad en de reacties uit de samenleving.

Het college van Burgemeester en Wethouders van Hilversum

Kadertekst stad of dorp: het beste van twee werelden

Is Hilversum nou een stad of een dorp? Deze discussie is ook bij het opstellen van de Omgevingsvisie uitgebreid gevoerd. Dat was niet voor het eerst en waarschijnlijk ook niet voor het laatst. Wat de discussie zo lastig maakt is dat Hilversum eigenlijk hecht aan beide kwaliteiten. Aan de ene kant zijn er de aantrekkelijke dorpse woonmilieus, waarbij mensen hun burens kennen en er een sterk sociaal netwerk is. Maar aan de andere kant hechten mensen ook aan een breed aanbod aan werk en de aanwezige stedelijke voorzieningen als het ziekenhuis, winkels en cultuur in het centrum en een grote keuze aan onderwijs- en sportvoorzieningen. Hilversum wil eigenlijk het beste van twee werelden.

Hoewel Hilversum geen stadsrechten heeft is de discussie 'stad of dorp' in functioneel opzicht overigens prima te beslechten. Op basis van inwoneraantal, een uiteenlopend woningaanbod en aanwezige voorzieningen (ziekenhuis, stations, middelbare scholen enz.) is Hilversum een stad. In deze Omgevingsvisie wordt Hilversum daarom aangeduid als stad. Dat betekent nadrukkelijk niet dat de dorpse kwaliteiten van Hilversum daarmee uit beeld zijn. De ondertitel van deze Omgevingsvisie is niet voor niks 'het beste van twee werelden: dorp en stad'.

Inhoudsopgave

Samenvatting	—	4.5 Actief Hilversum 2040	—
Inleiding	—	4.6 Programmatiese consequenties / ruimtebeslag	—
1. Werkwijze & toepassing	—	4.7 Conclusies MER	
1.1 Een visie voor en door Hilversum	—	4.8 Conclusies beleids- en projecttoets	
1.2 Overige producten	—	4.9 Politieke beschouwing	
1.3 Toepassing Omgevingsvisie 2040	—	5. Toepassing van de Omgevingsvisie	—
2. Waar staat Hilversum?	—	5.1 De Omgevingsvisie als stip op de horizon	—
2.1 Van schapendorp tot Mediastad	—	5.2 De Omgevingsvisie als toetsingskader	—
2.2 Positie in de regio	—	5.3 De Omgevingsvisie als basis voor uitwerking	—
2.3 Participatieopbrengst: hoe kijkt Hilversum naar zichzelf	—	5.4 De Omgevingsvisie als basis voor kostenverhaal	—
2.4 Lopende projecten	—	5.5 De Omgevingsvisie als basis voor monitoring	—
3. Trends & opgaven	—	5.6 Fasering en prioritering	—
3.1 Inleiding	—	Losse bijlagen	
3.2 Trends en ontwikkelingen	—	Bijlage A – Geactualiseerde samenvatting Omgevingsfoto Hilversum	
3.3 Drie samenhangende opgaven	—	Bijlage B – Denkrichting participatie	
4. Visie 2040	—	Bijlage C – Hilversumse trendstudie 2022-2026	
4.1 Inleiding	—	Bijlage D – Beleids- en projecttoets	
4.2 Ruimtelijke keuzes voor heel Hilversum	—	Bijlage E – Milieu Effect Rapportage (1) en Passende Beoordeling (2)	
4.3 Duurzaam Hilversum 2040	—	Bijlage F – Voorzet voor een Hilversums toetsingskader	
4.4 Meedoen Hilversum 2040	—	Bijlage G - Kaartenbijlage	

Inleiding

1. Waarom een Omgevingsvisie voor Hilversum?

Wat is een Omgevingsvisie

In deze Omgevingsvisie staat wat voor gemeente Hilversum in 2040 wil zijn en hoe we daar kunnen komen. Met het opstellen ervan speelt Hilversum in op de toekomstige Omgevingswet, waarin de Omgevingsvisie is aangewezen als een van de belangrijke instrumenten. Een Omgevingsvisie moet volgens de wet een integrale visie op de toekomst bevatten. Dat betekent dat in de Omgevingsvisie op hoofdlijnen alle belangrijke opgaven bij elkaar worden gebracht en keuzes worden gemaakt op het niveau van de stad.

Volgens de Omgevingswet gaat een Omgevingsvisie over de ‘fysieke leefomgeving’.¹ Of anders gezegd: over alles onder, op en boven de grond dat van invloed is op de plekken waar we wonen, werken en verblijven. De centrale vraag daarbij is steeds hoe we onze leefomgeving zo mooi, gezond en veilig mogelijk kunnen maken. Dat doen we voor alle (toekomstige) inwoners, werknemers, bedrijven en bezoekers van Hilversum. Dat doen we ook voor de natuur, flora en fauna in de zo gekoesterde natuur in en om Hilversum. Hilversum kijkt in de Omgevingsvisie verder dan alleen de fysieke leefomgeving. Alles mag aan de orde komen, zoals het sociaal domein en de economie. In de Omgevingsvisie van Hilversum wordt alles in samenhang bekeken.

Visie op hoofdlijnen, uitwerking in programma’s

Een Omgevingsvisie is een visie op hoofdlijnen, waarbij ver vooruit wordt gekeken. Dat betekent dat keuzes worden gemaakt op de schaal van de gemeente als geheel. Zo wordt in deze Omgevingsvisie bijvoorbeeld aangegeven op welk type bedrijvigheid Hilversum zich wil richten in de periode tot 2040. Maar er wordt niet tot in detail vastgelegd waar welke bedrijven moeten komen. Hetzelfde geldt voor de energietransitie. Hilversum wil energie-neutraal zijn in 2050. Dat betekent onder andere dat er meer ruimte moet komen voor zonne-energie op (grote) daken. Ook dat is een keuze op hoofdlijnen, want er wordt niet precies vastgelegd op welk dak zonnepanelen komen. Met andere woorden: in een Omgevingsvisie worden de grote beslissingen genomen, maar daarbinnen blijft speelruimte voor nadere uitwerking, bijvoorbeeld in wijken, het buitengebied of op werklocaties. Dat biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om bij die uitwerking rekening te houden met de identiteit, opgaven en mogelijkheden van de verschillende gebieden. Het adagium uit de Omgevingswet is: “De Omgevingsvisie blijft, de Programma’s veranderen”. Dat passen we ook in Hilversum toe. Na vaststelling van de Omgevingsvisie gaan we aan de slag met programma’s voor gebieden en thema’s, waarin de toets met uitvoerbaarheid, tijd, geld en capaciteit gemaakt wordt en uitvoeringsprioriteiten worden gesteld.

Toekomstbeeld 2040

Hilversum kijkt 20 jaar vooruit en schetst dus een toekomstbeeld voor 2040. Het doel van de Omgevingsvisie is vooral om met behulp van dat toekomstbeeld de kaders te schetsen waarbinnen plannen voor de toekomst gemaakt kunnen worden. Op onderdelen worden ook concrete voorstellen gedaan.

---

¹ Bron: factsheet Omgevingsvisie VNG.

Dat gebeurt vooral voor de korte(re) termijn, door terug te redeneren vanuit het toekomstbeeld en zo de eerste stappen op weg naar dat toekomstbeeld te bepalen.

De Omgevingsvisie 2040 volgt de Structuurvisie 2030 op

Na vaststelling door de gemeenteraad is de Omgevingsvisie de opvolger van de Structuurvisie Hilversum 2030. Vergeleken met de Structuurvisie is de Omgevingsvisie nog een stuk integraler. Dat komt omdat naast traditionele ruimtelijke onderwerpen als wonen, verkeer en groen nu ook sociale aspecten als gezondheid en welzijn worden meegenomen. Dat past goed bij het idee van de Tuinstad, waarbij welvaart werd gezien als welzijn voor iedereen.

De Omgevingsvisie vervangt niet direct al het sectorale beleid dat de gemeenteraad (recent) heeft vastgesteld, zoals de woonvisie of de mobiliteitsvisie. Keuzes in de Omgevingsvisie worden waar nodig bij een volgende actualisatie van het sectorale beleid verwerkt. Bij eventuele discrepanties heeft de Omgevingsvisie 'voorrang'. In hoofdstuk 5 wordt dit verder toegelicht.

Omgevingswet

De Omgevingswet treedt waarschijnlijk op 1 juli 2023 in werking. De wet verplicht alle gemeenten in Nederland om voor het eigen grondgebied een Omgevingsvisie op te stellen. Hoewel de Omgevingswet nog niet in werking is getreden is het al wel mogelijk om vooruitlopend op de wet een Omgevingsvisie op te stellen. Veel gemeenten maken daar gebruik van en ook Hilversum voldoet met het opstellen van deze Omgevingsvisie aan de wettelijke eisen.

Ook het Rijk en alle provincies maken een Omgevingsvisie. In 2020 is de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) vastgesteld. De provincie Noord-Holland heeft

zelfs al in 2018 een Omgevingsvisie vastgesteld: de Provinciale Omgevingsvisie (POVI). Een samenvatting van beide visies is te vinden in Bijlage C bij deze Omgevingsvisie.

Grote opgaven vragen om een nieuwe visie

Een wettelijke plicht is op zich voldoende aanleiding om een Omgevingsvisie op te stellen. Maar ook zonder de Omgevingswet is Hilversum toe aan een actualisatie van het toekomstbeeld. Ten opzichte van de Structuurvisie uit 2013 zijn er trends en ontwikkelingen die leiden tot nieuwe opgaven, waar antwoorden op nodig zijn. Zo dreigen verschillen in de samenleving groter te worden. Voor veel mensen wordt het lastiger om mee te kunnen doen of mee te komen omdat ze bijvoorbeeld geen betaalbare woning kunnen vinden, energie te duur wordt en er te weinig banen zijn voor mensen die met hun handen werken. En als we nu niet ingrijpen zal de kwaliteit van de leefomgeving steeds meer onder druk komen te staan. Het gaat dan om vervuiling en overlast, maar bijvoorbeeld ook om ruimtegebrek op straat. Daardoor kunnen mensen elkaar steeds minder goed ontmoeten, is er te weinig ruimte om te bewegen en spelen kinderen minder buiten. Klimaatverandering leidt bovendien tot aanvullende problemen, bijvoorbeeld door extreme regenbuien, lange periodes van droogte of hoge temperaturen die leiden tot hittestress. Een laatste voorbeeld van een concrete opgave is de veranderende bevolkingssamenstelling. Door bijvoorbeeld vergrijzing ontstaat steeds meer behoefte aan kleinere en betaalbare woningen. Die zijn er nu in verschillende wijken te weinig, waardoor de beschikbare grotere woningen niet vrijkomen voor jonge gezinnen.

Dit is een greep uit de opgaven waar Hilversum voor staat. De lijst is nog veel langer. Het heeft ertoe geleid dat Hilversum, net als in de periode toen Dudok werd aangesteld, opnieuw behoefte heeft aan een visie voor de lange

termijn en die meer dan ooit vraagt om vernieuwende en creatieve oplossingen, stevige keuzes en een goede samenwerking tussen overheid en samenleving.

Andere instrumenten uit de Omgevingswet

De Omgevingsvisie is niet het enige instrument in de Omgevingswet. Andere belangrijke instrumenten zijn het Programma en het Omgevingsplan. Een Programma bevat straks o.a. een uitwerking van de Omgevingsvisie, gericht op het realiseren van het toekomstbeeld. Het gaat over de grootste opgaven uit de Omgevingsvisie, zoals mobiliteit, wonen, groen, welzijn en economie², maar ook over specifieke gebieden, zoals wijken of werklocaties. Het Omgevingsplan vervangt het huidige Bestemmingsplan en bevat daarmee de juridische regels voor de ruimtelijke inrichting van Hilversum. Inwoners, ondernemers en organisaties kunnen in de toekomst in het Omgevingsplan onder andere vinden wat wel en niet mag worden gebouwd op verschillende plekken in de gemeente en welke regels gelden voor het gebruik en de inrichting van de leefomgeving.

2. Wat voor Omgevingsvisie maakt Hilversum?

Vormvrij document

Volgens de Omgevingswet is de Omgevingsvisie een vormvrij document. Dat wil zeggen dat elke gemeente zelf mag bepalen hoe de eigen Omgevingsvisie eruit komt te zien. Dit moet gemeenten de vrijheid geven een Omgevingsvisie te maken die past bij de eigen opgaven en wensen. Omgevingsvisies zijn

---

² Bron: artikel 3.5 van de Omgevingswet.

er dan ook in alle soorten en maten: kort en lang, globaal of juist meer gedetailleerd en in de vorm van een website of rapport. Zelfs een video is mogelijk. Hilversum heeft ervoor gekozen de visie op de toekomst te beschrijven in dit rapport. Daarnaast zal de Omgevingsvisie gepubliceerd worden op www.ruimtelijkeplannen.nl, zodat hij ook digitaal is in te zien.

Eisen aan de inhoud

Vormvrij betekent niet dat de Omgevingswet helemaal geen eisen stelt aan de inhoud van een Omgevingsvisie. Volgens de Omgevingswet moet een Omgevingsvisie in elk geval de volgende onderdelen bevatten:

1. Een beschrijving van de huidige kwaliteit van de leefomgeving. Het gaat dan om wat er nu is en wat mensen daarvan vinden. Wat is goed? Maar ook: wat kan beter?
2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, oftewel een gewenst toekomstbeeld. Dit toekomstbeeld gaat over waar we met z'n allen naar toe willen: het gaat over gebruik, beheer, ontwikkeling, bescherming en behoud van het grondgebied van de gemeente.
3. De hoofdzaken van het te voeren integrale beleid voor de fysieke leefomgeving. Het gaat er dan om wat de doelen zijn en de interventies op de korte, middellange en lange termijn.³

Het eerste punt is te vinden in hoofdstuk 2. Het tweede en derde punt zijn te vinden in de hoofdstukken 3, 4 en 5.

³ Bron: factsheet Omgevingsvisie VNG.

Wettelijke kaders

Daarnaast zijn er verschillende wettelijke kaders waar de Omgevingsvisie zich aan moet houden. Zo moet worden voldaan aan bestaande wet- en regelgeving en bijvoorbeeld doelstellingen van het Rijk op het gebied van energie en grondstoffen. Om één voorbeeld te noemen: we hebben in Nederland bepaald dat we in 2050 (bijna) energieneutraal willen zijn.⁴ Ook Hilversum heeft hieraan te voldoen. Een Omgevingsvisie mag dus niet in strijd zijn met de wet en afspraken die gemaakt zijn door Rijk en provincie.

Opdracht van de gemeenteraad

Voor het invoeren van de Omgevingswet in Hilversum heeft de gemeenteraad al in 2017 drie leidende principes vastgelegd: pionieren, participatie en aanpassen met het vizier naar buiten. Overige kernbegrippen zijn nauwe betrokkenheid van de gemeenteraad, integrale aanpak, strategische vraagstukken en regionale samenwerking.⁵

Hilversum pioniert met de Omgevingswet door proefprojecten uit te voeren. Die zijn er de afgelopen jaren o.a. geweest voor de gebiedsagenda 1221. Door het stimuleren van participatie wil Hilversum inwoners en professionals meer invloed geven op hun directe leefomgeving. Voor de Omgevingsvisie is daarom een uitgebreid participatieproces doorlopen, dat is gebaseerd op het bestuurlijk Plan van Aanpak van de gemeenteraad (maart 2021). Meer hierover is in het volgende hoofdstuk te vinden. Met 'het vizier naar buiten' wordt bedoeld dat Hilversum vanuit de bestaande situatie in stappen wil werken naar de gewenste toekomstige situatie. Vragen en inbreng vanuit de samenleving dienen daarbij als zwaarwegend advies.

---

⁴ Bron: rijksoverheid.nl

De status van de Omgevingsvisie

Een Omgevingsvisie is een zogenaamd zelfbindend document. Dat wil zeggen dat de gemeente zichzelf na vaststelling verplicht om zich aan de eigen visie te houden bij het maken van toekomstige keuzes. Een Omgevingsvisie geeft ruimtelijke contouren aan, maar krijgt in de Omgevingswet verder geen juridische status: je kunt er niet mee naar de rechter stappen. Die rol is in de toekomst weggelegd voor het Omgevingsplan. Meer toelichting daarop wordt in hoofdstuk 5 gegeven.

3. In stappen naar een definitieve Omgevingsvisie

Hilversum maakt een Omgevingsvisie in vier stappen:

1. In beeld brengen van de huidige situatie door het maken van een 'Omgevingsfoto' met feiten en cijfers. De Omgevingsfoto is in 2021 door de gemeenteraad meegegeven voor de participatie in stap 2.
2. Het verkennen van mogelijke denkrichtingen over het Hilversum dat we in 2040 willen zijn. In deze stap vond brede participatie door de hele Hilversumse samenleving plaats. Stap 2 is op 13 juli 2022 afgerond met een raadsbesluit over de opbrengsten uit de participatie: de 'denkrichting'.
3. Het opstellen van een ontwerp Omgevingsvisie.
4. Besluitvorming over de Omgevingsvisie na verwerking van zienswijzen.

⁵ Bron: Bestuurlijk plan van aanpak Omgevingsvisie Hilversum (herzien vastgesteld maart 2021).

Van concept naar vaststelling

In de aanloop naar het opstellen van de Omgevingsvisie hebben veel bijeenkomsten plaatsgevonden met inwoners, ondernemers en (maatschappelijke) organisaties. De gemeenteraad heeft besloten dat de denkrichting uit de participatie de basis vormt voor de Ontwerp-Omgevingsvisie. Na bespreking in het college van Burgemeester en Wethouders en de gemeenteraad wordt dit ontwerp eventueel aangepast, dat vervolgens door het college van burgemeester en wethouders ter inzage zal worden gelegd, tegelijk met een definitieve Milieu Effect Rapportage (PlanMER).

Formele inspraakronde

Met de terinzagelegging start de zogeheten formele inspraakronde. Iedereen krijgt daarin de gelegenheid te reageren. Dat kan schriftelijk of via de mail. Om de ontwerp-Omgevingsvisie toe te lichten zullen onder andere informatiebijeenkomsten worden georganiseerd.

Begin 2023

Het is de verwachting dat de formele inspraak in februari 2023 zal starten. De ontwerp-Omgevingsvisie wordt dan zes weken ter inzage gelegd. Op basis van de reacties wordt een definitieve Omgevingsvisie opgesteld. Deze wordt aan de gemeenteraad voorgelegd ter vaststelling. Dat gebeurt samen met een Nota van Beantwoording, waarin de reacties uit de inspraak én de antwoorden daarop zijn gebundeld. Het is de planning dat Hilversum rond de zomer van 2023 een vastgestelde Omgevingsvisie heeft.

4. Leeswijzer voor de Omgevingsvisie

De opbouw van deze Omgevingsvisie volgt de stappen die tijdens het opstellen ervan zijn doorlopen.

Hoofdstuk 1 geeft een beknopte beschrijving van het gevolgde proces en de manier waarop Hilversum de Omgevingsvisie wil gaan gebruiken.

In Hoofdstuk 2 staat hoe Hilversum er anno 2022 voorstaat. Hier wordt beschreven hoe Hilversum is ontstaan, wat we met z'n allen op dit moment waardevol vinden aan Hilversum en wat er beter kan. Veel van deze informatie is door inwoners, ondernemers en organisaties meegegeven in het participatieproces. Dat legt de vraag op tafel hoe deze waarden behouden kunnen worden en eventueel zelfs versterkt.

Hoofdstuk 3 beschrijft de belangrijkste trends en ontwikkelingen waar Hilversum in de periode tot 2040 mee te maken zal krijgen. Op basis daarvan zijn drie integrale opgaven voor de toekomst van Hilversum geformuleerd.

Het visie voor 2040 wordt in hoofdstuk 4 geschetst. De belangrijkste ruimtelijke keuzes worden genoemd, die zijn gebaseerd op de denkrichting die is opgesteld naar aanleiding van de participatie. Vervolgens wordt een aanzet gegeven voor doelen, maatregelen en mogelijke programma's die worden ingezet om het gewenste toekomstbeeld voor 2040 te realiseren.

Hoofdstuk 5 geeft een doorkijk naar verdere uitwerking en vervolgstappen. Hier komen onder andere aan de orde hoe het gesprek over de toekomst met inwoners, ondernemers en organisaties verder vorm kan krijgen, welk toetsingskader Hilversum gaat gebruiken om initiatieven te toetsen, wat de

relatie is met het op te stellen Omgevingsplan en wat de gevolgen zijn van de Omgevingsvisie voor lopend beleid. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk beschreven welke programma's opgestart worden en hoe de Omgevingsvisie zal worden gemonitord.

Veel voorkomende begrippen

In de Omgevingsvisie staan veel abstracte begrippen, die soms erg op elkaar lijken. Het gebruik van abstracte begrippen is niet altijd te voorkomen. Daarom zetten we ze aan het begin van de Omgevingsvisie kort bij elkaar. Ze worden in het vervolg van de Omgevingsvisie verder uitgelegd.

Visie: is afgeleid van het Latijnse 'videre', wat 'zien' of 'kijken' betekent. Een visie is dus een (jouw) kijk op de wereld. Het is verder kijken, dus naar de lange termijn en wat er om je heen gebeurt.

Omgevingsvisie: dit document. De Omgevingsvisie schetst het toekomstbeeld voor Hilversum met als richtjaar 2040.

Structuurvisie: de voorloper van de Omgevingsvisie uit 2013, waarin de gemeente in hoofdlijnen van de ruimtelijke ordening voor de (middel)lange termijn heeft beschreven.

Doel: een wensbeeld, of een voornemen om een bepaalde situatie te realiseren.

Opgave: een maatschappelijk vraagstuk dat complex is, waarbij verschillende invalshoeken mogelijk zijn of verschillende doelen tegelijk behaald moeten worden, niets doen Hilversum in negatieve zin verandert en geen enkele partij het alleen kan oplossen.

Programma: werkt de doelen uit de Omgevingsvisie uit in maatregelen: hoe gaan we de doelen bereiken?

Beleid: een verzamelbegrip, dat de richting en de middelen die worden ingezet om doelen te bereiken binnen een bepaalde periode omvat. *Het 'beleid' bevat vaak elementen van 'visie', 'opgaven' en 'programma's'*

Project: een tijdelijk organiseren van werkzaamheden, om een eenmalig resultaat te halen dat bijdraagt aan een of meer doelen. *In Hilversum gebruiken we het woord 'project' vaak voor fysieke locatie- of gebiedsontwikkelingen.*

Agenda: in de context van de Omgevingsvisie bedoelen we met 'agenda' een set van uitvoeringsafspraken tussen de gemeente en (bijvoorbeeld) inwoners, ondernemers en organisaties.

Integraal: alle aspecten worden in samenhang bekeken, er ontbreekt niets.

Sectoraal: er wordt naar één aspect gekeken. Bijvoorbeeld naar 'verkeer', 'milieu', 'armoede' of 'gezondheid'. Dit noemen we ook wel **thematisch**.

Gebiedsgericht: waarbij het kijken naar een straat, buurt, wijk of groter gebied centraal staat.

Gebiedsagenda: een uitwerking van de Omgevingsvisie of een toekomstbeeld voor het versterken, vernieuwen en ontwikkelen van een bepaald gebied. Een gebiedsagenda leidt tot uitvoeringsafspraken tussen gemeente, inwoners, ondernemers en/of organisaties.

Meedoen: het kunnen meedoen en er toe doen. Dit begrip gaat vaak over individuen en groepen.

Actief: vitaal, energiek, gemotiveerd en veerkrachtig. Vaak gebruikte synoniemen zijn 'sterk' en flexibel'.

Duurzaam: een situatie waarin mens, milieu en economie met elkaar in evenwicht zijn, zodat we de aarde niet uitputten.

Voorziening: iets nuttigs waar je gebruik van kunt maken. Dit woord wordt in de praktijk verschillend gebruikt. In het fysiek domein gaat het vaak over een openbare functie, gebonden aan een plek: buurt- en wijkcentra, onderwijslocaties, bibliotheek, parkeerplaatsen, gezondheidscentra, kinderopvang, een loket van de gemeente, een nutsvoorziening zoals een transformatorhuisje,

of opvang van bepaalde doelgroepen. In het sociaal domein is een voorziening een vorm van dienstverlening of ondersteuning, meer gericht op een persoon: iemand die helpt in de huishouding, of bijvoorbeeld een uitkering, of welzijnsactiviteiten in een ontmoetingscentrum. Een voorziening kan een lokale, stedelijke of (boven-)regionale betekenis hebben.

Tuinstad: een in samenhang ontworpen stedenbouwkundige en architectonische vorm van een stad, die een gezonde, luchtige, mooie en afwisselende leefomgeving biedt waar het voor iedereen goed wonen en werken is, op een schaal waarbij het sociale leven wordt gestimuleerd.

Participatieproces: de gesprekken met inwoners, ondernemers en organisaties in 2021 en 2022 over hoe Hilversum er in de toekomst uit moet zien.

Denkrichting: het resultaat van het participatieproces, dat is samengevat in een aantal toekomstbeelden en dat de basis is voor deze Omgevingsvisie.

Toetsingskader: het beleid waaraan nieuwe ontwikkelingen worden getoetst of ze passen in en bijdragen aan de doelen van de Omgevingsvisie.

Milieu Effect Rapportage (MER): een rapport naast de Omgevingsvisie dat de verwachte milieueffecten en andere effecten van een plan in beeld brengt. Zo kan de overheid besluiten over het plan en daarbij alle mogelijke consequenties meewegen.

Kadertekst Structuurvisie 2030

Vijf speerpunten

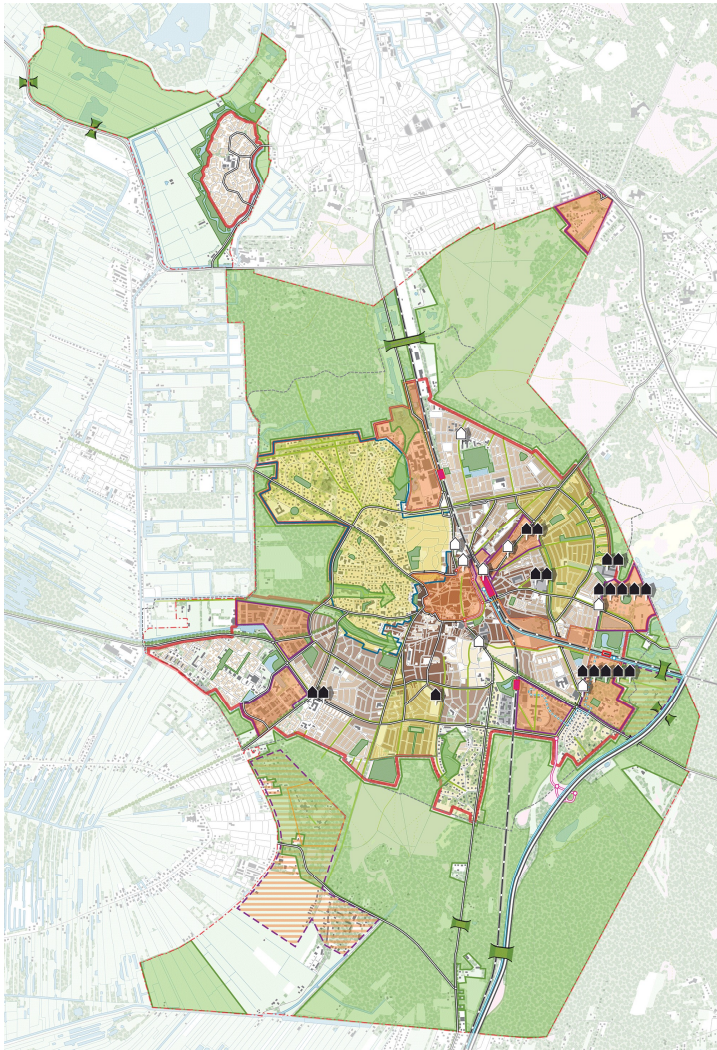
De Structuurvisie 2030 is de voorloper van deze Omgevingsvisie Hilversum. De structuurvisie vervalt met het vaststellen van de Omgevingsvisie. In de Structuurvisie 2030 werden 5 speerpunten onderscheiden voor de toekomst:

1. Hilversum wil een goede woongemeente zijn met voldoende voorzieningen, een prettige openbare ruimte, voldoende plek om te spelen en minder nadruk op parkeren. Het woningbouwprogramma mikt op 'voor elk wat wils', gekoppeld aan de bouw van 3.600 tot 4.500 woningen in de periode 2013 tot 2030.

2. De lokale werkgelegenheid moet aansluiten op de opbouw van de bevolking. De natuurgebieden rond Hilversum moeten behouden blijven. Waar mogelijk wordt natuur toegevoegd, maar de grootste winst kan worden behaald door bestaande groengebieden beter met elkaar te verbinden. Hiermee kan o.a. de soortendiversiteit worden vergroot.
3. In 2030 moet Hilversum dé Mediastad van Nederland zijn, met een bijbehorende creatieve sector die voor veel werkgelegenheid zorgt. Daarbij horen passend onderwijs en kansen op de woningmarkt voor jongeren en jonge gezinnen.
4. Hilversum wil ook in 2030 de centrumgemeente van het Gooi zijn. Dat vraagt om een breed aanbod op het gebied van detailhandel, een weekmarkt, evenementen en een goed horeca- en cultureel aanbod. De centrumfunctie van Hilversum wordt verder versterkt door de clustering van zorg en het verbeteren van de bereikbaarheid.
5. Hilversum wil bekend blijven staan om de hoogwaardige stedenbouwkundige, landschappelijke en architectonische kwaliteiten. Wat kwaliteit heeft wordt behouden en versterkt en er wordt onderscheid gemaakt tussen rustige woongebieden en meer dynamische gebieden.

Met de kennis van nu

Wat direct opvalt is dat deze speerpunten allemaal nog zeer actueel zijn. Ze zijn veel genoemd tijdens de participatiebijeenkomsten die zijn georganiseerd rond het opstellen van deze Omgevingsvisie. Daarnaast komen ze ook naar voren in ambtelijke analyses. Dat betekent zeker niet dat de afgelopen jaren geen doelen zijn bereikt. Integendeel, een flink deel van wat in de Structuurvisie staat is gerealiseerd of in gang gezet. De vijf speerpunten zijn vooral nog steeds actueel omdat ze zo nadrukkelijk verbonden zijn met de geschiedenis, ligging en identiteit van Hilversum. Daarnaast is de opgave er op een aantal speerpunten ook bepaald niet eenvoudiger op geworden. Kijk bijvoorbeeld naar de opgave op het gebied van woningbouw. En ook de nog verder toegenomen druk op de openbare ruimte is een goed voorbeeld. Het gaat hier dus in feite om de blijvende speerpunten van Hilversum.

Kaart structuurvisie Hilversum 2030 (2013)

Ten opzichte van 2013 zien we ook nieuwe onderwerpen op de politieke agenda. Op de lijst met belangrijke onderwerpen staat in 2022 prominent de complexe opgave op het gebied van duurzaamheid. Het gaat dan zowel om energie, klimaatverandering, grondstoffen, voedsel, water en bodem. Ook sociale aspecten als kunnen meedoen in de samenleving en gezondheid staan tegenwoordig hoog op de lijst van belangrijke opgaven. Hilversum heeft er de afgelopen tien jaar dus opgaven bij gekregen. Daarnaast zien we weliswaar dezelfde opgaven terug als in de Structuurvisie 2030, maar de complexiteit en onderlinge samenhang zijn beduidend groter en beter in beeld. Zie bijvoorbeeld het coalitieakkoord 2022-2026. De urgentie is enorm toegenomen en daar zullen we rekening mee moeten houden bij het maken van keuzes.

Een uitgebreide samenvatting van de Structuurvisie 2030 is te vinden in de Bijlage D bij deze Omgevingsvisie.

1. Werkwijze en toepassing

1.1 Een visie voor en door Hilversum

Het resultaat van een intensief proces

De ontwerp-Omgevingsvisie die nu op tafel ligt, is het resultaat van een uitgebreid en intensief proces. Een proces waar heel veel mensen en organisaties in Hilversum bij betrokken zijn geweest. Ze hebben de gelegenheid benut mee te denken en met elkaar en met de gemeente het gesprek aan te gaan. Zo'n proces is in lijn met de eisen vanuit de Omgevingswet, waarin veel waarde wordt gehecht aan participatie tijdens het opstellen van onder andere Omgevingsvisies. De gemeenteraad neemt uiteindelijk een politiek besluit over de Omgevingsvisie en alle inbreng die daarbij geleverd is.

Twee participatierondes

De eerste bijeenkomsten met bewoners in het kader van de Omgevingsvisie vonden al plaats in de laatste maanden van 2019. Vanwege de Coronapandemie is deze participatieronde uiteindelijk stilgelegd en die pauze heeft lang geduurd. Vanaf augustus 2021 is de participatie weer opgestart en uiteindelijk afgerond met een drukbezocht en concluderend stadsgesprek op 12 mei 2022. In deze tweede participatieronde zijn zowel bewoners als ondernemers en maatschappelijke organisaties betrokken geweest. De kadertekst aan het eind van dit hoofdstuk geeft een overzicht van de participatie rond het opstellen van de Omgevingsvisie Hilversum. Het stadsgesprek krijgt daarin – als afsluitende bijeenkomst – extra aandacht.

Onafhankelijke inbreng

Alle participatiebijeenkomsten vanaf 2021 zijn geleid door onafhankelijke gespreksleiders. Daarnaast is van elk onderdeel van de participatie een verslag gemaakt door een onafhankelijk schrijfbureau. Het opstellen van deze verslagen is begeleid door een redactieteam met inwoners en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Het doel: een zo objectief mogelijk verslag van de gesprekken met alle betrokkenen over de belangrijkste opgaven, keuzes en oplossingsrichtingen.

De participatie schetst duidelijk wat in de samenleving leeft

In totaal hebben ruim 5.000 mensen aan een of meer participatie-activiteiten meegedaan. In vergelijking met andere gemeenten die een Omgevingsvisie opstellen is dat bovengemiddeld veel. Er zijn goede redenen om aan te nemen dat de uitkomsten van de participatie breed worden gedragen binnen Hilversum. Zo is er in januari en februari 2022 veel extra inspanning gepleegd om groepen Hilversummers te horen die normaal gesproken minder snel naar wijkgesprekken gaan of deelnemen aan het burgerpanel: jongeren, jonge gezinnen en inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond. Ook de uitkomsten uit deze gesprekken zijn meegenomen.

Daarnaast zijn veel verschillende participatiemiddelen ingezet om iedereen een kans te geven mee te doen. Sommige inwoners voelen zich prettig bij wijkgesprekken of een stadsgesprek, anderen vullen juist liever een enquête in of nemen deel aan een burgerpanel. Het kon allemaal.

Een belangrijke graadmeter is dat de uitkomsten van het stadsgesprek behoorlijk overeenkomen met een peiling onder het Hilversumse burgerpanel (903 deelnemers). Het burgerpanel is, na toepassing van wegingsfactoren op

ondervertegenwoordigde groepen, wijken en leeftijden, statistisch representatief en daarmee een betrouwbare afspiegeling van de samenleving.

Een duidelijke denkrichting

De conclusie dat de inbreng van deelnemers aan het stadsgesprek en de resultaten van het burgerpanel goed op elkaar aansluiten, is prettig. Dit is ook breder het beeld. Vooraf was de verwachting dat er meer uiteenlopende ‘denkrichtingen’ in de participatie zouden ontstaan. Dat blijkt niet het geval: de participatie leidt tot een redelijk eenduidige denkrichting. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties zijn het over veel zaken eens en waar ze dat niet zijn geeft het stadsgesprek veel richting. De Denkrichting is opgenomen als Bijlage B. De denkrichting komt terug in hoofdstuk 2 en is herkenbaar in de visie en aanzet tot maatregelen in hoofdstuk 4.

Politiek primaat van de gemeenteraad

De gemeenteraad is actief betrokken bij het tot stand komen van deze Omgevingsvisie, heeft de ruimte voor het maken van politieke keuzes en neemt uiteindelijk het definitieve besluit over de Omgevingsvisie en toekomstige aanpassingen. De gemeenteraad heeft intensief meegedacht bij het vormgeven van het participatieproces en heeft de denkrichting uit de participatie aan het college meegegeven, als basis voor het opstellen van de Omgevingsvisie. De gemeenteraad heeft het college in Amendement 22-59 gevraagd de ontwerp-Omgevingsvisie voor de inspraakperiode aan de gemeenteraad voor te leggen en daarbij - naast de denkrichting – ook relevante trends en ontwikkelingen en het reeds vastgestelde beleid te betrekken. Het college heeft verder bij het opstellen het coalitieakkoord als kader gehanteerd en bekeken

---

⁶ Omgevingsfoto gemeente Hilversum, analyse t.b.v. de Omgevingsvisie, Antea Group (2019).

of alle voor de Omgevingsvisie relevante onderwerpen voldoende aan bod zijn gekomen.

1.2 Overige producten

Omgevingsfoto Hilversum

Bij de start van het opstellen van de Omgevingsvisie, in 2019, is een zogenaamde Omgevingsfoto gemaakt.⁶ Dit rapport bevat een zo concreet en feitelijk mogelijk beeld van de huidige situatie, de trends en ontwikkelingen en de te verwachten opgaven voor de fysieke leefomgeving in Hilversum. De omgevingsfoto is gemaakt door bestaande beleidsnota’s en andere bronnen samen te vatten en te analyseren. De huidige situatie wordt beschreven aan de hand van cijfers en kaartbeelden. Waar mogelijk zijn de indicatoren in beeld gebracht die gebruikt kunnen worden als graadmeter voor de kwaliteit van de leefomgeving.

In de Omgevingsfoto komen 18 onderwerpen aan bod. Daarnaast wordt de ontstaansgeschiedenis van Hilversum beschreven. In april 2021 is een geactualiseerde samenvatting van de Omgevingsfoto gemaakt.⁷ Deze vormt Bijlage A van deze Omgevingsvisie. De Omgevingsfoto is in hoofdstuk 3 benut om integrale opgaven te benoemen.

Hilversumse trendstudie

Voor de gemeenteraadsverkiezingen is een Hilversumse trendstudie met de belangrijkste trends en ontwikkelingen voor de komende jaren opgesteld. De

⁷ Geactualiseerde samenvatting Omgevingsfoto Hilversum, overzicht huidige situatie, trends en ontwikkelingen, bureau Nieuwe Gracht (2021).

basis daarvoor is de trendstudie voor gemeenten van Platform 31. De trendstudie is als Bijlage C aan deze Omgevingsvisie toegevoegd. De trendstudie is in hoofdstuk 3 benut om integrale opgaven te benoemen.

Beleids- en projecttoets

Hoe deze Omgevingsvisie zich verhoudt tot het reeds door de gemeenteraad vastgestelde beleid is opgenomen in Bijlage D. Eventuele verschillen met de Omgevingsvisie worden genoemd in hoofdstuk 4. Kleinere verschillen kunnen bij de eerstvolgende actualisaties van sectoraal beleid verwerkt worden. Grotere verschillen vragen om politiek debat bij de besluitvorming over de Omgevingsvisie.

Milieu Effect Rapportage

Gekoppeld aan het opstellen van de Omgevingsvisie is een Milieu Effect Rapportage (MER) opgesteld door een extern bureau. De MER schat feitelijk de effecten in van het toekomstbeeld uit de Omgevingsvisie op de leefomgeving. Dit wordt afgezet tegen een situatie van autonome ontwikkeling, waarbij in Hilversum alleen bestaand beleid zou worden doorgezet.

Bij de raadsbehandeling van deze Omgevingsvisie is het proces om tot een MER te komen nog niet afgerond: er is sprake van een formeel traject waarbij de landelijke Commissie MER nog advies uitbrengt. Daarom komt bij de raadsbehandeling een *concept* van de MER beschikbaar: bijlage E. Op basis hiervan kan de gemeenteraad goed beoordelen of er nog verbeteringen aan de Omgevingsvisie moeten worden doorgevoerd, voordat het ontwerp de inspraak ingaat. Zo is de MER voor Hilversum 'ontwikkeland' van karakter.

Toetsingskader

De MER levert ook een aanzet voor een Hilversums toetsingskader op om initiatieven te kunnen toetsen aan de Omgevingsvisie. De aanzet is opgenomen in bijlage F. Dit toetsingskader wordt na het vaststellen van de Omgevingsvisie verder uitgewerkt.

1.3 Toepassing Omgevingsvisie 2040

De Omgevingsvisie is een document dat impact heeft op het dagelijks werk van de gemeente Hilversum. Er zijn globaal vijf toepassingen van de Omgevingsvisie, die deels al mogelijk zijn met de bestaande manier van werken, maar deels ook om een andere manier van werken vragen. Hoofdstuk 5 geeft hiervoor aanzetten.

De Omgevingsvisie als stip aan de horizon (1)

De ervaring is dat de Structuurvisie 2030 (2013) in de praktijk slechts incidenteel door college en gemeenteraad als toetsingskader voor beleid en ontwikkelingen is gebruikt. Doordat de Omgevingsvisie een integrale visie op hoofdlijnen is, met een helder toekomstbeeld voor de lange termijn, denken wij dat dit een bruikbaar kader is om het gemeentelijk beleid op te baseren.

De Omgevingsvisie als toetsingskader (2)

Uit het vaststellen van de Omgevingsvisie door de gemeenteraad vloeit voort dat Hilversum nieuwe ruimtelijke initiatieven van bijvoorbeeld marktpartijen en bewoners (collectieven) aan de Omgevingsvisie toetst. Als deze initiatieven passen binnen de kaders van de Omgevingsvisie, dan zal Hilversum meewerken aan de uitvoering ervan. Als dat niet zo is dan zal Hilversum meedenken over alternatieve locaties of aanpassing van plannen waardoor ze wel

bijdragen aan het realiseren van het toekomstbeeld 2040. Tenslotte kan op basis van de Omgevingsvisie ook de conclusie worden getrokken dat voor bepaalde initiatieven geen plek is binnen Hilversum.

De Omgevingsvisie als basis voor uitwerkingen (3)

Een derde toepassing van de Omgevingsvisie is die als basis voor nadere uitwerkingen. Het is de bedoeling de komende jaren verschillende soorten uitwerkingen op te stellen. Opgavegerichte uitwerkingen worden vertaald in Programma's zoals omschreven in de Omgevingswet. Daarnaast zullen uitwerkingen worden opgesteld voor specifieke gebieden binnen de gemeente.

De Omgevingsvisie als basis voor kostenverhaal (4)

Met deze Omgevingsvisie wil Hilversum ook de basis leggen voor kostenverhaal. Het gaat dan om het kunnen vragen van een bijdrage aan ontwikkelende partijen voor algemene kosten die een gemeente moet maken bij nieuwe ontwikkelingen. Als een ontwikkelaar bijvoorbeeld een aantal woningen bouwt, dan zal hierdoor bijvoorbeeld het gebruik van de openbare ruimte veranderen of kan de verkeersdruk toenemen. Hierdoor moet de openbare ruimte mogelijk worden aangepast. Ook zullen de nieuwe bewoners gebruik willen maken van Hilversumse voorzieningen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs en cultuur. Het is gebruikelijk dat aan ontwikkelende partijen een bijdrage wordt gevraagd voor de kosten die de gemeente maakt voor het in stand houden of verbreden van deze voorzieningen.

De Omgevingsvisie als basis voor monitoring (5)

Een laatste toepassing van de Omgevingsvisie is die als basis voor monitoring. Het gaat dan vooral om het in beeld brengen van de effecten van projecten die in de komende jaren in Hilversum worden gerealiseerd. Door

steeds de consequenties van nieuwe ontwikkelingen op een aantal belangrijke criteria in beeld te brengen wordt duidelijk in hoe en in welke mate ze het toekomstbeeld voor 2040 dichterbij brengen, of dat moet worden bijgeschakeld. Dat maakt het mogelijk om tussentijds bij te sturen. Waar mogelijk wordt bij het opzetten van de monitor voortgebouwd op de nulmeting en de bijbehorende criteria uit de MER.

Kadertekst samenvatting participatie

Participatieronde 1 (november 2019 - februari 2020)

Tijdens de eerste participatieronde konden inwoners hun ideeën en standpunten laten horen in een burgerpanel, een enquête en een aantal wijkgesprekken. De Coronapandemie heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat deze participatieronde is stilgelegd. De resultaten zijn vastgelegd in een 'Beeldverslag participatieronde 1' (bureau Nieuwe Gracht, januari 2021).

Inwoners aan het woord (augustus 2021 - maart 2022)

Vanaf augustus 2021 is de participatie weer opgepakt en zijn onder meer 8 wijkgesprekken gevoerd, enquêtes afgenomen, ansichtkaarten als post binnengekomen, ideeën op de website geplaatst en bezoekers aan het Atelier van de toekomst ontvangen. Centraal stond de vraag wat inwoners vinden dat goed is aan Hilversum en wat er in de toekomst kan verbeteren. De resultaten zijn vastgelegd in het verslag 'Inwoners aan het woord' (Schrijfburo Terwisscha en Wagenaar, januari 2022) + het verslag 'Ondervertegenwoordigde groepen' (Schrijfburo Terwisscha en Wagenaar, februari 2022).

Organisaties aan het woord (maart - april 2022)

Over de onderwerpen die door inwoners zijn aangedragen, zijn organisaties verder met elkaar in gesprek gegaan. Belangenorganisaties, ondernemers, verenigingen en maatschappelijke organisaties werden uitgenodigd tijdens vier bijeenkomsten in maart en april 2022. Twee bijeenkomsten gingen over de fysieke leefomgeving (eerst over het buitengebied en vervolgens over de stad) en twee bijeenkomsten gingen er over 'hoe we in 2040 samen kunnen leven en werken'. Dit was opgedeeld in de onderwerpen 'werk & economie' en 'voorzieningen'. De resultaten zijn vastgelegd in het verslag 'Organisaties aan het woord' (Schrijfburo Terwisscha en Wagenaar, voorjaar 2022).

Stadsgesprek (12 mei 2022)

Als afsluiting van de tweede participatieronde heeft een Stadsgesprek plaatsgevonden. Uit 'Inwoners aan het woord' en 'Organisaties aan het woord' blijkt dat er veel overeenstemming is over de toekomst van Hilversum. Wat overblijft, zijn de zaken waarover de meningen in Hilversum verschillen. Een team van onafhankelijke deskundigen heeft zich over de opbrengsten gebogen en geadviseerd welke verschillen in het Stadsgesprek besproken zouden kunnen worden.

Uiteindelijk is vooral gesproken over de volgende drie onderwerpen:

De openbare ruimte is van ons allemaal: wat heeft prioriteit?

Uit de participatie komt duidelijk naar voren: meer ruimte voor de fiets, lopen of spelen, groen en ontmoeten: minder drukte en verkeersveilig. Maar er is niet opeens meer openbare ruimte en er zijn wél allerlei grote vraagstukken als energietransitie en klimaatadaptatie die ook een plek moeten vinden in de openbare ruimte. In steden zien we steeds vaker slimme oplossingen, zoals deelmobiliteit en transferlocaties aan randen van steden voor mensen en goederen. De vraag voor nu is: wat moet méér en minder prioriteit in de openbare ruimte krijgen? En heeft de auto over 20 jaar nog dezelfde plek in de stad?

Hoe kunnen we de natuur behouden en verbeteren en de energietransitie voor elkaar krijgen?

Dat we met z'n allen trots zijn op het Hilversumse buitengebied staat volgens de participatie buiten kijf. We zien ook dat het in het buitengebied steeds drukker wordt, de biodiversiteit afneemt en dat het klimaat verandert. In de stad liggen grote uitdagingen op het gebied van wonen, werken, mobiliteit, klimaat en energie en wordt soms naar het buitengebied gekeken. Lossen we alles op in de stad, of voegen we natuur toe aan de stad om de natuur buiten de stad te ontzien? En is het ontzien van de natuur genoeg om de natuur op peil te houden, of is er meer nodig?

Hoe komen we tot veerkrachtige wijken?

Onze omgeving verandert. Dat zien we allemaal. Het gaat dan o.a. om de samenstelling van onze bevolking, de manier waarop we werken, winkelen, verplaatsen, omgaan met elkaar en hoe we onze vrije tijd invullen. We willen ons ook in de toekomst thuis voelen in onze omgeving. Met goede voorzieningen en woningen die goed aansluiten bij wat we nodig hebben, ook over 10 of 20 jaar? We zien dat het lastig is een goede volgende

woning vinden en we zien in winkelcentra juist minder winkels. Wat is nodig voor meer voorzieningen als winkels, scholen, gezondheidscentra, cultuur en sport in alle wijken? Of willen we juist 'stadse' voorzieningen op een paar plekken? En wat is er nodig aan wonen en werken in de wijken om de voorzieningen op peil te houden?

Ongeveer 200 inwoners en vertegenwoordigers van organisaties gingen met elkaar in gesprek over hun standpunten. De resultaten zijn vastgelegd in het verslag 'Het Stadsgesprek' (Schrijfburo Terwisscha en Wagenaar, mei 2022).

Enquête

De stellingen die tijdens het stadsgesprek aan bod kwamen zijn ook uitgezet in een online enquête. De resultaten van de online enquête zijn vastgelegd in de rapportage 'Peiling - Omgevingsvisie Hilversum' (I&O Research, mei 2022).

Atelier van de Toekomst en website

Tijdens een groot deel van het participatieproces konden mensen binnenlopen in het Atelier van de Toekomst aan de Kerkstraat. Ze konden hier terecht met vragen over de Omgevingsvisie en de participatie én ze konden ideeën achterlaten. Hier is veel gebruik van gemaakt.

Algemene informatie over de Omgevingsvisie en het participatieproces was te vinden op de website www.hilversum2040.nl. Na elke bijeenkomst kwam een beeldverslag online.

2. Waar staat Hilversum?

Dit hoofdstuk schetst de uitgangspositie van Hilversum: waar staan we nu en hoe zijn we daar gekomen? Het hoofdstuk begint met een beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van Hilversum. Een geschiedenis die gekenmerkt wordt door een afwisseling van periodes van relatieve rust en snelle groei. Na die beschrijving worden de belangrijkste Hilversumse kwaliteiten, aandachtspunten en 'denkrichtingen' uit de participatie in beeld gebracht. Zo kijkt Hilversum anno 2022 naar zichzelf. Ook de positie van Hilversum in de regio wordt daarbij belicht. Het hoofdstuk sluit af met een beschrijving van lopende projecten in en rond Hilversum. Op basis van de belangrijkste Hilversumse kwaliteiten en aandachtspunten ontstaat een goed overzicht van de onderwerpen of thema's die een rol spelen in deze Omgevingsvisie. Deze onderwerpen zijn in een kadertekst aan het eind van dit hoofdstuk opgenomen.

2.1 Van schapendorp tot Mediastad

Van ijstijd tot eerste bewoning

In de voorlaatste ijstijd wist het landijs vanuit het noorden tot in Midden-Nederland door te dringen. Deze periode wordt het Salien genoemd en duurde ruwweg van 238.000 tot 126.000 jaar geleden. Aan de randen van de gletsjertongen werden landmassa's opgeschoven en ontstonden zogenaamde stuwwallen. De Utrechtse Heuvelrug is er daar een van. Duizenden jaren later zorgde de hoge ligging van de inmiddels beboste heuvelrug voor een veilige plek om te wonen. Hilversum is net als Laren, Blaricum en Bussum ont-

staan aan de rand van een drinkplaats. Nabij het dorp lagen de engen (akkers). Veelal op afstand lagen de meenten (weidegronden). Een deel van het huidige stratenpatroon van Hilversum komt voort uit deze oude routes.

Zelfstandigheid vanaf de Middeleeuwen & Gouden Eeuw

In 1424 krijgt Hilversum een zelfstandige status. Het wordt onafhankelijker van de stad Naarden. Hilversum kan de eigen nijverheid, verkoop en verwerking van schapenwol flink uitbreiden en groeit daarbij sterker dan de omliggende dorpen. De vrije boeren mogen hun schapen laten grazen op de gemeenschappelijke heide op basis van gebruiksrechten. Ze worden Erfgooiers genoemd.

In de Gouden Eeuw verandert het landschap drastisch. Vanaf 1650 verdwijnen de natuurbossen omdat het hout nodig is voor de scheepsbouw. Hilversum ontwikkelt zelfstandig de nijverheid van textiel, spinnerij en weverij. Rijke Amsterdamse kooplieden vestigen zich aan de westflank van Hilversum op buitenplaatsen. Het zand van de afgravingen vormde een inkomstenbron. De Gooische Vaart werd doorgetrokken naar Hilversum (Oude Haven).

Industrialisatie

Het laatste kwart van de 19e eeuw is net als in de rest van Nederland een periode van grote economische groei. Er wordt veel infrastructuur aangelegd en in de loop van de 19e eeuw wordt gestart met de aanleg van villaparken en villawijken. Had Hilversum in 1850 nog 5.500 inwoners, in 1910 zijn dit er circa 31.500.

Tussen de beide wereldoorlogen

Hilversum groeit snel in de periode tussen de beide wereldoorlogen. Aan het begin van de 20e eeuw wordt Hilversum zich er nog meer van bewust dat er

regie met kwaliteit moet komen. In 1915 wordt Dudok aangesteld als directeur Publieke Werken en in 1928 wordt hij gemeentearchitect. Dudok zorgt voor de ontwikkeling van Hilversum als unieke Tuinstad, waarbij hij ernaar streeft dat stad en ommeland met elkaar verbonden blijven door het creëren van zichtlijnen en een groenstructuur met parken en plantsoenen. Voorbeelden van lange lijnen in de stad zijn de Pieter de Hooghlaan die uitkijkt op de St. Vituskerk, de Geraniumstraat die uitkijkt op de Clemenskerk en de Bosdrift. De Lorentzvijver en het Kamrad zijn mooie voorbeelden van groene overgangen naar de natuur.

In de jaren 1915-1930 worden in Nederland de tuindorpen gebouwd, als antwoord op de verpauperde arbeiderswijken in de grote steden. Bekende voorbeelden zijn Betondorp (tuindorp Watergraafsmeer) in Amsterdam, de Haagse Vogelwijk en tuindorp Vreewijk in Rotterdam. In Hilversum ontwerpt Dudok een aantal tuinwijken, met kenmerkende jaren 30 architectuur. Voorbeelden zijn Hilversum Zuid en Oost. Doordat de Hilversumse tuinwijken een samenhangend geheel vormen wordt Hilversum de Tuinstad genoemd.⁸

Om ervoor te zorgen dat de dorpen niet aan elkaar groeien en om de heide te behouden en de natuur te beschermen, richtten de gemeenten in het Gooi samen met de provincie in 1933 het Goois Natuur Reservaat (GNR) op.

---

⁸ Bron: open Hilversum. Hilversum is de enige stad in Nederland waar de Tuinstadgedachte op de schaal van de hele stad is uitgewerkt.

Kadertekst Tuinstad Hilversum

Woningwet 1901

Tegen het einde van de 19de eeuw had Nederland te maken met een crisis: in de steden heersten woningnood, slechte woon- en leefomstandigheden en ziektes. Steeds meer werd onderkend dat vooruitgang en een goed functionerende stad met werkgelegenheid wel degelijk ook te maken had met gezonde en gelukkigere mensen die een toekomst konden hebben. Dit idee werd concreet gemaakt in de Woningwet uit 1901: er moesten uitbreidingsplannen worden gemaakt en (goede) arbeiderswoningen worden gebouwd. Volkswoningbouwverenigingen werden opgericht en op rijkssubsidie kon worden gerekend. Onderkend werd dat Hilversum in een bijzonder landschap lag en dat nagedacht moest worden over ontwikkelen met kwaliteit, zowel qua leefomstandigheden als qua vormgeving.

Tuinstad Hilversum

Vanaf 1908 kreeg het idee om de groei van Hilversum vorm te geven naar het concept van de Tuinstad voet aan de grond. Dudok kwam als stedenbouwkundig architect die de eisen kon vertalen in een kwalitatief hoogwaardige vorm. Er werkten in Hilversum veel forensen, maar ook de arbeiders die hier kwamen wonen moesten een goede woning krijgen. Nieuwe functies vroegen nieuwe gebouwen en plekken. Dudok ging aan het werk volgens de tuinstadgedachte.

Het internationale idee van de tuinstad is een sociaaleconomisch en functioneel concept waarbij men zich ervan bewust was dat een goede inrichting van de ruimte en de woning essentieel was. Stedenbouwers en architecten gingen zich verdiepen in plannen waarbij de leefomstandigheden van vooral de arbeiders zouden verbeteren. Ook politici, artsen en industriëlen sloten zich aan. Camillo Sitte, Raymond Unwin, Ebenezer Howard, Hans en Bernhard Kampffmeyer en Fockema Andreae zijn bekende namen. In 1924 was de groene, gezonde tuinstad het centrale onderwerp op het Internationaal stedenbouwcongres in Amsterdam. Een van de excursies leidde naar het werk van Dudok in de tuinstad Hilversum.

De in samenhang ontworpen stedenbouwkundige en architectonische vorm van de tuinstad biedt een gezonde, luchtige, mooie en afwisselende leefomgeving waar het voor iedereen goed wonen en werken is, op een schaal waarbij het sociale leven wordt gestimuleerd. Hilversum wordt daarbij dooraderd door groen. Het is een plaats die harmonische en samenhangende oplossingen biedt voor opgaven op het gebied van volkshuisvesting en werkgelegenheid. De mens en de menselijke maat staan centraal. Dudok kon zich goed voorstellen hoe mensen hun woning ervaren en zich door de ruimte bewegen. De wijk heeft een goede schaal om zich thuis te voelen, zich te oriënteren en zichtbare voorzieningen voor iedereen dicht in de buurt te hebben. Daarvoor vond hij in de tuinstadgedachte een passende vorm die hij eigenzinnig verder ontwikkelde. Toch was hij het met name die naast de volkshuisvestelijke, hygiënische en sociale aspecten van de tuinstad de behoefte aan schoonheid en afwisseling signaleerde. Dudok zag ook de noodzaak van samenwerking tussen partijen. Hij ontwikkelde een visie met toekomstwaarde, een plan voor de lange termijn om de gehele stad niet uit het oog te verliezen. Alleen in Hilversum is het idee van de tuinstad daarom op de schaal van de hele stad doorgevoerd. En Hilversum is daarmee de enige tuinstad van Nederland.

Na de Tweede Wereldoorlog werden nieuwe wijken, zoals Hilversum Noord, Van Riebeeck en Hilversum Zuidwest gebouwd volgens dezelfde uitgangspunten, maar er moest waar het kon intensiever, iets hoger en sneller worden gebouwd. De tuinstadgedachte moderniseerde zich steeds weer in de loop van de tijd.

De oorlogsjaren

Gedurende de Tweede Wereldoorlog gebeurt er veel in Hilversum. Hilversum wordt het hoofdkwartier van het Duitse leger in Nederland. De Duitsers nemen het radioverkeer over, zij gebruiken het vliegveld Hilversum intensief en bouwen naast het vliegveld de Korporaal van Oudheusdenkazerne. Om de hele gemeente komt een tankgracht en er kwam een bunker dorp bij Zonnestraat. De Trompenberg, Nimrodpark en Kannesheuvelpark worden tijdens de oorlog gebombardeerd. Een zwarte bladzijde in de geschiedenis is de gedwongen verhuizing van het grootste deel van de Joodse bevolking naar Amsterdam in 1942 en de opvolgende deportatie. Van de Joodse inwoners uit 1941 heeft slechts een kleine 10% de oorlog overleefd.

Wederopbouwperiode

De periode na de Tweede Wereldoorlog staat tot 1970 in het teken van wederopbouw, herstel en uitbreiding. Hilversum legt volgens het plan van de tuinstad (1933) nieuwe wijken aan (Noord, Van Riebeeck). De bevolking van Hilversum groeit verder en bereikt eind jaren '50 een hoogtepunt met meer dan 100.000 inwoners. Hilversum wordt in de jaren '50 de stad voor radio en televisie. In de jaren '60 begint de ontwikkeling van het Omroepkwartier, de voorloper van het Media Park. De stad wordt verder verdicht, in het centrum vinden reconstructies en schaalvergroting plaats. Daarnaast breidt Hilversum nog flink uit. In de jaren '60 en '70 worden Kerkelanden en de Hilversumse Meent gebouwd. Beide wijken liggen buiten de voormalige engen. In de loop der jaren zijn in Hilversum verschillende vormen van experimentele woningbouw gerealiseerd.

Crisisjaren '80 en '90

Deze periode kenmerkt zich door achteruitgang, onder andere als gevolg van de oliecrisis en de sterk stijgende rente. Veel bedrijven sluiten hun deuren. De bevolking neemt af naar 82.500 in 1999. Deze bevolkingskrimp komt met name doordat er weinig gebouwd wordt en doordat er steeds minder mensen in één huis wonen. De toenemende automobiliteit gaat een steeds grotere rol spelen en veroorzaakt in toenemende mate verkeersproblemen, vooral in en rond het historische centrum van Hilversum. Kenmerkende ingrepen van die tijd zijn de sloop en nieuwbouw van het station begin jaren negentig en de start van de aanleg van een binnenring voor autoverkeer. Daarna groeit de aandacht voor de bestaande bebouwde omgeving en de kwalitatief hoogwaardige architectuur. Een restauratie- en herbestemmingslag wordt gemaakt met het Raadhuis, Zonnestraat, Gooiland en het oeuvre van Dudok. De stadsvernieuwing komt op.

21e eeuw

Hilversum begint aan een kwaliteitsslag in de bebouwde kom. De invulling van het centrum verandert, door het toevoegen van wonen, werken en vermaak. Daarnaast wordt gewerkt aan een groot aantal binnenstedelijke transformaties. Verlaten bedrijfslocaties krijgen een nieuwe functie terwijl hun historie herkenbaar blijft (Melkfabriek, Lucent en Mout). Het Media Park bundelt nieuwe commerciële media en technische bedrijven en ontwikkelt door tot campus. In het centrum en op verschillende andere locaties wordt gewerkt aan de verdere transformatie van verouderde bedrijfslocaties, wijkcentra, het winkelgebied en een vernieuwing van de gezondheidszorg.⁹

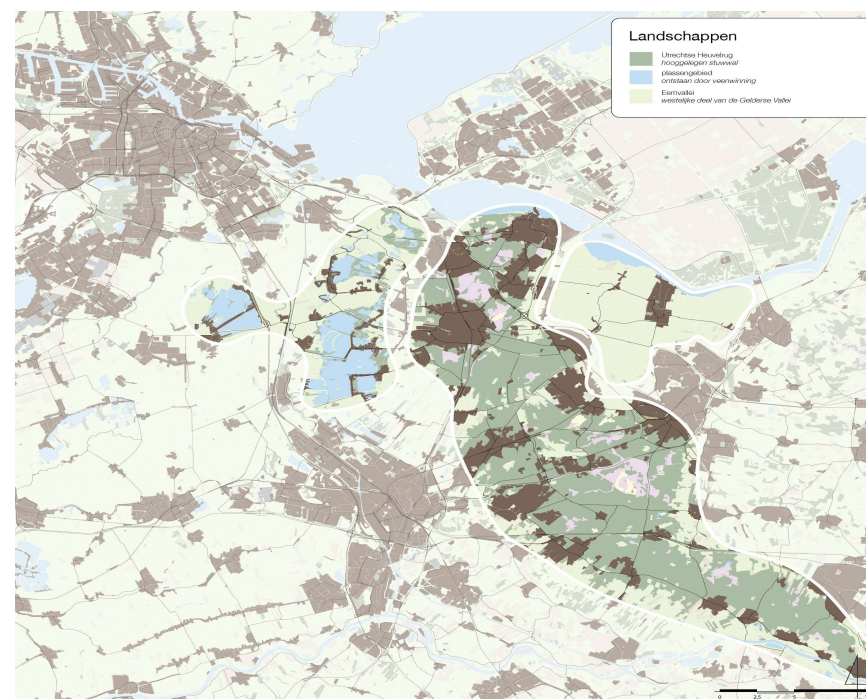
2.2 Positie in de regio

Omgeven door groengebieden

Met de oprichting van het Goois Natuur Reservaat hebben de Gooise gemeenten het behoud van de groengebieden op en rond de Utrechtse Heuvelrug gezekerd. Mede daardoor is Hilversum ook vandaag de dag nog vrijwel geheel omgeven door groen. Veel van de groengebieden rond de stad hebben bovendien een natuurstatus. De meest kenmerkende landschappen in de directe omgeving zijn het afwisselende heide- en boslandschap van de Utrechtse Heuvelrug (dat grotendeels onderdeel is van het Natuurnetwerk Nederland (NNN)), het veenweidelandschap aan de westzijde van de stad en de open Eemvallei aan de oostzijde van de Heuvelrug. Delen van het veen-

⁹ Bron: deze tekst is een samenvatting van de beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van Hilversum uit de Omgevingsfoto van Antea Group (2019), op enkele onderdelen aangevuld.

weidegebied maken deel uit van het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden. Deze gebieden liggen overwegend net ten westen van de gemeentegrens. Binnen de gemeente Hilversum heeft alleen een gebied ten westen van de Hilversumse Meent een Natura 2000-status. Zonnestraal, gelegen op de overgang van hoog naar laag en droog naar nat, toont een verscheidenheid aan landschappen. Door de compacte opbouw van de stad zijn de grote groengebieden voor alle Hilversummers in korte tijd bereikbaar.

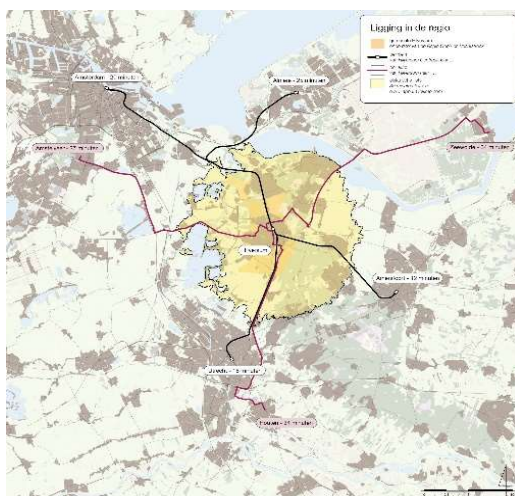

10

¹⁰ Bron: Koersdocument Gooi en Vechtstreek, landschapsbeeld Gooi en Vechtstreek (MTD Landschapsarchitecten).

Centraal gelegen in de Noordvleugel

Hilversum ligt op de grens van de provincies Noord-Holland en Utrecht, tussen twee (metro-pool)regio's die deel uitmaken van het stedelijk netwerk Nederland: de Metropoolregio Amsterdam (MRA) en de regio Utrecht. De regio Gooi en Vechtstreek en Hilversum zijn een verbindende 'groenblauwe' schakel tussen de dichtbevolkte steden Amsterdam, Utrecht, Almere en Amersfoort. En het is juist die combinatie die Hilversum zo aantrekkelijk maakt als woongemeente. De metropoolregio Amsterdam en de Utrechtse regio zijn binnen korte tijd bereikbaar, zowel per openbaar vervoer als per auto. De afstanden zijn zelfs zodanig klein dat ook de elektrische fiets een steeds belangrijker rol begint te spelen in het dagelijkse vervoer. Hier liggen kansen op het gebied van duurzaamheid en bereikbaarheid.

Identiteit van de regio Gooi en Vechtstreek

Met hoogwaardige voorzieningen is de regio een prettige plek om te wonen, werken en recreëren. De organische groei van de woonomgeving heeft geleid tot een grote variatie in kernen, elk met een eigen identiteit. De regio onderscheidt zich met media als een herkenbaar economisch cluster, maar ook met ICT, kunstmatige intelligentie, creatieve industrie, zorg en recreatie.

Ontwikkelingen rond station Hilversum, het Arenapark en Media Park dragen bij aan de verdere ontwikkeling van dat profiel. De regio onderscheidt zich ook door de grote cultuurhistorische gelaagdheid en diversiteit van het landschap en de natuur. Opgaven voor de regio gaan over een integrale aanpak van het watersysteem om verdroging tegen te gaan, natuur te beschermen en waterkwaliteitsdoelen te halen, óók als voorwaarde voor ontwikkelingen in het stedelijk gebied. Daarnaast is aandacht nodig voor het functioneren van snel- en spoorwegen, in relatie tot (H)OV-verbindingen en de bereikbaarheid van praktijkgeschoolde werkgelegenheid. De positie van Gooi en Vechtstreek is beschreven in het Verstedelijkingsconcept MRA (gemeenteraad februari 2022).

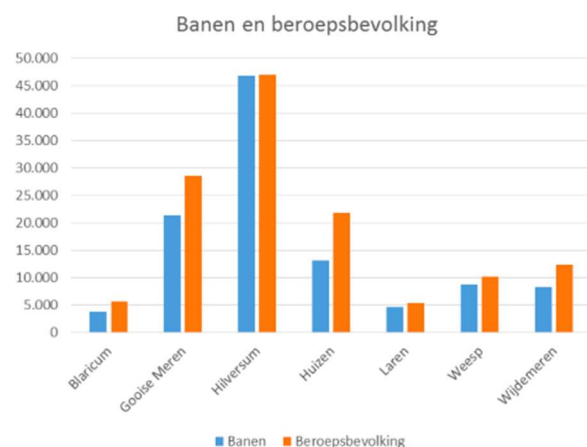
Centrumgemeente

De rol van Hilversum als centrumgemeente in Gooi en Vechtstreek komt o.a. tot uitdrukking in de aanwezige voorzieningen, het aantal beschikbare banen en de aantrekkingskracht van Hilversum als woongemeente. Wat voorzieningen betreft vervullen vooral de winkel- en culturele voorzieningen in het centrum en ziekenhuis Tergooi een belangrijke rol in de regio. Het is te verwachten dat toekomstige voorzieningen vooral komen in gebieden waar (nu al) de meeste voorzieningen zijn, de meeste mensen wonen en waar de bevolking nog groeit. Binnen de regio Gooi en Vechtstreek is op dat gebied de druk op de ruimte in Hilversum het grootst.¹¹

Met zo'n 92.000 inwoners vormt de bevolking van Hilversum een kleine 37% van de totale bevolking van Gooi en Vechtstreek. Als we alleen zouden kijken

¹¹ Bron: RHO, Regionale samenwerking Omgevingsvisie, onderzoek ruimtebehoefte wonen en werken (augustus 2019).

naar het aantal bedrijfsvestigingen dan doet Hilversum het minder dan gemiddeld binnen de regio: Hilversum is namelijk goed voor zo'n 33% van het aantal bedrijfsvestigingen.¹² Het grote verschil schuilt in het aantal banen. Op dat onderdeel is Hilversum goed voor zo'n 44% van het totale aanbod in de regio Gooi en Vechtstreek.¹³ Hilversum heeft dus niet zozeer meer bedrijven dan verwacht mag worden op basis van het inwoneraantal, maar de aanwezige bedrijven zijn gemiddeld genomen wel een stuk groter dan elders in de regio. Hilversum is bovendien de enige gemeente in de regio waar sprake is van enige balans tussen het aantal banen en de aanwezige beroepsbevolking. In de andere zes gemeenten is de beroepsbevolking (veel) groter dan het aantal beschikbare banen.¹⁴

¹² Bron: allecijfers.nl.

¹³ Bron: RHO, Regionale samenwerking Omgevingsvisie, onderzoek ruimtebehoefte wonen en werken (augustus 2019).

¹⁴ Bron: RHO, Regionale samenwerking Omgevingsvisie, onderzoek ruimtebehoefte wonen en werken (augustus 2019).

Daarnaast is het opvallend dat Hilversum als enige gemeente in de regio specifieke kantoorlocaties in de aanbieding heeft. Deze zijn vooral te vinden op Laapersveld, Arenapark en Media Park. Ook de vele kantoorvilla's vormen een onderscheidende kwaliteit van Hilversum. Met de aanwezige bedrijven biedt Hilversum als centrumgemeente daarmee een belangrijke werkfunctie voor de regio.

Vanuit de Metropoolregio Amsterdam en de Utrechtse regio gezien is Hilversum een zeer aantrekkelijke groene woongemeente, op relatief korte afstand. Dit vormt een belangrijk deel van de verklaring voor de grote druk op de Hilversumse woningmarkt. De gemiddelde verkoopprijs van een koopwoning in Hilversum lag in 2021 bovendien iets lager dan die in Amsterdam. Woningen in de gemeente Utrecht waren juist iets goedkoper dan die in Hilversum. De resultaten hiervan zijn terug te zien in de Hilversumse vestigings- en vertrekoverschotten. Vanuit de Metropoolregio Amsterdam is al jaren sprake van een vestigingsoverschot: er komen meer mensen naar Hilversum dan dat er richting de MRA gaan. Naar de rest van Gooi en Vechtstreek en de Utrechtse regio is juist sprake van een licht vertrekoverschot: meer Hilversummers vertrekken die kant op, dan dat er mensen naar Hilversum trekken.¹⁵

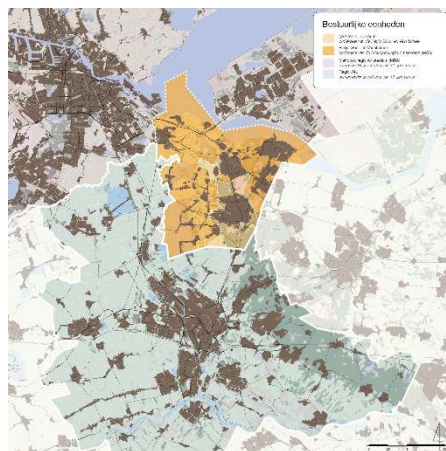
¹⁵ CBS Statline geeft voor 2021 de volgende (afgeronde) gemiddelde verkoopprijzen van koopwoningen: Amsterdam (€570.000), Hilversum (€521.000) en Utrecht (€470.000). Voor heel Nederland lag de gemiddelde verkoopprijs op €387.000.

Mede door de aanwezigheid van grote steden in de nabije omgeving (Amsterdam, Utrecht, Amersfoort, Almere) met grote concentraties wonen, werken en voorzieningen, kennen Hilversum en Gooi en Vechtstreek dagelijks een forse inkomende en uitgaande pendel (woon-werkverkeer).

Bestuurlijke eenheden

De centrale ligging van Hilversum komt ook tot uitdrukking in de bestuurlijke eenheden waar de gemeente deel van uitmaakt. Hilversum vormt de centrumgemeente in de regio Gooi en Vechtstreek. Gooi en Vechtstreek is ook onderdeel van de Metropoolregio Amsterdam. Tegelijkertijd neemt Hilversum deel aan de regio Utrecht en is er samenwerking met de Veiligheidsregio Flevoland.

Al deze overlappende invloedssferen zijn terug te zien in het gebied van verschillende onderwerpen die op regionale schaal spelen. Arbeidsmarktregio's zijn bijvoorbeeld vaak groter dan alleen Hilversum of Gooi en Vechtstreek. Dat geldt ook voor veiligheidsregio's. En afspraken op het gebied van energie worden gemaakt in het kader van de RES, in het gebied Noord-Holland Zuid. Voor deze opgaven geldt dat samenwerking in (boven)regionaal verband nodig is om ze te kunnen oplossen. Bewustzijn van de positie en rol van Hilversum in het grotere geheel is daarom belangrijk bij het maken van keuzes in deze Omgevingsvisie.

2.3 Participatieopbrengst: hoe kijkt Hilversum anno 2022 naar zichzelf?

2.3.1 Hilversumse waarden

Tijdens de participatie is mensen onder andere de vraag gesteld wat ze 'goed' vinden aan Hilversum, of 'typisch' Hilversums. Dat vormde de basis voor een gesprek over de huidige Hilversumse waarden. Dat gesprek is op verschillende momenten en op verschillende manieren gevoerd: tijdens wijk-sessies, in het Atelier van de Toekomst, op straat en via een enquête. De uitkomsten geven een goed overzicht van de Hilversumse waarden die mensen belangrijk vinden om te behouden en te versterken. Deze Omgevingsvisie bouwt daarop voort.

Drie waarden springen er echt uit

Hilversum wordt om veel redenen gewaardeerd, maar voor inwoners springen drie waarden er echt uit. Het gaat dan om het groen in en om Hilversum, de karakteristieke architectuur van Dudok en het 'dorpse' karakter van Hilversum in combinatie met de aanwezigheid van 'stedelijke' voorzieningen.

1. Groen in en om Hilversum

Het groen in en om Hilversum wordt door vrijwel iedereen genoemd als een van de belangrijkste kwaliteiten van Hilversum. En dat groen heeft veel functies: het draagt bij aan een prettige woonomgeving, biedt mogelijkheden voor recreatie, vormt 'groene longen', zorgt voor biodiversiteit en verlaagt de hittestress in de stad. Mensen vinden ook dat er in de stad meer groen moet komen.

Het meest bijzondere aan Hilversum vinden mensen dat iedere bewoner natuur om de hoek heeft. Door de compacte opzet van de stad zijn de vele natuurgebieden lopend en op de fiets makkelijk te bereiken. De natuurgebieden zijn belangrijk voor plant, dier en mens en over het algemeen zijn mensen het er zeer mee eens dat de aanwezige natuur beschermd wordt.

2. Karakteristieke architectuur

Hilversum kent veel beeldbepalende woningen en andere gebouwen. In totaal zijn er in de stad zelfs meer dan 1.000 monumenten. De ontwerpen van Dudok zijn geliefd en mensen willen deze behouden. Oudere, maar ook een aantal moderne gebouwen kunnen op waardering rekenen, zoals museum Beeld en Geluid en Villa Industria. Mensen zijn positief over het geven van nieuwe functies aan (mooie) oude gebouwen. Zoals bedrijfspanden die worden verbouwd tot woningen, maatschappelijke voorzieningen of een andere bedrijfsinvulling krijgen. Zo wordt de transformatie van het pand van Meddens in de Kerkstraat als voorbeeld genoemd voor andere winkelpanden. De voormalige kledingwinkel is op respectvolle wijze verbouwd tot restaurant.

3. Stad en dorp tegelijk

Stad of dorp, daar zijn Hilversummers niet over uit. En dat is ook een deel van de identiteit. Het dorpsgevoel komt tot uitdrukking in zaken als kleinschaligheid - alles is dichtbij - en prettige dorps woonwijken met een menselijke maat. Maar bijvoorbeeld ook in de vriendelijke sfeer en in de betrokkenheid van inwoners en ondernemers. Buren groeten en helpen elkaar en dankzij een groot aantal vrijwilligers zijn allerlei activiteiten mogelijk. Het stedelijke zit vooral in de aanwezigheid van goede voorzieningen: er is in Hilversum een ruime keuze op het gebied van onderwijs, er is een ziekenhuis, veel sportvoorzieningen en een breed aanbod aan winkels, zowel in het centrum als in

de wijken. Daarnaast is er een behoorlijk aanbod op het gebied van uitgaan en cultuur.

Ondanks meer verkeer en meer bebouwing ervaren veel mensen toch nog rust en ruimte in hun stad: "Hilversum is een drukke stad die niet druk is." Ook vinden mensen dat Hilversum een woon- én een werkgemeente is, waarbij kleine én toonaangevende bedrijven zoals op het Media Park en Arenapark belangrijk zijn. En duidelijk is dat Hilversum als centrumgemeente voor Gooi en Vechtstreek geen eiland is. Hilversum is een gemeente met een grote diversiteit in bevolking en bebouwing.

Andere onderwerpen

In aanvulling op de drie hiervoor beschreven waarden worden ook nog andere waarden genoemd. Het gaat dan bijvoorbeeld om de centrale ligging van Hilversum, tussen de grote steden, maar wel op afstand. En wie aan Hilversum denkt, denkt ook aan televisie en radio: het Media Park en bedrijven op het gebied van media zijn deel van de ontwikkeling van Hilversum. Hilversum is de Mediastad! Hilversum had al iconische gebouwen zoals de Dudokmonumenten en de Vituskerk, het Media Park heeft Hilversum ook de tv-toren opgeleverd die van ver te zien is.

De sociale waarden van Hilversum zijn wat minder zichtbaar, maar daardoor niet minder belangrijk. Zo komt uit de participatie naar voren dat Hilversummers de verschillen tussen de wijken omarmen. Deze bieden de basis voor een diverse bevolkingsopbouw en een samenleving waarin iedereen mee kan doen.

2.3.2 Hilversumse aandachtspunten

Mensen hebben tijdens de participatie ook aangegeven welke aandachtspunten ze zien in de huidige opbouw van Hilversum. Verkeer, wonen en werken, duurzaamheid en sociale aspecten werden het meest genoemd.

Verkeer

Naast duidelijke Hilversumse waarden zijn er ook onderwerpen waarop verbetering mogelijk is. Het onderwerp verkeer springt er dan nadrukkelijk uit. De problemen worden breed erkend: vooral het autoverkeer staat te vaak vast. Autorijden in Hilversum wordt dramatisch genoemd. Dat gaat in de eerste plaats om de doorstroming. Er is veel vertraging als gevolg van de grote hoeveelheid auto's en bijvoorbeeld door de verkeersregelinstallaties op de ring. Automobilisten ergeren zich ook aan het eenrichtingsverkeer dat Hilversum tot een zoekplaatje maakt. De hoeveelheid verkeer, het stilstaan en omrijden zorgen daarnaast voor extra uitstoot van schadelijke stoffen. Mensen storen zich ook aan de uitstoot en lawaai van vrachtwagens, motoren en brommers.

Overigens zijn er ook op dit onderwerp positieve aspecten. Zo wordt de bereikbaarheid van Hilversum met de trein gewaardeerd. Hilversum heeft maar liefst drie stations en die zijn op korte afstand voor iedereen bereikbaar. So-wieso is door de menselijke maat vrijwel alles in Hilversum op fietsafstand bereikbaar. Aan de kwaliteit van fietsroutes valt dan wel weer een hoop te verbeteren.

Wonen en werken

Wonen is een ander aandachtspunt. Er is behoefte aan het beter afstemmen van het woningaanbod op de veranderende bevolking. Dat wil zeggen meer woningen en een diverser aanbod voor verschillende doelgroepen. Er is

vooral meer behoefte aan betaalbare woningen. Het gaat dan om voldoende betaalbare woningen voor (alleenstaande) starters. Die zijn er nu te weinig, waardoor veel jongeren die in Hilversum zijn geboren, genoodzaakt zijn de stad te verlaten. Maar het gaat ook om voldoende woningen voor senioren die kleiner willen wonen. Als die beschikbaar komen bevordert dat de doorstroming, waardoor er (gezins)woningen vrij komen.

Op het gebied van werk wordt als positief punt genoemd dat er in Hilversum veel schone werkgelegenheid is, onder meer door de aanwezigheid van de mediabedrijven. Het blijven stimuleren van kleine innovatieve bedrijven wordt ook van harte aangemoedigd. In de veranderende economie is steeds een nieuw economisch perspectief nodig. De gedachten gaan naar uitbreiding van bijvoorbeeld innovatieve en creatieve bedrijven, organisaties en broedplaatsen. En er is behoefte aan meer werk voor praktijkgeschoolde mensen. Het gaat dan vooral om 'werk met je handen'.

Duurzaamheid

Mensen vinden dat Hilversum op het gebied van duurzaamheid voor grote opgaven staat. Er moet minder energie worden verbruikt en meer energie duurzaam worden opgewekt. Grondstoffen worden steeds schaarser en er moet worden ingespeeld op klimaatverandering. Delen van de stad zijn nu erg versteend en daardoor in de zomer erg warm. Daarnaast zijn er verschillende plekken in de stad waar bij hevige regenbuien water op straat staat.

Sociale aspecten

Mensen vinden het belangrijk dat iedereen kan meedoen in de samenleving. Dat betekent kansen op een baan, het tegengaan van extreme (inkomens)verschillen en kansen op scholing. Eenzaamheid wordt als een pro-

bleem gezien. Op het gebied van gezondheid wordt een aantal aandachtspunten genoemd. De grote hoeveelheid verkeer tast de luchtkwaliteit aan. Daarnaast ervaren mensen geluidsoverlast van auto's, vrachtwagens, goederentreinen, scooters en ook bladblazers. In het kader van gezondheid is ook sport en bewegen aangehaald. Hilversum kan sporten bij verenigingen voor meer mensen mogelijk maken en bewegen in de openbare ruimte stimuleren.

2.3.3 Denkrichting

Naast aandachtspunten heeft de participatie ook 'denkrichtingen' opgeleverd over hoe je met de aandachtspunten kunt omgaan. De principes 9 tot en met 18 uit de denkrichting (bijlage B) staan hieronder.

Hilversum wil in één generatie fossielvrij worden en concentreert zich daarbij op het bebouwde gebied.

Hilversum zou allereerst moeten inzetten op het toepassen van zo veel mogelijk zonnepanelen op daken. Dit moet leiden tot een energietransitie waar inwoners en organisaties zich eigenaar van voelen. We denken in mogelijkheden, maar zullen – om de gestelde doelen te halen - als overheid ook meer de regie moeten pakken. Want voorop staat dat we nu moeten beginnen om niet te laat te zijn. We werken actief aan oplossingen die passen in de wijken en beschermde stadsgezichten (zonnepanelen en beschermde stadsgezichten komen in oktober 2022 in de raad in het kader van de Welstandsnota). Naast zonnepanelen wordt actief gezocht naar mogelijkheden om Warmte Koude Opslag (WKO) in zo veel mogelijk nieuwe ontwikkelingen op te nemen en - in overleg met de regio - gebruik te maken van aardwarmte. Hilversum zet daarnaast in op collectieve voor-

zeningen, innovaties, het gebruik van platte daken en isolatie van gebouwen. Alleen als alle opties binnen de bebouwde kom benut zijn komt het buitengebied in beeld.

We bouwen toekomstgericht: gebouwen moeten zoveel mogelijk aanpasbaar zijn, een dak hebben dat geschikt is voor zonnepanelen en/of een daktuin en zo mogelijk groene gevels hebben. Bij de inrichting van de buitenruimte wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met het tegengaan van hittestress en het realiseren van mogelijkheden om water vast te houden. Toegepaste materialen voor gebouwen en de inrichting van de openbare ruimte zijn duurzaam en herbruikbaar.

We nemen maatregelen om de kwetsbare natuur in en om Hilversum te beschermen en versterken.

De natuur in en om Hilversum staat onder andere onder druk door versnippering, vervuiling, stikstof, klimaatverandering, recreatiedruk en verdroging. We moeten alles op alles zetten om het tij te keren. Dat gebeurt op verschillende manieren. Om de druk op het buitengebied te verlagen wil Hilversum meer groene verblijfsruimte binnen de bestaande stad. We zorgen dat elke nieuwe ontwikkeling voldoende openbare verblijfsruimte heeft en bijdraagt aan het vergroenen van Hilversum. Alle opties zijn daarbij in beeld: collectieve binnentuinen, groene daken, groene gevels, tuinen of extra bomen in de straat. Het zou vanzelfsprekend moeten zijn dat bij ontwikkelingen niet alleen wordt gekeken naar de parkeernorm, maar dat ook wordt meegewogen of de bestaande groenstructuur wordt versterkt en er voldoende groene buitenruimte wordt gerealiseerd, die leidt tot een hoogwaardige verblijfskwaliteit. Hiervoor is inzicht nodig in de beschikbare ruimte in de ondergrond, want door de aanwezigheid van kabels en leidingen kunnen niet overal zomaar bomen worden geplant.

Zowel binnen als buiten de stad vergroten we de biodiversiteit. Dat kan door verbindingen tussen groengebieden te herstellen, de juiste soorten aan te planten of - als dat nodig is - door delen van het buitengebied (periodiek) rust te geven om te laten herstellen.

We brengen de kwaliteit van water en bodem op orde.

Water en bodem zijn sturend bij alle toekomstige vernieuwingen in Hilversum. Hilversum wil overal binnen de gemeente minimaal voldoen aan de wettelijke normen. Dat is goed voor mens en natuur. Het voorkomt bovendien dat ruimtelijke ontwikkelingen stil komen te liggen als gevolg van het overschrijden van milieunormen, zoals de stikstofnormen en de kaderrichtlijn Water. Dit onderwerp overstijgt de gemeentegrenzen. Hilversum wil dit daarom actief gaan oppakken in samenwerking met buurgemeenten en de provincie.

Waar mogelijk zet Hilversum in op het mengen van wonen, werken, voorzieningen en openbare ruimte in wijken en bedrijfs- en kantoorlocaties.

Zo maken we prettige en levendige plekken. Dat betekent passend wonen voor ouderen, jongeren en middengroepen in kritische economische sectoren. Het betekent ook ruimte voor wonen én werken en ruimte voor jong én oud. In principe moet er een geschikte woning zijn voor elke Hilversummer. We kiezen alleen waar dat past voor hoogte of verdichting. Voorwaarde is dat dit leidt tot een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte, bijvoorbeeld door een financiële bijdrage vanuit de ontwikkeling. Bij OV-knooppunten is hoogte het best voorstelbaar. Zo creëren we kansen voor wandelen, fietsen, openbaar vervoer en deelmobiliteit en het terugdringen van de rol van de auto in de buitenruimte.

Hilversum wil meer ruimte creëren voor werk en duurzame economie

We gaan binnen Hilversum en in de regio Gooi en Vechtstreek op zoek naar ruimte en behoud/versterking van ruimtelijke kwaliteit op bestaande werklocaties, voor het groot-, midden- en kleinbedrijf. In Hilversum is ruimte nodig voor de noodzakelijke transitie naar een circulaire en duurzame economie, dus voor innovatie én het bijbehorende onderwijs. We kijken binnen Hilversum kritisch naar de tendens van het transformeren van werklocaties naar wonen. We bieden passende woonruimte voor personeel in kritische sectoren (en maken daarbij actief gebruik van wetgeving die momenteel wordt voorbereid) en zetten in op het aantrekken van hoger onderwijs. Daar hoort ook een compact, compleet en levendig centrum bij met winkels, uitgaan en culturele voorzieningen bij, dat voor de regio van betekenis is.

We zetten de overgang van vervoermiddelbezit naar vervoermiddeleengebruik door.

Wandelen, fietsen, openbaar vervoer en deelmobiliteit komen steeds centraler te staan: die krijgen letterlijk meer ruimte. We doen dit in samenwerking met bedrijven en corporaties. De ruimte voor de auto wordt geleidelijk beperkter. We leggen geen nieuwe grootschalige infrastructuur voor de auto aan, maar kijken wel kritisch naar het verkeerscirculatieplan. Zo doende zorgen we ervoor dat de stad bereikbaar blijft. We leggen waar nodig beperkingen op aan auto- en vrachtverkeer. Door de gebieden rond de stations te ontwikkelen kan de positie van Hilversum in de regio worden versterkt. Tegelijkertijd wordt de aantrekkelijkheid van het openbaar vervoer verhoogd. Dit is op alle onderdelen een transitie van de lange adem.

Het vergroten van kansengelijkheid en het organiseren van ontmoeting staan centraal in de wijkontwikkeling.

Versterken, vernieuwen en ontwikkelen doen we met het oog op meer vitaliteit en leefbaarheid in alle wijken. Het is belangrijk de doorstroming in de wijken op gang te brengen, door passende woningen voor ouderen, jongeren en middengroepen te realiseren. Waar mogelijk wordt ingezet op het rendabel maken en houden van wijkvoorzieningen als winkels, ontmoetingsplekken, zorg, sport en onderwijs. Gerichte verdichting in wijken en het inzetten van bestaande gebouwen kan daarbij helpen. We omarmen de diversiteit van de bevolking en mengen functies waar het kan. Waar mogelijk behouden we de maatschappelijke functie van gebouwen en plekken.

Bij alle ontwikkelingen zet Hilversum in op het realiseren van een zo gezond mogelijke leefomgeving.

Een gezonde leefomgeving is zowel gericht op het behalen en handhaven van milieunormen als het realiseren van een woonomgeving die uitnodigt tot bewegen. Dat betekent voldoende en goed bereikbare ruimte maken in de buurt om te spelen, wandelen, sporten én een omgeving die het vanzelfsprekend maakt om veel vaker te lopen of de fiets te pakken in plaats van de auto.

We stellen nieuwe prioriteiten in de openbare ruimte.

We richten ons op het vergroten van de veiligheid, het bevorderen van ontmoeting en gezondheid en het maken van ruimte voor klimaatadapta-

tie. Voldoende ruimte voor groen en water is de eerste prioriteit. Zo zorgen we dat we droge voeten houden, er voldoende water is in droge tijden en gebieden leefbaar blijven omdat de temperatuur niet te ver oploopt. Dat legt tegelijkertijd de basis voor een robuust ecosysteem. Ontmoetingsplaatsen en een veilige en toegankelijke openbare ruimte zijn de tweede prioriteit.¹⁶ Zo houden we de wijken levendig en zorgen we ervoor dat mensen elkaar kennen en kinderen veilig kunnen spelen. Meer ruimte voor de voetganger, de fiets en deelvervoer vormt de derde prioriteit. Ruimte voor de auto is het sluitstuk. We brengen waar mogelijk de parkeernorm naar beneden en bevorderen tegelijkertijd alternatieven voor de auto.

2.4 Lopende projecten

Aan verschillende van de hiervoor genoemde aandachtspunten en denkrichingen wordt op dit moment al gewerkt. Soms thematisch, soms als onderdeel van een gebiedsontwikkeling. Als afsluiting van hoofdstuk 2 volgt hierna een overzicht van de belangrijkste lopende projecten in Hilversum.

Gebiedsontwikkeling

In verschillende delen van de stad is sprake van grote gebiedsontwikkelingen. Voor het stationsgebied zijn plannen ontwikkeld om de sociale veiligheid en de verblijfskwaliteit te vergroten, Daarbij is ruimte voor groen en

---

¹⁶ In het Stadsgesprek werden die ontmoetingsplekken 'bumping places' genoemd.

een divers programma met verschillende woningen en commerciële ruimtes vlak naast het station. Voor het Arenapark wordt gewerkt aan plannen om het gebied te transformeren tot een groene en bruisende wijk, waar meer ruimte is voor werken, sporten, studeren en wonen. Het Arenapark moet een levendige plek worden waar Hilversummers graag komen en waar bedrijven zich willen vestigen. Ook voor het Media Park worden plannen ontwikkeld. Het gebied biedt kansen voor omvorming tot een levendige campus, waar ruimte is voor ontwikkeling, innovatie, onderwijs en onderzoek.

Een ander gebied waar Hilversum al geruime tijd aan werkt is postcodegebied 1221, met daarin de Geuzenbuurt, Electrobuurt en Kleine Driftbuurt. In het gebied komen verschillende opgaven samen. Er is vraag naar woningen en werkruimten, maar in deze vrij stenige buurt is ook behoefte aan ruimte voor groen, spelen en ontmoeten. Dat vraagt om het opnieuw inrichten van sommige delen van de buurt. Inwoners, ontwikkelende partijen, ondernemers, maatschappelijke organisaties en gemeente maken samen de toekomst van 1221.¹⁷

Naast deze gebieden is nog op een aantal andere plekken in de stad sprake van kleinere en grotere ontwikkelingen. Zoals de vele kleinschaliger ontwikkelingen, die zich in en rond het centrum concentreren en zijn vooral gericht op het toevoegen van woningen en het vergroten van de levendigheid van het centrum. Maar ook buiten het centrum zijn op veel plekken kleinere en grotere (zoals Anna's Hoeve en Monnikenberg) ontwikkelingen te vinden.

---

¹⁷ Bron: www.1221.Hilversum.nl

Verkeer

Op het gebied van verkeer is de aanleg van de Alexiatunnel onder de Oosterengweg voor veel mensen waarschijnlijk het meest in het oog springende project. De tunnel maakt deel uit van de toekomstige HOV-verbinding tussen Hilversum en Huizen en moet ook het verkeer in het oostelijk deel van Hilversum soepeler laten doorstromen. Deze unieke dubbellaagse tunnel, met de fietstunnel bovenop de autotunnel, is in augustus 2022 geopend. Onder de tunnel is een waterbassin aangelegd, zodat er tijdens hevige regenbuien geen waterproblemen ontstaan in de tunnel. Kortom: veel dubbel grondgebruik en daarmee een goed voorbeeld van integraal werken.

Een ander belangrijk project voor fietsers waar momenteel aan wordt gewerkt is het versterken van het netwerk van snelfietsroutes. Het gaat daarbij om routes tussen de kernen in het Gooi en richting Utrecht en Amsterdam.

Openbare ruimte

Tenslotte wordt op verschillende plekken in de stad gewerkt aan het verbeteren van de openbare ruimte. Het gaat daarbij zowel om het aanpassen van wegen (dit speelt met name in en om het centrum) en pleinen, als om projecten waarin delen van buurten worden aangepakt. De groenstructuur wordt verbeterd en ingezet voor het creëren van meer biodiversiteit.

Zichtbaar en beleefbaar erfgoed, herbestemming

Cultuurhistorie en identiteit van het gebied en de plek zijn in Hilversum al vaak het vertrekpunt voor gebieds- en locatieontwikkelingen. Erfgoed wordt ingezet als omgevingskwaliteit en gerestaureerd, getransformeerd en gebruiksgereed gemaakt, ook met een nieuwe functie. De verduurzaming van de gebouwen wordt direct meegenomen. Woningbouwcomplexen worden met de corporaties gerenoveerd en verduurzaamd, andere voorbeelden: de Aula Bosdrift, de Wybertjesfabriek, MOUT, voormalig C&A gebouw, het oude postkantoor aan de Oude Torenstraat en Bussummerstraat.

Goede eerste aanzet

Met al deze projecten is een goede eerste aanzet gegeven om de opgaven waar Hilversum voor staat aan te pakken. Er is ook nu al aandacht voor de kwaliteit van de openbare ruimte en het realiseren van groen en plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Er wordt geïnvesteerd in alternatieven voor de auto, door het versterken van de Hilversumse fietsstructuur en het realiseren van een HOV-lijn. En waar dat kan wordt de doorstroming van het autoverkeer verbeterd. Er is aandacht voor woningbouw en nieuwe kansen voor (kleinschalige) bedrijvigheid. En er wordt nagedacht over duurzaamheid, vergroening en mogelijkheden om water te bergen.

In twee stappen naar een toekomstbeeld voor 2040

Al deze ontwikkelingen en inzichten worden meegenomen bij het schetsen van een toekomstbeeld over het Hilversum in 2040. De uitgangspunten en de

participatieopbrengst zijn een goede basis daarvoor, maar vragen een aanvulling met trends- en ontwikkelingen en een goede definitie van de opgaven waar Hilversum voor staat. Dat staat beschreven in hoofdstuk 3. De uitgangspunten en participatieopbrengst komen vervolgens in hoofdstuk 4 (visie en aanzet voor maatregelen) weer terug.

Kadertekst Onderwerpen Omgevingsvisie 2040

Overzicht van de belangrijkste onderwerpen

Op basis van de uitkomsten van de participatie is een overzicht gemaakt van de onderwerpen die in deze Omgevingsvisie aan de orde moeten komen. De lijst is aangevuld op basis van maatschappelijke trends en ontwikkelingen en de eisen die de Omgevingswet stelt aan Omgevingsvisies en de onderwerpen die erin aan bod moeten komen.¹⁸ Het schema hiernaast geeft een overzicht van de belangrijkste onderwerpen. Centraal staan de Hilversumse waarden die de identiteit van Hilversum vormen. Zo weten we zeker dat deze waarden steeds als vertrekpunt worden meegenomen en de Omgevingsvisie ook echt 'Hilversums' is.

Om de Hilversumse waarden staan negen onderwerpen, die in drie groepen zijn in te delen. Het deel rechtsboven in het schema bevat vooral onderwerpen die te maken hebben met hoe we met de aarde omgaan. Hier gaat het over klimaat(adaptatie), duurzaamheid, landschap, natuur, water en bodem. Het deel linksboven in het schema gaat vooral over mensen en de manier waarop we met elkaar samenleven. Hier gaat het over mee kunnen doen in de samenleving, gezondheid, voorzieningen en openbare ruimte. Het onderste deel van het schema is gericht op de traditionele onderwerpen uit de ruimtelijke ordening en daarmee uiteindelijk ook op onze welvaart. Hier gaat het over bevolkingsopbouw, wonen, economie en verkeer en vervoer. Tussen de onderwerpen bestaan uiteraard veel dwarsverbanden, een Omgevingsvisie is tenslotte een integrale visie. Het schema

---

¹⁸ VNG factsheet Omgevingsvisies: "De fysieke leefomgeving is breder dan alleen de ruimtelijke aspecten. De wet noemt verplichte aspecten die integraal terug moeten komen in de omgevingsvisie. Daarin zit bijvoorbeeld het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, activiteiten waardoor emissies, hinder of risico's worden veroorzaakt en het nalaten van activiteiten. Ook

ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water worden volgens de memorie van toelichting bij de wet meegenomen en beschreven. Een omgevingsvisie bestrijkt daarmee de hele breedte van de fysieke leefomgeving zoals bedoeld in de Omgevingswet.

moet dan ook vooral worden gezien als een handig overzicht, een checklist en een manier om ordening aan te brengen in deze Omgevingsvisie.

Aan de hand van dit schema kunnen we goed overzicht aanbrenen in de vele sectorale opgaven waar Hilversum al aan werkt. Dat is anders dan in hoofdstuk 3, waarin we meer naar de samenhang (integraliteit) tussen de opgaven kijken.

Klimaat, energie en circulaire materialen

1. Omslag naar een klimaatneutrale gemeente en het verduurzamen van het energiesysteem
2. Anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering
3. Omslag naar een 100% circulaire economie

Landschap, groen en natuur

4. Versterken van de biodiversiteit
5. Beschermen, versterken en verbinden van landschappen en natuurgebieden
6. Meer groen, wateropvang, biodiversiteit en leefbaarheid in de openbare ruimte

Water en bodem

7. Het watersysteem toekomstbestendig maken (drinkwater, risico van droogte en overstroming)
8. Het verbeteren van de waterkwaliteit
9. Tegengaan van bodemdaling, verzilting en verdroging en verbeteren ecologische bodemkwaliteit.

Bevolkingsopbouw en wonen

10. Voldoende woningaanbod
11. Voldoende betaalbare woningen, m.n. voor lagere en middeninkomens en het huisvesten van werknemers in belangrijke sectoren
12. Woningen en woonomgeving van goede kwaliteit

Economie en innovatie

13. Versterken van bestaande economische clusters en werklocaties
14. Versterken van de Hilversumse economie en het vestigingsklimaat
15. Ruimte voor werkgelegenheid op alle opleidingsniveaus

Verkeer en vervoer

16. Verbeteren doorstroming en veiligheid voor alle vervoerssoorten
17. Stimuleren van gezonde en duurzame alternatieven voor de auto
18. Verminderen overlast door doorgaand (vracht)verkeer

Mee kunnen doen

19. Bevorderen van kansengelijkheid en verlagen kans op eenzaamheid, tweedeling, onveiligheid en hoge zorgkosten.
20. Bevorderen gezonde eetgewoonten en zorgen voor duurzaam, lokaal geproduceerd voedsel
21. Inrichten van een openbare ruimte, die uitnodigt tot ontmoeting.

Gezondheid

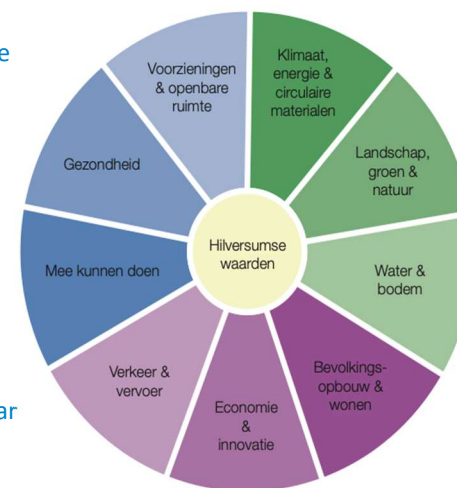
22. Voldoen aan de wettelijke normen voor geluid, lucht, licht en stank.
23. Verbeteren van de water- en bodemkwaliteit
24. Inrichten van een beweegvriendelijke openbare ruimte, die uitnodigt tot bewegen.

Voorzieningen en openbare ruimte

25. Afstemmen inrichting openbare ruimte op gebruikers, met aandacht voor kwetsbare doelgroepen.
26. Een levendig, aantrekkelijk centrum
27. Voldoende sociale voorzieningen in de wijk, passend bij de demografische ontwikkeling en de centrumpositie

Hilversumse waarden

28. Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen baseren op Hilversumse kwaliteiten en waarden.
29. Zuinig en slim omgaan met beschikbare ruimte door omvorming, inbreiding en functiemenging.
30. Passend gebruik van erfgoed, zichtbaar en beleefbaar.

3. Trends en opgaven

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is het vertrekpunt voor de Omgevingsvisie beschreven. Hoe heeft Hilversum zich tot nu toe ontwikkeld, welke kwaliteiten, aandachtspunten en denkrichtingen ziet de samenleving en aan welke projecten en opgaven werken we nu al in Hilversum? Bijlage G bevat een grote set illustrerende kaarten.

Opgaven voor de toekomst

In dit hoofdstuk verbinden we de kwaliteiten, aandachtspunten en denkrichtingen aan landelijke en wereldwijde trends en ontwikkelingen, die gevolgen hebben voor onze gemeente. Hilversum is immers geen eiland. Ook uit de trends en ontwikkelingen volgen uitdagende opgaven voor Hilversum tot 2040. We hebben in de participatie gemerkt dat de samenleving de trends en ontwikkelingen voor het grootste deel ook ziet. Slechts enkele onderwerpen – zoals bodem en water – waren in de participatie wat onderbelicht.

---

¹⁹ Bureau Nieuwe Gracht, Geactualiseerde samenvatting Omgevingsfoto Hilversum (april 2021). Deze samenvatting is gebaseerd op de 'Omgevingsfoto gemeente Hilversum' uit 2019, opgesteld door de Antea Group.

Dit hoofdstuk beschrijft de belangrijkste trends en ontwikkelingen waar Hilversum in de periode tot 2040 mee te maken krijgt. Vervolgens worden op basis van de inzichten uit het vorige hoofdstuk en de trends en ontwikkelingen de belangrijkste opgaven voor de toekomst beschreven. Opgaven waar deze Omgevingsvisie de richting voor bepaalt.

Omgevingsfoto Hilversum en Hilversumse Trendstudie

Vanaf het najaar van 2021 heeft in het kader van de Omgevingsvisie Hilversum een gesprek plaatsgevonden tussen inwoners, ondernemers en organisaties. De gemeenteraad heeft daarbij achtergrondinformatie meegegeven in de vorm van de 'Omgevingsfoto Hilversum'¹⁹ (bijlage A). In deze Omgevingsfoto staan voor belangrijke onderwerpen cijfers, trends en ontwikkelingen beschreven. Inwoners en organisaties gaven aan veel van de beschreven trends en ontwikkelingen te herkennen. Deze conclusies sluiten op hun beurt weer goed aan op de trends en ontwikkelingen die worden beschreven in de uitgebreide Hilversumse trendstudie, mede opgesteld door Platform 31²⁰ (bijlage C).

Drie integrale trends en ontwikkelingen

Alles overziend zijn er drie dominante, integrale trends en ontwikkelingen waar Hilversum volop mee te maken heeft. Ze spelen op het gebied van:

- **Duurzaam**: transities en veranderende ruimtevragen.
- **Actief**: de (beroeps-)bevolking groeit en verandert van samenstelling.
- **Meedoen**: de verdeling van de welvaart wordt schever.

²⁰ Platform 31, Hilversumse Trendstudie 2022 - 2026 (2022).

Deze drie dominante trends en ontwikkelingen worden hierna verder uitgewerkt. De genoemde informatie komt in de meeste gevallen uit de Hilversumse Trendstudie. Waar dat niet het geval is wordt dit aangegeven.

3.2 Trends en ontwikkelingen

3.2.1 Duurzaam: transities en veranderende ruimtevragen

De beschikbare ruimte in Hilversum is beperkt. Voor woningen en bedrijventerreinen geldt bijvoorbeeld al jaren dat er in Hilversum meer vraag is dan aanbod. Daarnaast komen er nieuwe ruimtevragen op de gemeente af, bijvoorbeeld als gevolg van klimaatverandering of de behoefte aan duurzame energie. In deze paragraaf worden de belangrijkste trends op een rij gezet die - direct of indirect - een claim leggen op de beschikbare ruimte in Hilversum.

Opwarming van de aarde zet door

Op mondiale schaal bevinden we ons in de 21e eeuw in een klimaat- en energiecrisis. Het is nu wereldwijd gemiddeld ruim één graad warmer dan in de periode 1850 - 1900. De gevolgen van deze klimaatverandering dienen zich de laatste jaren steeds vaker en steeds heftiger aan. Er zijn lange periodes van droogte of juist extreme neerslag. En de verwachting is dat dit in de toekomst steeds vaker voor zal komen.

---

²¹ Bronnen: knmi.nl, milieucentraal.nl.

²² Bron: Rijksoverheid, Compendium voor de leefomgeving (clo.nl).

Een veranderend klimaat heeft invloed op de natuur, de landbouw (opbrengsten) en onze gezondheid. Dat laatste met name als gevolg van hittestress. Vooral kwetsbare groepen zijn hiervan de dupe.²¹ Dit vraagt bijvoorbeeld om ruimte voor extra groen en waterberging.

Biodiversiteit neemt af

Klimaatverandering is ook een van de oorzaken van de afname van de biodiversiteit op aarde. Geschat wordt dat wereldwijd nog ongeveer 70% van de oorspronkelijke populatie planten en dieren voorkomt (situatie 2010). In Nederland is dit slechts 15%. Dit

Figuur 1, gebieden met afnemende biodiversiteit (bruin)

grote verschil met het wereldwijde gemiddelde is vooral het gevolg van verlies aan natuurareaal en de kwaliteit van de resterende natuurgebieden. Daarnaast is in Nederland vooral de natuurkwaliteit van het landelijke gebied afgenomen als gevolg van landbouwintensivering en verstedelijking.²² De biomassa van vliegende insecten, een belangrijke voedselbron voor vogels en vleermuizen, is in de afgelopen 27 jaar met 60-75% afgenomen. Momenteel wordt een kleine 40% van de Nederlandse dier- en plantensoorten bedreigd.²³ Het verlies van biodiversiteit heeft nadelige gevolgen voor onder andere de zekerheid van voedsel en energie, kwetsbaarheid voor natuurrampen en toegang tot schoon water. Om deze trend te

²³ Bron: Samenvatting Omgevingsfoto Hilversum (2021).

keren zullen we bestaande groengebieden moeten behouden, versterken en verbinden.

Overgang naar duurzame energie

Voor de energietransitie heeft Hilversum de doelen helder geformuleerd, maar het is nog onduidelijk wanneer we die gaan halen. We slagen erin om de CO₂-uitstoot geleidelijk terug te dringen en minder afhankelijk te worden van fossiele energie. De beweging is er, maar om de doelen te halen moet het tempo omhoog. En daar is ruimte voor nodig, bijvoorbeeld voor zonnepanelen.

De situatie in Hilversum is complex, want Hilversum heeft met 42% ongeveer twee keer zo veel vooroorlogse gebouwen als het landelijke gemiddelde. Het is bij deze gebouwen niet zeker of stevige verduurzaming technisch en economisch haalbaar is. Gekoppeld aan de scheve verdeling van de welvaart zien we een grote groep die niet gemakkelijk met de energietransitie kan meedoen. Dit geldt ook voor een transitie naar meer duurzame en collectieve vormen van mobiliteit. Zulke transities zijn wel noodzakelijk.

Niet alle milieu- en natuurnormen worden gehaald

Op dit moment voldoet minder dan één procent van de Nederlandse meren, beken en rivieren aan de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW).²⁴ Hoewel Hil-

versum qua geluid en lucht voldoet aan Europese en Nederlandse wet- en regelgeving, kan bijvoorbeeld luchtkwaliteit in Hilversum per dag en per gebied verschillen door bronnen die luchtverontreinigende deeltjes uitstoten. Het gaat dan bijvoorbeeld om verkeer, bedrijven, gasgestookte woningen en woningen met open haarden. In Hilversum zijn met name verkeer en woningen van invloed op de luchtkwaliteit. 6-8 procent van de inwoners van Hilversum ervaart ernstige overlast door geluidhinder van stadsverkeer. Vrachtverkeer speelt daarbij een belangrijke rol.²⁵ De landschappen die om Hilversum liggen - vooral aan de westzijde - zijn gevoelig voor stikstof en FPAS²⁶. Het overschrijden van milieunormen heeft gevolgen voor de volksgezondheid en kan van invloed zijn op het verlenen van vergunningen voor stedelijke ontwikkelingen, zoals woningbouw.

3.2.2 Actief: bevolking groeit en verandert van samenstelling

De samenstelling van de Nederlandse bevolking zal de komende 30 jaar flink veranderen. De belangrijkste trends zijn: aanhoudende bevolkingsgroei en toenemende vergrijzing en diversiteit. Volgens het CBS groeit de Nederlandse bevolking tot 2050 met 1 miljoen mensen. Daarbij zal het percentage 65-plussers toenemen van 19 naar 25 procent. Tegelijkertijd zal de beroepsbevolking nauwelijks groeien.²⁷ In 2021 werd het woningtekort in Nederland geschat op zo'n 280.000 woningen. Gecombineerd met de verwachte bevolkingsgroei moeten er in de komende jaren daarom naar verwachting 1,1 miljoen woningen bijkomen.²⁸

---

²⁴ Bron: Unie van waterschappen (unievanwaterschappen.nl).

²⁵ Bron: Geactualiseerde samenvatting Omgevingsfoto Hilversum (2021).

²⁶ PFAS staat voor Poly- en perfluoralkylstoffen, die niet van nature in het milieu voorkomen

²⁷ Bron: nidi.nl, CBS.nl.

²⁸ www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/berekening-woningbouwopgave

Groei in Hilversum zet door

Alle prognoses wijzen erop dat Hilversum richting 2040 groeit tot een stad van zo'n 97.000 inwoners (2022: 92.000 inwoners). Daarnaast verandert de samenstelling van de bevolking onder invloed van (dubbele) vergrijzing en buitenlandse migratie. Er komen in aantallen en naar verhouding meer ouderen en vooral mensen boven de 75. Het aantal 60+ers gaat van 36 naar 41%, de groep oudere ouderen van 14 naar 20%. Die groep woont ook steeds langer thuis, ondanks dat de woning vaak niet meer passend is.

Vergrijzing in combinatie met afname van de beroepsbevolking

Gecombineerd met de vergrijzing is het de verwachting dat het aantal mensen dat werkt zal afnemen. En dat terwijl een steeds grotere groep mensen zorg nodig gaat hebben. De kleiner wordende beroepsbevolking moet dus voor een steeds grotere groep ouderen zorgen. Daarmee zijn er ook minder schouders om de toenemende (zorg)lasten te dragen. Tegelijkertijd zien we in Hilversum dat de groep middeninkomens kleiner wordt en de groepen praktisch geschoolden en hoogopgeleiden groter worden. Het is bekend dat dit kan leiden tot verlies aan cohesie in de wijken.

Minder kans op de woningmarkt voor lagere inkomens

In heel Nederland is sprake van een tekort aan woningen. In het afgelopen decennium heeft de woningbouw en -vernieuwing geen tred kunnen houden met de toename van de bevolking. Dat leidt tot spanning op de woningmarkt; sommige groepen ervaren ronduit woningnood. In Hilversum zijn met name betaalbare woningen schaars. De gemiddelde verkoopprijs

van een koopwoning lag in 2021 in Hilversum op € 521.000. Voor heel Nederland was dat € 387.000.²⁹ Dit leidt ertoe dat vooral gezinnen met lagere en middeninkomens steeds minder kans hebben op de Hilversumse woningmarkt. De effecten daarvan merken we nu al door spanning op de arbeidsmarkt in allerlei sectoren.

Bevolking wordt diverser

De Hilversumse bevolking zal in 2040 meer mensen met verschillende sociaal-culturele achtergronden bevatten. Meer mensen uit andere Europese landen en daarbuiten zullen zich hier tijdelijk of permanent vestigen, voor werk of als vluchteling. Daarnaast komen er steeds meer kleine huishoudens. Beide ontwikkelingen zullen impact hebben op de sociale verbinding tussen bewoners in de wijken, maar ook op het gebruik van met name maatschappelijke voorzieningen (inburgering, scholing, uitkeringen). De meest recente prognoses³⁰ tonen dit beeld:

	2022	2040	2050
Aantal inwoners Hilversum	91.750	96.870	99.180
Aantal huishoudens Hilversum	42.920	45.830	47.060

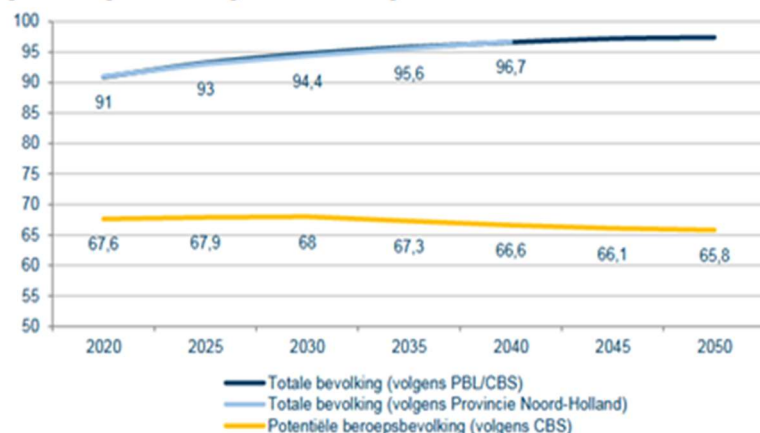
²⁹ Bron: CBS Statline (2021).

³⁰ Primos, 2022

Prognose binnen- en buitenlandse migratietoeloes 2020 tot 2050
CBS - Statline

	Levend geboren kinderen	Overledenen	Immigratie	Emigratie	Vestigers uit andere gemeente	Vertrekkers naar andere gemeente
Hilversum 2020 tot 2050	31.000	28.400	48.300	36.000	151.200	160.100

Figuur 2.1: Prognose van demografische ontwikkeling van Hilversum tussen 2020 en 2050

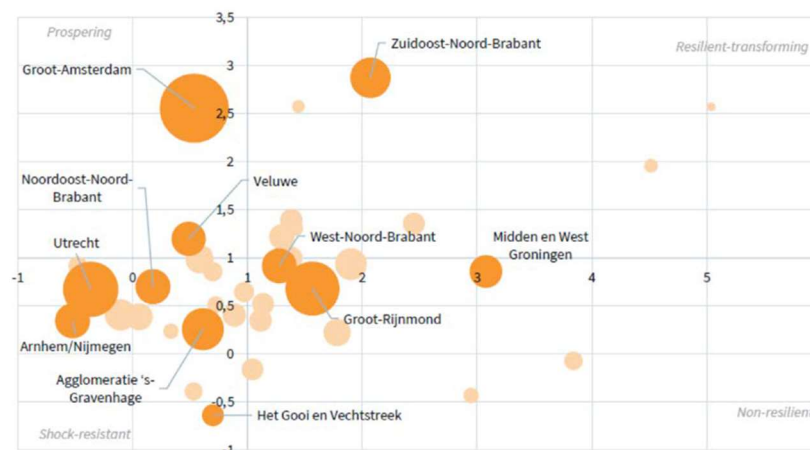

Mogelijkheden voor economische groei niet volledig benut

Hilversum heeft met de media- en zorg economie in potentie sterke sectoren in huis, met nationale en regionale uitstraling. Hilversum kent als middelgrote gemeente een bovengemiddeld aantal internationaal actieve bedrijven. Met 91% van de banen is de Hilversumse economie vooral een diensteneconomie. Tegelijk is de economie in Hilversum nadrukkelijk onderdeel van een regionale economie van Gooi en Vechtstreek. De economische ontwikkeling in Hilversum en Gooi en Vechtstreek is op onderdelen positief (sinds 2017 is weer sprake van groei van het aantal banen en vestigingen) en sterke sectoren zoals Media en ICT groeien harder dan het regionale gemiddelde, maar het totaal van de Hilversumse economie loopt

achter ten opzichte van het landelijk beeld. In de zorg economie is het aantal banen erg groot, maar is de zorg in termen van toegevoegde economische waarde beperkter. Het herstel na de Coronacrisis verloopt voor sommige sectoren grillig en door de lange productieketens heeft de Hilversumse economie last van geopolitieke spanningen of internationale belemmeringen.

De bijgevoegde grafiek geeft een beeld van de positie van Gooi en Vechtstreek. De verticale as geeft de mogelijkheden weer om in te spelen op veranderingen. De horizontale as geeft het vermogen weer om met tegenslagen om te gaan. Conclusie: de economie van Gooi en Vechtstreek kan tegen een stootje, maar is minder goed in inspelen op veranderingen.

Gebrek aan ruimte stuurt economische ontwikkeling

Er zijn verschillende oorzaken aan te wijzen voor de positie die de economie van Gooi en Vechtstreek inneemt. Ruimtegebrek en tekort aan stuwende werkgelegenheid (ondanks de aanwezigheid van media/ICT) zijn daarbij terugkerende thema's. Er is een structureel tekort aan geschikte ruimte voor

bedrijven. Daardoor staat een gezonde ontwikkeling van bedrijven en ook groei van de werkgelegenheid onder druk. Binnen dit grotere geheel speelt een dreigend tekort aan stuwende werkgelegenheid, dat wil zeggen werkgelegenheid die andere werkgelegenheid aantrekt. Ook komt de werkgelegenheid voor praktijkgeschoolden steeds meer in de knel. Dit wordt mede veroorzaakt door gebrek aan ruimte, innovatie en omscholing, bijvoorbeeld in de sectoren duurzaamheid en zorg. De kans op een grotere werkloosheid in deze doelgroep neemt daarmee verder toe.

Beperkt arbeidsaanbod

Hilversum kampt met beperkingen in het arbeidsaanbod en de arbeidsparticipatie, onder meer onder invloed van een steeds verdere (relatieve) krimp van de beroepsbevolking, maar ook door het ontbreken van voldoende passende woningen om personeel te huisvesten.

Spanning arbeidsmarkt Q2 2021

Gooi en Vechtstreek Beroepsklasse	
ICT	zeer krap
Technisch	zeer krap
Transport en logistiek	krap
Zorg en welzijn	krap
Pedagogisch	krap
Dienstverlenend	krap
Economisch en administratief	krap
Openbaar bestuur	krap
Commercieel	krap
Creatief en taalkundig	gemiddeld
Managers	gemiddeld
Totaal	krap

Onvoldoende divers aanbod van kennisinstellingen

Er is in Hilversum een onvoldoende divers aanbod van kennisinstellingen. Deze zijn belangrijk voor het aantrekken, opleiden en binden van talent en het vergroten van een aantrekkelijk vestigingsklimaat in Hilversum. Zo is het aantal werkenden dat de stap moet zetten naar een heel ander beroep tijdens de coronacrisis met gemiddeld 12 % toegenomen ten opzichte van de

verwachtingen. Tegelijkertijd vraagt de krapte op de arbeidsmarkt om verhoging van de inzetbaarheid van mensen die nu aan de zijlijn staan. Omscholing, herscholing en bijscholing is de sleutel voor economische veerkracht. Daarbij moet de aandacht ook uitgaan naar de zwaksten op de arbeidsmarkt, zoals laagopgeleiden, minderheden, vrouwen en jongeren.

Mismatch op de arbeidsmarkt

Door demografische ontwikkelingen en het verdwijnen van praktijkgeschoold werk is er kans op een relatief hoge structurele werkloosheid onder praktijkgeschoolden.³¹ Tegelijk zal als gevolg van de digitalisering de vraag naar banen waarschijnlijk juist aantrekken en het aantal administratieve (mid-den)klasse banen teruglopen.

Positie van binnensteden staat onder druk

Ook Hilversum heeft te maken met toenemende winkelleegstand. Online winkelen is hiervan een van de belangrijkste oorzaken. Tegelijkertijd is de rol en positie van binnensteden aan het veranderen, waarbij de nadruk steeds meer komt te liggen op beleving. Horeca, cultuur en uitgaan vormen daarvan belangrijke onderdelen.

Positieve ontwikkelingen

Tegelijk zien we ook positieve bewegingen op economisch gebied. Bedrijven investeren steeds meer in technologische ontwikkelingen en in de overgang naar een groene, duurzame, digitale en inclusieve economie. Bedrijven worden steeds kennisintensiever en dus neemt het belang van een lerende eco-

³¹ Bron: Omgevingsfoto Hilversum (2021).

nomie toe. Economische ontwikkeling en opgaven op het gebied van transitie gaan hand in hand. Het gaat dan bijvoorbeeld om energietransitie, digitalisering en innovatie in de zorg. Ook in Hilversum zien we economische ontwikkelingen en transitieopgaven steeds meer verbinden.

3.2.3 Meedoen: de verdeling van de welvaart wordt schever

We weten al enige tijd dat de welvaart in Nederland ongelijk is verdeeld. Op basis van recent onderzoek blijkt de verdeling nog schever te zijn dan verwacht. Landelijk bezit 10% van de huishoudens 61% van het vermogen. De top 1% is zelfs goed voor 26% van het vermogen.³² Hoewel Hilversum beter scoort dan veel andere Nederlandse gemeenten, is dit probleem ook in Hilversum aan de orde.³³ Hilversum heeft dan wel een behoorlijke uitgangspositie, maar ook in Hilversum krijgt een steeds grotere groep mensen steeds lastiger toegang tot primaire levensbehoeften als onderwijs, een woning en passend werk. De steeds snellere opeenvolging van (wereldwijde) crisissen en de daaraan gekoppelde prijsstijgingen versterken deze ontwikkeling nog verder. De sterk stijgende energieprijzen zijn hiervan een goed voorbeeld.

Vraagstukken zijn steeds meer met elkaar verweven

Welvaart, meedoen en sociale samenhang zijn sterk met elkaar verbonden. Het is bekend dat mensen met minder mogelijkheden een veel kortere levensverwachting hebben en veel eerder gezondheidsproblemen krijgen. Gezondheid, bestaanszekerheid en kansengelijkheid zijn belangrijke randvoor-

waarden om mee te kunnen doen. Landelijk is het beeld dat de sociale scheiding tussen inwoners met verschillende achtergronden (qua leeftijd, gezondheid, werk, inkomen, opleiding, etniciteit) groeit. De wrijving tussen sociale groepen is toegenomen. Er is minder wijk- en omgevingsbetrokkenheid en minder tevredenheid over sociale contacten.

Hoe scoort Hilversum: ontwikkeling brede welvaart (bron: regionale monitor brede welvaart CBS 2020).

³² Bron: Rijksoverheid, Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling, IBO Vermogensverdeling (juli 2022).

³³ Bron: Brede welvaartsmonitor (2019).

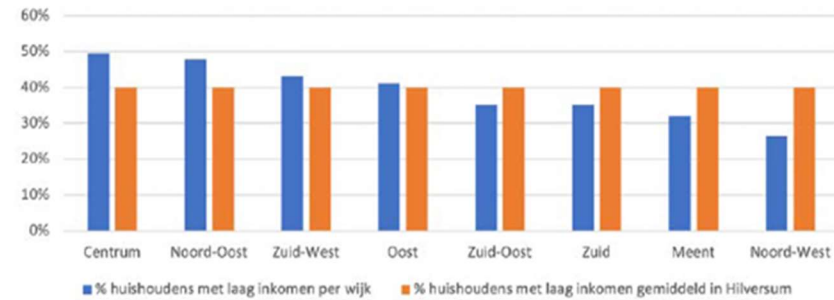
Er is steeds meer sprake van een stapeling van vraagstukken

Er is een groeiende groep mensen die een gebrek aan zekerheid heeft op verschillende terreinen. Dit is vaak gecombineerd met slechte vooruitzichten. Het gaat dan onder andere om gezondheid, opleiding, werk en inkomen en een geschikte woning. Dit belemmert deze mensen in het dagelijks leven en zorgt voor afstand tot mensen die betere vooruitzichten hebben. Die laatste groep is in Hilversum behoorlijk vertegenwoordigd. Zij kunnen zich in alle crisissen gemakkelijker staande houden, of het nu gaat om inflatie, duurdere energie of de krappe woningmarkt. Volgens allerlei trendstudies (Platform 31, SCP) worden verschillen door meer mensen zo gevoeld en steeds minder geaccepteerd.

De verschillen binnen en tussen wijken zijn soms groot

Vaak wonen mensen met een minder goed toekomstperspectief bij elkaar in dezelfde wijk. We zien in die wijken een toename van het aantal kwetsbare volwassenen en jeugd. Kinderen van hoogopgeleide ouders gaan naar andere scholen dan kinderen van ouders met een lage sociaaleconomische status. Binnen en tussen wijken kunnen grote verschillen optreden. We zien aan de ene kant een deel van de bevolking met problemen op verschillende levensgebieden (gezondheid, eenzaamheid, armoede, klimaatstress en bewegingsarmoede), terwijl aan de andere kant koopwoningen worden gekocht door hogere inkomens. Nieuwe begrippen als 'energiearmoede' en 'vervoerarmoede' doen hun intrede en de afstand tussen verschillende bevolkingsgroepen wordt scherper waargenomen.

figuur 1: % huishoudens met laag inkomen per wijk tegenover het % lage inkomens in Hilversum

Gevolgen van grotere verschillen in de samenleving

We zien toenemende maatschappelijke kosten. De lasten van overheidsvoorzieningen in het sociaal domein vormen nu al meer dan 54% van de gemeentebegroting. Daarnaast is sprake van afnemende solidariteit en betrokkenheid bij de wijk (mantelzorg), verenigingen en clubs. Tegelijkertijd zien we dat de beschikbaarheid en betaalbaarheid van allerlei voorzieningen afneemt. Buurthuizen, sportverenigingen en culturele instellingen hebben steeds meer moeite de exploitatie en de personele bezetting met vrijwilligers rond te krijgen. De druk op mantelzorgers neemt toe en grote verschillen zijn een voedingsbodem voor criminaliteit en onveiligheid. Als we dat koppelen aan de veranderende samenstelling van de bevolking, lijkt bijsturing noodzakelijk.

3.3 Drie samenhangende opgaven

De hiervoor beschreven trends en ontwikkelingen zijn van invloed op bijna alle opgaven die aan het eind van hoofdstuk 2 zijn genoemd. Tegelijkertijd zien we vanuit de trends en ontwikkelingen steeds beter dat onderwerpen en opgaven samenhangen. Die samenhang is kenmerkend voor de opgaven van deze tijd en anders dan bijvoorbeeld bij het opstellen van de Structuurvisie Hilversum 2030. We geven drie voorbeelden.

Er is sprake van grote spanning op de woningmarkt en voor steeds meer groepen in de samenleving van woningnood. Niet voor niets maakt het Rijk anno 2022 plannen om tot 2030 in Nederland 900.000 woningen bij te bouwen. Wonen staat echter niet op zichzelf: het is ook belangrijk voor het huisvesten van werknemers in kritische sectoren (werk en economie). De demografische ontwikkeling (dubbele vergrijzing) vraagt om levensloopbestendige woningen, sterke wijken met goede voorzieningen en een beweegvriendelijke openbare ruimte. En het toevoegen of vernieuwen van woningen is bij uitstek een kans voor duurzaamheids- en energieopgaven.

Een tweede voorbeeld. Vraagstukken over de arbeidsmarkt zijn bijvoorbeeld verbonden aan de economie, bevolkingsontwikkeling, wonen (huisvesting van benodigd personeel) en het verdelen van welvaart (het voorkomen van grote verschillen). En daarmee indirect aan gezondheid en kunnen meedoen.

Een derde voorbeeld: automobilititeit zorgt voor toenemende ruimtedruk, maar is ook een belangrijke vestigingsfactor voor bedrijven. Een mobiliteits transitie kan bijdragen aan de energietransitie, stimuleren van beweging en meer ruimte voor bijvoorbeeld groen. En dat heeft vervolgens ook invloed op klimaatadaptatie en een gezonde en prettige leefomgeving. En tenslotte

leidt ruimtedruk tot steeds minder ruimte voor praktijkgeschoolde bedrijvigheid. Praktijkgeschoolden komen hierdoor steeds moeilijker aan een baan en kunnen steeds minder goed concurreren op de woningmarkt. Dit versterkt de verschillen in de samenleving. Enzovoorts.

We zien ook dat het tempo van veranderingen toeneemt. De huidige samenloop van meerdere crisissen tegelijkertijd hebben we nog niet eerder meegemaakt. Zo hebben we in een paar jaar tijd te maken gekregen met een Coronacrisis, een energiecrisis, een klimaatcrisis, een crisis op de woningmarkt, een stikstofcrisis en een asielcrisis. Daarbij is ook bij al deze crisissen sprake van een sterke onderlinge samenhang. Dat uit zich ook in de stapeling ervan voor inwoners en leefomgeving.

Opgaven in samenhang bekijken

Zo bezien past het opknippen van opgaven in hapklare, sectorale brokken niet meer bij de opgaven van deze tijd en de antwoorden die daarop nodig zijn. Ruimte, geld en capaciteit moeten steeds meer meervoudig en in samenhang worden ingezet. Tegelijk leidt alles aan alles koppelen niet altijd tot de energie en visie die nodig is om de opgaven effectief aan te kunnen pakken. De Omgevingsvisie Hilversum formuleert daarom eerst drie samenhangende opgaven. Deze opgaven liggen aan de basis van het toekomstbeeld voor Hilversum dat in hoofdstuk 4 wordt uitgewerkt.

Opgave 1 – Duurzaam Hilversum: verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving

Een ‘groener’ Hilversum sprong er in de participatie als thema flink bovenuit. Dit sluit aan bij de gesignaleerde trend, die laten zien dat de leefbaarheid van Hilversum onder druk staat, onder andere door klimaatverandering, energievraagstukken en de dominantie positie van de auto. Daarom is dit de eerste opgave. We moeten op al deze onderwerpen een omslag maken in de manier waarop we werken, reizen en leven. En dat vergt inpassing zodanig dat dit aansluit op de grote cultuurhistorische waarden van Hilversum en onze leefomgeving erdoor versterkt wordt.

Deze opgave haakt aan op trends en ontwikkelingen rondom de kwaliteit van de leefomgeving (klimaatverandering, extremer weer, droogte, bodemverzuring, waterkwaliteit), aantasting van de natuur (biodiversiteit, stikstof, geluid, recreatiedruk en ervaren drukte in de stad), economie en mobiliteit (duurzaam), gezondheid, wonen, veiligheid (verdroging natuurgebieden met risico op natuurbranden) en welvaartsverdeling.

Opgave 2 – Meedoen in Hilversum: zorgen dat er kansen zijn voor iedereen

Er zijn steeds meer Hilversummers die het gevoel hebben onvoldoende grip te hebben op hun eigen leven en leefomgeving. Een negatieve spiraal die doorbroken moet worden. Hilversum wil een gemeente zijn waar brede welvaart goed verdeeld wordt, want een robuustere samenleving en inwoners kunnen beter tegen een stootje. Dat betekent dat inwoners de zekerheid moeten hebben dat zij nu en in de toekomst over voldoende middelen voor levensonderhoud beschikken volgens de geldende normen voor welzijn en welvaart. Daarbij weten we dat een woning in een sterke buurt en de nabijheid van onderwijs, voorzieningen en werk belangrijke randvoorwaarden zijn. Een sterke buurt is niet alleen fysiek of economisch van karakter, maar

gaat óók over zorg, welzijn en een sterk sociaal weefsel: een vangnet van informele netwerken in de buurt (vrijwilligers, mantelzorgers, tegen eenzaamheid), mede in het licht van de houdbaarheid van de gemeentelijke vangnetfunctie.

Deze integrale opgave haakt aan op de trends en ontwikkelingen rondom demografie (veranderende bevolkingssamenstelling, dubbele vergrijzing), zorg, welzijn, gezondheid, welvaartsverdeling en economie.

Opgave 3 – Actief Hilversum: een robuuste, duurzame economie die past bij demografische ontwikkelingen

De Hilversumse bevolking groeit en tegelijkertijd is sprake van dubbele vergrijzing. Het percentage werkenden neemt daardoor af. Tegelijk verandert de economie voortdurend. We moeten ervoor zorgen dat er in de toekomst voldoende passende en betaalbare woonruimte is, gecombineerd met een flexibele economie en een beroepsbevolking die aansluit op de wensen van een vergrijzende samenleving.

Deze opgave haakt aan op trends en ontwikkelingen rondom demografie, verdeling van de welvaart, de kwaliteit van de leefomgeving, voorzieningen, gezondheid, veiligheid en economische ontwikkeling.

Opgaven en participatie

In de drie opgaven komen ook de onderwerpen die wat inwoners, ondernemers en organisaties betreft extra aandacht vragen duidelijk naar voren. In de denkrichting werden genoemd:

1. Versterken van de groene kwaliteiten van de stad en het buitengebied.
2. Nieuwe prioriteiten stellen in de openbare ruimte en geleidelijke afwaardering van de rol van de auto.

3. De energie en klimaattransitie inpassen, bij voorkeur binnen de stad.
  4. Bouwen aan sterke, inclusieve wijken met wonen, werken en voorzieningen. Dat gebeurt vanuit bestaande kwaliteiten en gemeenschappen.
- Samen met de denkrichtingen uit hoofdstuk 2 zijn ze de basis voor hoofdstuk 4: visie 2040.

Het vijfde onderwerp dat om extra aandacht vraagt, komt terug in het laatste hoofdstuk 5: komen tot een voortdurend gesprek over de toekomst tussen gemeente, inwoners en organisaties.

4. Visie 2040

4.1 Inleiding

“Hilversum wordt om veel redenen gewaardeerd. Voor inwoners springen drie waarden eruit: het groen in en om Hilversum, de karakteristieke architectuur van Dudok en het ‘dorpse’ karakter met tegelijk ‘stadse’ voorzieningen. Stad of dorp, daar zijn Hilversummers niet over uit. En dat is ook een deel van de identiteit. Het dorpse zit hem in zaken als kleinschaligheid, menselijke maat – alles is dichtbij – en laagbouw in de wijken. Maar ook in de vriendelijke sfeer en in de betrokkenheid van inwoners en ondernemers. Buren groeten en helpen elkaar en dankzij een groot aantal vrijwilligers zijn allerlei activiteiten mogelijk. Het stedelijke zit hem vooral in goede voorzieningen: onderwijs, ziekenhuis, sport, winkels, uitgaan en cultuur naar ieders smaak. Wat ook duidelijk is, is dat Hilversum een woon- én een werkgemeente is, waarbij kleine én toonaangevende bedrijven zoals op het Media Park belangrijk zijn. En duidelijk is dat Hilversum als centrumgemeente voor Gooi en Vechtstreek geen eiland is. Hilversum is een gemeente met een grote diversiteit in bevolking en bebouwing. Die spanning is een deel van de Hilversumse identiteit”.

---

³⁴ Zie bijlage 2a bij het raadsvoorstel naar aanleiding van het afronden van de participatie: ‘denkrichting uit de participatie’.

Ruimtelijke keuzes en toekomstbeeld 2040

De voorgaande tekst komt uit de denkrichting die is opgesteld naar aanleiding van de participatie³⁴ (bijlage B). Die denkrichting ligt aan de basis van de visie op de ontwikkeling van Hilversum tot 2040, die in dit hoofdstuk wordt beschreven. We doen dat in twee stappen.

Het eerste deel van de visie bestaat uit een aantal ruimtelijke keuzes op hoofdlijnen. Keuzes dus die bepalend zijn voor heel Hilversum. Het zijn grote, integrale én ingrijpende keuzes. Keuzes die passen bij de omvang en complexiteit van de opgaven waar Hilversum voor staat. Tegelijkertijd doen ze recht aan de historische en moderne kwaliteiten en waarden van Hilversum.³⁵

Het tweede deel van de visie bestaat uit het beschrijven van een toekomstbeeld 2040. We doen dit vanuit de onderwerpen duurzaam, actief en meedoen. Aan dit toekomstbeeld zijn concrete maatregelen gekoppeld.

³⁵ De ruimtelijke keuzes komen overeen met de principes 5 tot en met 8 uit de denkrichting die is opgesteld naar aanleiding van de participatie.

4.2 Ruimtelijke keuzes voor heel Hilversum

1. Hilversum zet in op het beste van twee werelden

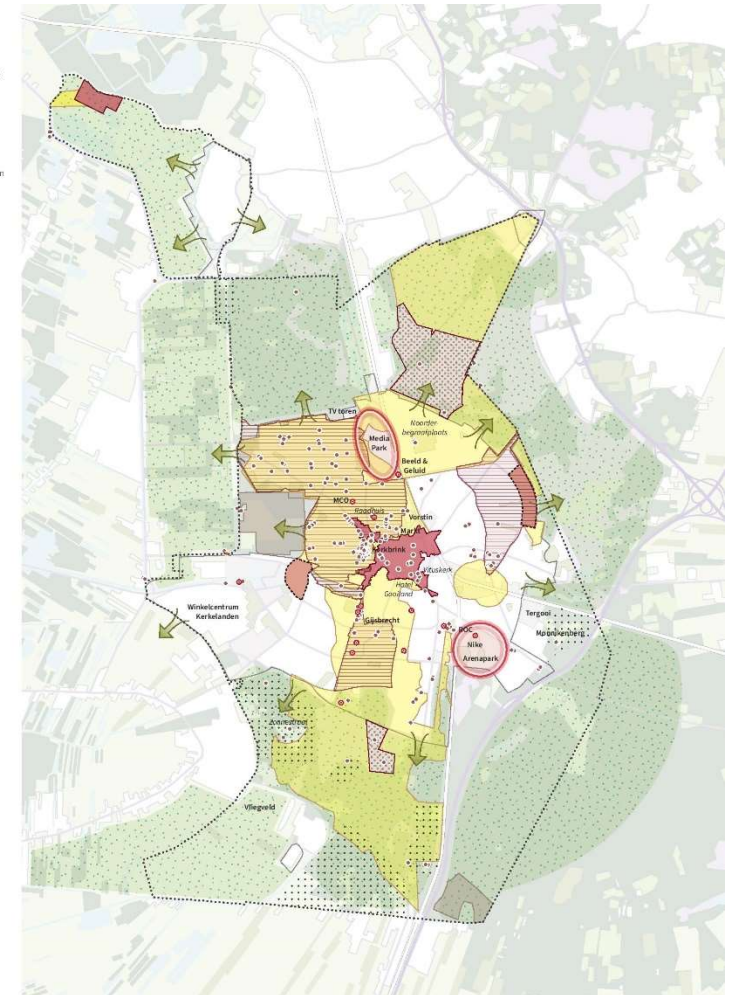
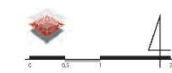
Al in de Structuurvisie uit 2013 is de nodige aandacht besteed aan de discussie of Hilversum een dorp of een stad is. En ook tijdens de participatie voor deze Omgevingsvisie kwam het onderwerp vaak aan bod. Als erop doorgevraagd wordt, dan blijkt het mensen niet zozeer om de term dorp of stad te gaan, maar vooral om de kwaliteiten die erachter schuilgaan. Het dorpse staat voor rustig wonen, voorzieningen dichtbij in de wijken en een sterk sociaal netwerk. Het stadse richt zich vooral op een ziekenhuis, cultuur, een levendig centrum en diverse mogelijkheden om te sporten. Bij nog verder doorvragen blijken veel Hilversummers beide kwaliteiten te waarderen en eigenlijk het beste van twee werelden te willen.

En het beste van twee werelden is precies waar deze Omgevingsvisie op inzet. Hilversum is stad en dorp tegelijk. Hilversum wil daarom ook in de toekomst een volwaardige regionale centrumgemeente zijn, inclusief de bijbehorende centrumvoorzieningen. Tegelijkertijd wil Hilversum een veelheid aan aantrekkelijke woonmilieus blijven aanbieden. Woonmilieus met een menselijke maat en voorzieningen dichtbij in de wijken. Daar horen ook werkmilieus bij. Dat betekent dat Hilversum voortdurend op zoek moet naar de juiste balans. Dat doen we door op wijkniveau te kijken naar de kwaliteiten, wat past én nodig is.

Typisch Hilversum

globale weergave uit de inbreng van inwoners, ondernemers en organisaties

- Groen & archeologie
  - omgeving door landchap
  - streekse essentie stad / natuur
  - archeologische beschermde monumenten
  - terrein van hoge archeologische waarde
  - terrein van archeologische betekenis
  - hoge archeologische verwachting
  - landgoederen
- Karakteristieke architectuur
  - monumenten
  - provinciaal monument
  - architectuur van Duitk
- Stadsbouw
  - voorgaande kenmerkende plekken
- Dorpse karakter
  - beschermde stadsgedichten
  - rijzende streekbouwkundige structuren
  - roos dorp / kernveld
- Stedelijke voorzieningen
  - Media Park en Annapark
  - centrum voor Hilversum en de regio
  - TV torens

FIGUUR 1 TYPISCH HILVERSUM UIT DE PARTICIPATIE

2. Een zekere mate van groei is nodig om vitaal te blijven

Uit de participatie blijkt geen draagvlak voor een fors groeiscenario. Tegelijkertijd is er net zo weinig draagvlak voor een stilstand-scenario. Bij een stand-still scenario raakt bovendien de economie op slot en verliest vitaliteit.

Tegelijkertijd is er ook de realiteit van een voorspelde autonome groei van de bevolking, een (landelijke én lokale) zeer forse druk op de woningmarkt en demografische ontwikkeling, die om aanvulling en vernieuwing van de woningvoorraad en de voorzieningen vragen. Binnen dit krachtenveld kiest Hilversum nadrukkelijk voor een weloverwogen ontwikkeling en gericht ruimte beschikbaar stellen. Ruimte voor werk, ruimte voor groen, ruimte voor energietransitie, ruimte voor huisvesting voor werknemers voor kritische economische sectoren, levensloopbestendige woningen of woonvormen waarin ouderen langer zelfstandig thuis kunnen wonen en sterke wijken met meer voorzieningen (huisartsen en wijkzorg, ontmoetingsplekken, sport en cultuur, beweegvriendelijke openbare ruimte). Door gericht woningen, werk en voorzieningen te ontwikkelen en vernieuwen, blijft de stad levendig en de wijken gezond. Het bevordert doorstroming op de woningmarkt, houdt de stadse voorzieningen én de voorzieningen in de wijken levensvatbaar en helpt om de uitgaven van de gemeente in het sociaal domein beheersbaar te houden. Hilversum wil daarbij het concept groei graag anders definiëren: van 'meer' naar 'van toegevoegde waarde'. Groei van inwoneraantal, aantal woningen of aantal bedrijven staat niet op zichzelf, maar zijn nadrukkelijk verbonden aan het behoud of het verbeteren van het welzijn van inwoners, de ruimtelijke kwaliteit, identiteit, landschap en natuur en een gezonde economische structuur.

Het omvang van de groei (ruimtebeslag van deze visie) is uitgewerkt in paragraaf 4.6.

Kadertekst: raadsinspiratiesessie groei en voorzieningen

Op 5 november 2022 organiseerde de gemeenteraad een inspiratiesessie over 'groei in relatie tot voorzieningen'. Sprekers waren prof. Dr. Jan Latten (socioloog en demograaf), Drs. Matthijs de Boer (stedenbouwkundige), Dr. Marco Bontje (stadsgeograaf, hoogleraar UvA) en René Vierkant (Vierders, centrumontwikkeling en vastgoed). De aanbevelingen van de sprekers zijn hier samengevat.

'Hoeveel moet Hilversum groeien voor behoud van voorzieningen?' is een te brede en te algemene vraag, die bovendien niet te beantwoorden is. De centrale vraag moet zijn: moet het voorzieningenaanbod op orde worden gebracht en/of aangepast worden aan de veranderende bevolkingssamenstelling? Wees duidelijk over welke voorzieningen je het hebt. 'Voorzieningen' kan je smal of breed zien. In de brede definitie zijn groen, mobiliteit, werk en levendigheid ook voorzieningen, naast zorg, welzijn, winkels, horeca, cultuur en sport. Daarnaast heeft elke voorziening zijn eigen doelgroep en invloedssfeer: lokaal, regionaal en (boven)regionaal.

Hilversum is gemiddeld Nederland, met een klein accent op een vermogende top. Een 'nulgroei' van Hilversum zal leiden tot versnelde vergrijzing, huishoudensverkleining, bevolkingsafname, afname van de beroepsbevolking en afnemend draagvlak voor/druk op bestaande voorzieningen. Er komt meer 'woon-obesitas': inwoners gebruiken steeds meer vierkante meters voor zichzelf. Vrijkomende woningen door overlijden worden in bezit genomen door mensen met kapitaal, die niet in de buurt geworteld zijn. De juiste woningen bouwen is nodig om doorstroming te bevorderen en de bevolking op peil te houden.

De veranderende bevolkingssamenstelling is van grotere invloed op de vraag naar voorzieningen dan verandering in de bevolkingssomvang. De vraag naar voorzieningen verandert vooral door dubbele vergrijzing naar meer comfort en betere bereikbaarheid: zorg, wellness en andere woonvormen (klontering in hogere dichtheden met voorzieningen). Let op dat die niet alleen bereikbaar zijn voor hen die het kunnen betalen.

Er komt ook meer vraag naar vergroening in de openbare ruimte. Daarvoor is et nodig om:

- *het autogebruik terug te dringen: dat is een traject van de lange adem die vraagt om consequent zijn en in de buurten uitleggen wat de baten zijn.*
- *Rond de stations de compacte stad verder te ontwikkelen en wonen te mixen met voorzieningen en werk. Stelling: 2500 woningen per station in NL.*

Maak daar appartementen om starters en ouderen te bedienen en doorstroming te bevorderen. Maak het aantrekkelijk, door voorzieningen in de plint. Stapeling/compact bouwen is zinnig om op het maaiveld meer groene ruimte te kunnen maken.

Maak een krachtig en compact centrum dat aansluit bij de identiteit van Hilversum én de centrumfunctie voor de regio. Doe dat met alle betrokkenen.

Knoppen waar de gemeenteraad aan kan draaien, zijn afhankelijk van 'wat voor stad wil Hilversum zijn ('doorsnee', 'bovenkant', 'onderkant')? Een visie moet een manier van denken zijn die richting geeft. Voorkom 'voorsukkelen'. Het is van belang je identiteit goed te definiëren en je zelfvertrouwen te permitteren om daar langere tijd aan vast te houden. Haalbaarheid is daarbij van minder groot belang; dat komt bij de uitwerking aan de orde.

3. Hilversum ontwikkelt zich vooral binnen de bestaande stad

We koesteren de natuur en het idee van de compacte Tuinstad. Daarom revitaliseert, versterkt, vernieuwt en ontwikkelt Hilversum vooral binnen de bestaande stadsgrenzen. Daarmee wordt niet nog meer druk op het landschap gelegd, zodat we de kans hebben om ook daar de basis op orde te brengen. Dat landschap is in het verleden bewust zo vormgegeven dat je eindeloos ver kan kijken zonder bebouwing te zien. Dit wordt ook wel het illusieland genoemd. Ook dat is een kwaliteit die we graag zo houden. Dat betekent echter niet dat er niets moet veranderen in het buitengebied: ook dat vergt onderhoud en verbeteringen. Ruimtelijke ontwikkelingen buiten de bestaande stad zijn alleen mogelijk als ze bijdragen aan een beter of duurzamer gebruik van de ruimte, zoals op landgoederen. Bij ontwikkelingen binnen de stad bouwen we voort op de Hilversumse traditie om stedenbouw, architectuur en buitenruimte in samenhang te ontwikkelen. Elke ontwikkeling moet kwaliteiten versterken of toevoegen: sociaal, ruimtelijk en/of economisch. Passend bij de diversiteit in Hilversum en het idee van de Tuinstad.

Kadertekst: Hilversumse hoogte

Ontwikkelen binnen de bestaande stad leidt in Hilversum vaak tot een discussie over de hoogte van gebouwen bij besluitvorming over gebieds- en locatieontwikkelingen. Ook tijdens de participatie is 'hoogte' onderwerp vaak genoemd; soms als een risico of dreiging, soms als een kans om bijvoorbeeld meer woningen te bouwen en op maaiveld ruimte te houden voor goede openbare ruimte. Iets vergelijkbaars geldt voor het onderwerp 'dichtheid'. Veel deelnemers hopen dat de Omgevingsvisie een heldere uitspraak doet over de plekken waar hoger, lager, dichter of dunner gebouwd en vernieuwd mag worden.

Bij de Structuurvisie 2030 was hoogte ook al een thema. In de Structuurvisie stond: "In de jaren negentig is bij de overdracht van natuurgebieden aan het GNR afgesproken niet meer in het buitengebied te bouwen. Sindsdien is in deze natuurgebieden niet gebouwd. De gemeenteraad van Hilversum heeft in de jaren negentig ook besloten om de gewestelijke richtlijn van maximaal 20 meter hoog bouwen te verlaten. Op een aantal plekken in de stad is in 2030 hoogbouw gerealiseerd. Dit om eenvoudigheid in nieuwe bebouwing te voorkomen, bepaalde gebieden in de stad te accentueren en voldoende en aantrekkelijke openbare ruimte over te houden". Voor een aantal locaties – zoals het stationsgebied (38-45 meter), Media Park en Arenapark (30 meter), de Van Linschotenlaan (35 meter), Villa Industria (42 meter) en Kerkelanden (50 meter) bevatte de Structuurvisie specifieke hoogtes. Deze plekken liggen vaak in meer 'dynamische gebieden' van de stad. Bij overige nieuwbouwprojecten is de maximale bouwhoogte in de Structuurvisie tot maximaal 25 meter beperkt, vooral bij de groene grenzen van de stad. Dit komt overeen met zo'n 8 bouwlagen.

De Structuurvisie bood dus veel ruimte voor hoogte. In de praktijk zien we dat we daarmee in Hilversum niet dogmatisch omgaan, maar dat we zorgvuldig kijken naar wat nodig en passend is, ook in relatie tot het gekoesterde 'illusieland'. Zo wordt het Stationsgebied 8 lagen (zo'n 25 meter) en wordt niet de maximale hoogte benut. Tegelijk wordt bij het Arenapark juist iets meer hoogte gezocht, voor een gebiedsontwikkeling met veel ambities op het gebied van wonen, werken, duurzaamheid en voorzieningen. Bij 'overige nieuwbouwprojecten' is alleen sprake van grotere

hoogte als dat ook leidt tot kwaliteit en betere openbare ruimte in de buurt. Recente voorbeelden zijn enkele ontwikkellocaties in 1221. Voor 'overige nieuwbouwprojecten' heeft de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit al eens 5 á 6 lagen als 'passend' voor Hilversum geadviseerd

In deze Omgevingsvisie zijn de ruimtelijke hoofdkeuzes leidend: een zekere groei voor vitaliteit, ontwikkeling binnen de bestaande stad, meervoudig ruimtegebruik als norm en versterken/ontwikkelen passend bij de kwaliteiten van gebieden. Het is dus zoeken naar balans tussen wat past en wat nodig is, op niveau van de stad en in de wijken en werklocaties. In gebiedsagenda's gaan we met dit vraagstuk concreet aan de slag. Voor het gesprek daarover hanteren we de volgende uitgangspunten:

- De door de raad vastgestelde bestemmingsplannen.
- Stevige hoogte is legitiem rondom OV knooppunten, op campussen, in de spoorzone en op plekken waar al stevige hoogte is. De hoogtes in de Structuurvisie 2030 blijven we aanhouden.
- In wijken en op overige werklocaties kijken we waar 2 tot 4 woonlagen goed aansluiten bij de omgeving en waar 5 tot 6 lagen passend kan zijn, hetgeen aansluit bij het advies van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit. We handhaven de 25 meter uit de Structuurvisie als maximum in wijken en op overige werklocaties.

4. Meervoudig ruimtegebruik wordt de norm

Kiezen voor ontwikkeling binnen de bestaande stad betekent ook dat Hilversum anders met de beschikbare ruimte om moet gaan. We zetten daarom structureel in op dubbel of driedubbel ruimtegebruik, bijvoorbeeld door ruimte op daken te benutten of onder gebouwen ruimte te maken voor waterberging. Ook kijken we rondom OV knooppunten naar beide kanten van het knooppunt/spoor. Hoogte is op zulke plekken en op campussen en werklocaties geen doel op zich, maar een manier om zuinig en passend met de ruimte om te kunnen gaan, zeker als tegelijk de kwaliteit van het buitengebied wordt versterkt. In het algemeen geldt dat de best functionerende OV knooppunten zijn omgeven door meer 'stadse' woon-werkmilieus. Dit moet leiden tot het integreren van initiatieven en

het opstellen van gebiedsvisies waarbij rekening wordt gehouden met alle relevante eisen en de samenhang. Alleen zo kunnen we de schaarse ruimte optimaal benutten en maatwerk leveren.

Een stevige inzet op meervoudig ruimtegebruik biedt mogelijkheden voor alternatieven voor de auto. Dat kan leiden tot ruimtewinst in de openbare ruimte. Ook in andere gemeenten in Nederland neemt de auto veel ruimte in beslag, maar in Hilversum is de auto wel heel erg aanwezig. Zo is het bijvoorbeeld nergens anders in Nederland zo vanzelfsprekend om op de stoep te parkeren. Door betere alternatieven aan te bieden voor de auto kan ruimte worden vrijgespeeld voor groen, klimaatadaptatie, spelen, fietsen en ontmoeten.

Meervoudig ruimtegebruik vraagt in eerste instantie vaak om een grotere investering dan bij meer traditionele bouw. Denk bijvoorbeeld aan ondergronds parkeren, ruimte voor waterberging of daken die een groter gewicht kunnen dragen. Op de wat langere termijn kan hier echter van geprofiteerd worden. De rechtvaardigt de inrichting van een compensatiefonds om meervoudig ruimtegebruik te stimuleren. De Omgevingswet biedt hiervoor mogelijkheden.

Kadertekst meervoudig ruimtegebruik

Meervoudig ruimtegebruik kan op veel verschillende manieren worden toegepast. Bekende wat kleinere voorbeelden zijn het benutten van daken voor groen, buitenruimte en het opwekken van energie. Ook parkeren onder gebouwen is een vorm van meervoudig ruimtegebruik. Naast deze vormen van 'stapelen' kunnen ook gevels op steeds meer manieren worden gebruikt, bijvoorbeeld door ze te vergroenen. Meervoudig ruimtegebruik kan ook op grotere schaal worden toegepast. Denk bijvoorbeeld aan de kantoren over de Utrechtsebaan in Den Haag, de Groene Loper bo-

ven de A2 in Maastricht en de Luchtsingel in Rotterdam. Vertaald naar de Hilversumse situatie liggen er op grote bedrijfsdaken in het Havenkwartier wellicht kansen voor het realiseren van extra sportvelden in aanvulling op sportpark Berenstein. Vooral sporten met wat kleinere velden, als tennis, padel en handbal, lijken hiervoor geschikt. Padel is zelfs op deze manier ontstaan! Andere opties zijn nieuwe parken en speel- en ontmoetingsplekken in de spoorzone.

5. Versterken en ontwikkelen doen we passend bij de kwaliteiten van de wijken

Versterken, vernieuwen en ontwikkelen doet Hilversum op basis van wat kan en nodig is in de verschillende delen van de stad. We stellen daarvoor de komende jaren Gebiedsagenda's op en doen dat in samenspraak met inwoners en organisaties. De wensen en eisen verschillen daarbij per gebied. Dat betekent in principe ontwikkeling in alle wijken en werklocaties, maar wel in elk gebied op basis van de eigen identiteit, wensen, opgaven én de juiste balans in de bevolkingsopbouw.

Voor zo'n juiste balans bestaat niet één vast omkaderd, wetenschappelijk optimum. Het gaat vooral om het voorkomen van disbalans tussen de bevolkingsopbouw, de woningvoorraad en de bereikbaarheid van werk en voorzieningen. Verschillen mogen er natuurlijk zijn, maar té grote verschillen zorgen voor onvrede en een verlies aan cohesie in de wijken.

Soms zal de conclusie van een uitwerking op gebiedsniveau zijn dat best wat verdicht kan worden of hoger kan worden gebouwd, terwijl dit op andere plekken niet mogelijk zal zijn. We houden daarbij rekening met de kwaliteiten van de compacte Tuinstad, de diversiteit van Hilversum (sociale waarde) en het landschap rondom de stad.

Deze Omgevingsvisie biedt de kaders op hoofdlijnen waarbinnen de gebiedsagenda's worden opgesteld. Zo komen ruimtelijke keuzes op de schaal van heel Hilversum en de kwaliteiten, opgaven en kansen in de wijken bij elkaar. En we doen niet alles overal tegelijk, maar gefaseerd. De looptijd van de Omgevingsvisie beslaat immers vijf bestuursperiodes. Daarbij wordt tussentijds gemonitord en zo nodig bijgestuurd.

6. De basis op orde brengen

Tenslotte vestigen we expliciet aandacht aan het op orde brengen van de basis: een goede water-, bodem-, geluid- en luchtkwaliteit. Dit is de basis voor een gezonde dagelijkse leefomgeving en een voorwaarde voor verdere ontwikkeling van Hilversum. Omgekeerd kan ontwikkeling juist bijdragen aan het op orde brengen van de basis, bijvoorbeeld door saneringen of toepassing van betere materialen. Bij water, bodem, geluid en lucht gaat het in de meeste gevallen over een (veel) grotere schaal dan die van Hilversum ver overstijgen. Denk aan stikstof en fijnstof van buiten Hilversum, waar we in Hilversum de gevolgen van merken. Opgaven op dit gebied moeten daarom ook aangepakt worden in samenwerking met rijk, provincie en regio.

Na de hiervoor genoemde ruimtelijke keuzes voor heel Hilversum, werken we in de volgende paragrafen de drie opgaven verder uit.

4.3 Duurzaam Hilversum 2040

We willen de negatieve effecten van een verslechterende leefomgeving beperken voor de volgende generatie. Transities op het gebied van energie, klimaat, mobiliteit en grondstoffen worden daarbij ingepast.

4.3.1 Inleiding

We wonen en werken in Hilversum in een relatief gezonde omgeving met op veel plekken een hoge ruimtelijke kwaliteit. Het landschap en de natuur die Hilversum omringen worden door veel mensen sterk gewaardeerd. Het biedt ruimte voor recreatie en levert ons schoon drinkwater. Maar die kwaliteiten staan onder druk: we zullen moeite hebben om aan de nieuwe Kaderrichtlijn Water te gaan voldoen, de biodiversiteit neemt af en de natuur heeft last van het intensieve gebruik, de gevolgen van klimaatverandering en stikstofdepositie.

Ook de openbare ruimte in de stad - de ruimte van ons allemaal - staat onder druk. Oudere Hilversummers herinneren zich goed hoe Hilversum landelijk bekend stond om een hoge kwaliteit van de openbare ruimte en slimme oplossingen. Zo is het voor Nederland unieke systeem van rabatparkeren ooit in Hilversum ingevoerd om de schaarse ruimte optimaal te gebruiken: overdag was er op de stoepen ruimte om te spelen en te wandelen, in de avond en nacht was er ruimte voor parkeren. Die 'oude' oplossingen werken niet meer. De druk op de openbare ruimte neemt toe en dat komt vooral door toenemend autobezit en autogebruik. Stoepen zijn tegenwoordig op veel plekken in de stad 24/7 het domein van de auto. Het gaat dan vooral om de wat oudere wijken. Daarnaast leggen we in de openbare ruimte steeds meer nutsvoorzieningen aan: voor overtollig water van daken, afvalcontainers en

extra trafo's doordat steeds meer mensen zonnepanelen en laadpalen hebben. De openbare ruimte is zo op een aantal plekken de afvoer van problemen die ook goed in private ruimte zouden kunnen worden opgelost.

Ook onder de grond wordt het steeds drukker. We staan er niet elke dag bij stil, maar er liggen net als in andere steden onder een groot deel van de openbare ruimte in Hilversum talloze kabels en leidingen en er komen er steeds meer bij. Dat maakt het op veel plekken bijvoorbeeld vrijwel onmogelijk om nieuwe bomen aan te planten of een ondergrondse afvalcontainer in te passen. Terwijl juist extra bomen een positieve impact hebben op gezondheid en leefbaarheid.

4.3.2 Toekomstbeeld 2040

In de periode tot 2040 wil Hilversum op een aantal belangrijke onderwerpen grote veranderingen doorvoeren. Op sommige onderwerpen heeft Hilversum al ambitieuze doelen. Denk bijvoorbeeld aan de energietransitie. Hier is het minder de vraag 'of', maar veel meer 'hoe' en 'in welk tempo'. Op andere onderwerpen bevat deze Omgevingsvisie een nieuwe of aangescherpte visie. Het gaat dan bijvoorbeeld om de openbare ruimte, landschap en de landbouw. Als we al deze 'transities' goed doen, schenken we onszelf én de volgende generaties een betere en gezondere leefomgeving.

Openbare ruimte

De openbare ruimte is een belangrijk, maar tegelijk een beperkt deel van de totale ruimte in Hilversum. Voor realisatie van het hier geschetste toekomstbeeld zal daarom ook een beroep moeten worden gedaan op inwoners en organisaties om meer openbare ruimte te creëren, bijvoorbeeld door meer-voudig grondgebruik. Maar de grootste winst zit in het realiseren van een be-

tere openbare ruimte. Dat kan alleen als het ruimtebeslag van de (stilstaande) auto in de stad afneemt. Voor de openbare ruimte ziet het toekomstbeeld 2040 er als volgt uit:

- Meer ruimte voor groen en bomen. Dat verbetert de bestaande groenstructuur en tegelijkertijd de leefkwaliteit, bijvoorbeeld door minder hittestress tijdens warme periodes. Iedereen heeft recht op een koele plek op loopafstand. Juist in de meest verdichte wijken, met de meeste sociale problemen zijn die plekken er te weinig.
- Meer ruimte in de directe woonomgeving om te verblijven, te spelen en elkaar te ontmoeten. Dit vergroot de leefbaarheid in wijken, leidt tot een sterkere sociale samenhang, nodigt mensen uit tot bewegen en biedt kansen om de openbare ruimte toegankelijker te maken voor mensen met een beperking.
- Meer ruimte voor wandelen, fietsen, openbaar vervoer en deelmobiliteit: dit zijn gezonde en veilige manieren om te bewegen en bovendien goede alternatieven voor de auto in een compacte stad als Hilversum.
- Meer ruimte om overtollig water bij extreme neerslag op te vangen en vast te houden. Hiermee voorkomen we wateroverlast en bufferen we water voor gebruik in droge perioden.
- Meer ruimte voor maatregelen op het gebied van duurzame energie.

Duurzame energie

We gaan in de komende twintig jaar fundamenteel anders om met het opwekken en gebruiken van energie. In 2050 willen we CO₂-neutraal zijn, met als tussenstap 55% CO₂-reductie in 2030. We maken de omslag van fossiele energie naar duurzaam opgewekte energie en willen dat ruimtelijke ontwikkelingen altijd energieneutraal of –positief zijn. We kijken voor het opwekken van energie eerst naar het bestaande stedelijke gebied en pas naar het buitengebied als het niet anders kan. De regionale energiestrategie is gericht op

zonne-energie op alle grote daken in 2030. Daarmee kunnen we in circa 10% van de huidige elektriciteitsbehoefte voorzien. In 2040 zijn alle gebouwen energie-efficiënter, waardoor de warmtevraag kleiner wordt. We zetten door isolatie en zonnepanelen stappen op weg naar een duurzaam energiesysteem, maar er is nog veel meer nodig. Waar halen we onze duurzame energie vandaan? Het grootste deel van de energievraag is warmte. Mogelijk kunnen geothermie (kilometers diep) en afvalwater in een deel van deze warmte gaan voorzien, met nieuwe collectieve systemen. Dit kan voor een beperkt deel van Hilversum een oplossing zijn. Voor het grootste deel zijn we voor warmte aangewezen op technieken die gebruik maken van de warmte in lucht, bodem (tientallen meters diep) en (grond)water, via een warmtepomp. Dit kan op verschillende schalen, per woning, woningblok of buurt. Hiervoor is elektriciteit nodig, waardoor de vraag naar elektriciteit zal toenemen. De energie-infrastructuur verandert de komende 20 jaar, van een centraal, uniform en fossiel systeem, naar een decentraal, meer divers en duurzaam systeem. Daarbij zijn de lokale vraag en aanbod van energie bij voorkeur zoveel mogelijk in evenwicht, bijvoorbeeld door opslag duurzaam opgewekte stroom. In Buurtschap Crailo wordt de komende jaren al een ‘future grid’ gerealiseerd, als onderdeel van deze energiepositieve wijk.

Circulaire economie

Er is internationaal en nationaal overeenstemming dat we fundamenteel anders willen omgaan met natuurlijke hulpbronnen en dat onze economie meer gericht moet zijn op duurzaamheid en hergebruik. Dit wordt ook wel een circulaire economie genoemd. Hilversum ondersteunt de Europese ambitie van een 100% circulaire economie in 2050. Hilversum gaat deze omslag maken door bedrijven op dit gebied zo veel mogelijk te ondersteunen. Dat begint met het behouden en creëren van ruimte voor nieuwe bedrijvigheid op de bestaande bedrijventerreinen.

Natuur, water en bodem

We keren de achteruitgang van de kwaliteit van de natuur in en rond Hilversum. Dat betekent onder andere dat we de kwaliteit van water en bodem op orde brengen en waar nodig onderscheid zullen maken tussen groengebieden die wat drukker kunnen zijn en groengebieden waar we het juist zo rustig mogelijk houden.

4.3.3 Doelen

Bij de uitwerking van dit toekomstbeeld horen de volgende doelen:

1. Lucht, water en bodem voldoen in 2040 aan de milieunormen
2. Versterken biodiversiteit door het verbeteren van de kwaliteit van het buitengebied en de verbindingen met het groen in de stad
3. Het tegengaan van hittestress en overlast door te veel of juist te weinig water.
4. De overgang naar een voor iedereen toegankelijk duurzaam energiesysteem versnellen en intensiveren.
5. De overgang naar een duurzamer systeem van mobiliteit versnellen en intensiveren.
6. Verantwoord en toekomstbestendig (her)gebruik van materialen.
7. Een betere gebruiks- en verblijfskwaliteit van de openbare ruimte realiseren. Parkeren, met ruimte voor groen, ontmoeten, wandelen, fietsen, deelmobiliteit, spelen en klimaatmaatregelen. We zetten daarbij in op meervoudig ruimtegebruik.

Deze doelen worden hierna uitgewerkt in concrete maatregelen.

4.3.4. Maatregelen

1. Lucht, water en bodem voldoen in 2040 aan de normen

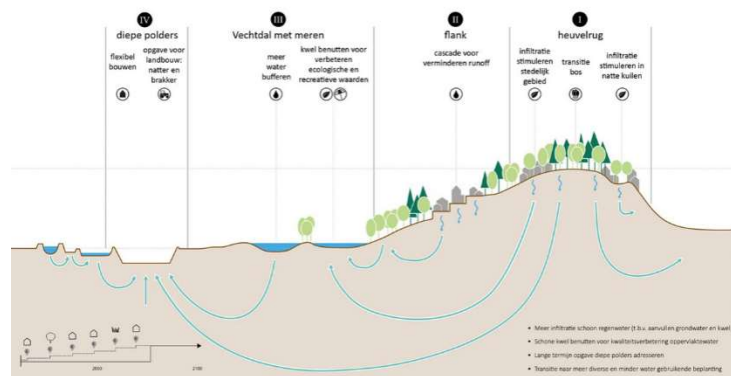
Lucht, water en bodem moeten in aan de milieu- en natuurbeschermingsnormen voldoen. Denk daarbij aan de stikstofnormen voor Natura2000-gebieden (2030) en de kaderrichtlijn water (KRW, 2027). Dat is niet alleen goed voor mens en natuur, maar voorkomt ook dat ontwikkelingen, zoals het vernieuwen of bouwen van woningen stil komen te liggen. In de omslag komen opgaven voor bodem, water, klimaat, biodiversiteit, gezondheid, economie en leefbaarheid samen. De gemeente is niet altijd het bevoegde gezag.

De doelen voor de kaderrichtlijn Water zijn Europees, de eindverantwoordelijkheid ligt bij het Ministerie van I&W en Waterschappen zijn penvoerder. De implementatie is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk, provincies, waterschappen en (ook) gemeenten. Alle partijen leggen hun inspanningen vast in eigen waterprogramma's en werken aan gezamenlijke inspanningen. De gemeentelijke verantwoordelijkheid gaat vooral om de invulling van de afvalwater-, hemel- en grondwaterzorgplicht en de gevolgen daarvan voor de oppervlaktewaterkwaliteit. Hilversum steunt de ambitie van alle partijen om het oppervlaktewatersysteem met alle betrokken partijen te optimaliseren met oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en klimaatadaptatie en geeft uitvoering aan reeds afgesproken maatregelen, zoals met Waternet over het onderzoek naar een toekomstbestendige Heuvelrug (kadertekst) en het beheer van oppervlaktewateren in Hilversum. Een van de maatregelen daarbij is het terugnemen van milieubelastende stoffen door regelmatig onderhoud aan wateren (ecologisch baggeren). Zie verder maatregel 3.

De doelen voor stikstof zijn Europees en Rijk en provincie zijn verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen zoals gebiedsbescherming in Natura2000 gebieden. Hilversum ondersteunt waar mogelijk maatregelen die zij treffen. Binnen de stadsgrenzen is Hilversum aan zet. Voor bodem geldt dat bij ontwikkelingen altijd (bron)maatregelen genomen moeten worden om verontreiniging van bodem en grondwater te voorkomen. Voor lucht liggen bronnen voor het grootste deel buiten de invloedssfeer van de gemeente Hilversum.

Kadertekst: samenwerken aan een toekomstbestendige Heuvelrug

Waterschap, provincie, MRA, drinkwaterbedrijven en gemeenten (waaronder Hilversum) zijn recent gestart met onderzoek naar het robuust/toekomstbestendig maken van het unieke kwelsysteem van de Heuvelrug. Dit is een belangrijke basis voor de unieke landschappelijke- en natuurwaarde van Hilversum en omgeving (het plassegebied aan de westzijde) en de 'watermotor' voor Hilversum. Een robuuster systeem is nodig voor de toenemende drinkwatervraag, klimaatverandering, biodiversiteitsherstel en het verbeteren van de waterkwaliteit. Het gebied loopt nu al tegen grenzen aan door keuzen die in het verleden gemaakt zijn, vaak te veel vanuit lokale landgebruikswensen en te veel afhankelijk van techniek. De ambitie is een adaptieverbied, waarin de unieke systeemeigenschappen beter tot hun recht komen (natuurlijk systeemherstel). Denk aan hemelwater zo veel als mogelijk schoonhouden en in de bodem infiltreren, om daarmee de grondwatervoorraad aan te vullen. Om bij groen- en vegetatiekeuzen rekening te houden met de effecten op het geohydrologische systeem. En een goede ruimtelijke ordening die past bij het systeem. Het komende half jaar werken de partijen samen aan een ontwerpend onderzoek om te komen tot een handelingsperspectief voor de integrale ontwikkeling. Onderzoeken als dit kunnen op termijn leiden tot actualisering van de Omgevingsvisie.

De watermotor van Hilversum. Bron: Defacto - Resilience by Design MRA, 2020)

2. Versterken biodiversiteit door het verbeteren van de kwaliteit van het buitengebied en de verbindingen met het groen in de stad

Stad en landschap zijn in samenhang vormgegeven. We kunnen constateren dat de stad zich in de afgelopen decennia heeft ontwikkeld en het landschap minder, of minder snel. Het landschap staat voor uitdagingen, zowel qua gebruik (recreatiedruk) als wat betreft (bio-)diversiteit, natuurwaarden en het ecologisch systeem.

Het landschap om Hilversum kan worden ontlast door op plekken aan de randen wat intensiever en andere delen wat minder intensief te gebruiken. Dus: meer groene buitenruimte in en aan de randen van de stad maken, of de toegankelijkheid en kwaliteit verbeteren. Groen in een ring om de stad dat tegen een stootje kan en is berekend op recreatie. Hier mag het wat drukker zijn. Kwetsbaardere delen van de natuur kunnen dan rustiger worden. Wat betreft de natuurgebieden zelf, is de vraag hoe we de natuurgebieden op een duurzame manier in stand kunnen houden als gevolg van het veranderende klimaat en de negatieve effecten van o.m. landbouw, industrie en mobiliteit. Daarbij moeten we oog hebben voor de kwetsbaarheid van onze natuur als gevolg van het veranderende klimaat: er is op de open heide en in de naaldbossen in toenemende mate kans op droogte, hitte en daardoor natuurbranden. We moeten goed kijken op welke plekken meer biodiversiteit nodig is.

De natuur aan de westzijde van Hilversum kan worden versterkt door optimalisatie van het (grond)watersysteem. Door hogere (grond)waterstanden kan schone kwel worden bevorderd. Locaties waar nu al sprake is van wateroverlast of een ondiepe grondwaterstand moeten als eerste worden bekeken. In samenwerking met de gebiedspartners gaan we onderzoeken wat de beste oplossing is.

Hilversum heeft een beperkt aantal agrarische bedrijven, vooral rondom de Hilversumse Meent. In en om de stad zijn ook stadslandbouw-achtige activiteiten, zoals de wijngaard en Urban Farming projecten. Waar sprake is van landbouw willen we de omslag maken naar kringlooplandbouw: een duurzame landbouw, zonder negatieve gevolgen voor de omgeving. Dat betekent extensivering, tot een niveau waarop landbouw en omgeving in balans zijn. De rol van de gemeente is daarbij het toelaten van (andere) bestemmingen die zich goed verhouden tot het karakter van het gebied en het stimuleren van samenwerking in de regio. In de participatie hebben de houders van de agrarische bedrijven in het buitengebied van de Hilversumse Meent aangegeven een gebiedsvisie te willen maken voor een duurzame toekomst van het gebied in bredere zin, denk bijvoorbeeld aan biodiversiteit, kringlooplandbouw, energietransitie, recreatie en voedselvoorziening. Dat honoreren we graag. Iets vergelijkbaars is ook nodig voor de landgoederen Zonnestraal, Hoorneboeg en Zwaluwenberg, waar sprake is van unieke situaties en is dus maatwerk per locatie nodig. We hanteren daarbij als uitgangspunten:

- Een goede balans tussen maatschappelijke waarde voor bewoners, omwonenden en de waarde van het landschap, waarbij
  - Het cultuurlandschap zo veel mogelijk behouden wordt.
  - De bodemkwaliteit verbetert
- Landbouwproducten zo veel mogelijk lokaal of regionaal afzetten (stads-/regiolandbouw, afspraken met lokale afnemers enz.).
- Zorgvuldig omgaan met woningbouw om landgoederen rendabel te maken (Hilversum ontwikkelt binnen bestaand stedelijk gebied). Beperkte vormen van verblijfsrecreatie zijn wellicht mogelijk.

3. Tegengaan van hittestress, droogte en wateroverlast

Groen helpt bij het tegengaan van hittestress. Hiervoor is al beschreven wat de mogelijkheden zijn buiten de stad. In de stad is het meeste groen in privaat eigendom (ten opzichte van de openbare ruimte). De grootste winst kunnen we behalen met het stimuleren van allerlei maatregelen zoals 'operatie steenbreek' en het zelf opvangen van hemelwater. Voor het versterken van de groenstructuur in de stad kijken we naar slimme combinaties met hoogwaardige fiets- en wandelroutes. Als er groen wordt aangeplant zetten we in op soorten die beter bestand zijn tegen warmte en droogte, die gebiedseigen zijn en passen bij het grondwatersysteem. Bij het realiseren van nieuwe boomrijen langs straten (laanbomen) zetten we in op het toepassen van het mengen van soorten, zodat bij boomziekten niet gelijk een hele laan uitvalt. We zetten in op het invoeren van een groennorm, zodat bij elke ruimtelijke ontwikkeling ook groen wordt gerealiseerd en koele, groene plekken voor alle Hilversummers binnen 300 meter bereikbaar zijn. Om substantieel bomen te kunnen toevoegen moeten we op een andere manier omgaan met ondergrondse infrastructuur. Onderzocht wordt wat de mogelijkheden zijn om kabels en leidingen anders te ordenen.

Op verschillende plekken in Hilversum is regelmatig sprake van wateroverlast. Het gaat dan vooral om het centrum, 1221 en het Havenkwartier. Tegelijkertijd is ook steeds vaker sprake van watertekorten. We moeten daarom toewerken naar meer 'watermeedoen bouwen' en een robuuster watersysteem, waarin het de eerste voorkeur heeft hemelwater lokaal vast te houden en de tweede voorkeur is hemelwater af te voeren naar gebieden voor wateropslag, zoals de omliggende natuurgebieden. Hiervoor zijn twee maatregelen in beeld: het afkoppelen van de hemelwaterafvoer van het riool en het vinden van gebieden voor wateropslag. Het gaat dan bijvoorbeeld om het afkoppelen van regenpijpen van woningen, door het water op te vangen, te bergen en te hergebruiken (voor bijvoorbeeld sproeien van de tuin of het doorspoelen van toiletten). Dit kan op daken, onder wegen en gebouwen, in

tuinen en plantsoenen. Er zijn ook grotere gebieden nodig om schoon hemelwater te bufferen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gezocht naar combinaties met meer intensief te gebruiken groengebieden direct rond de stad of oppervlaktewater in de stad. Als het water eenmaal is opgevangen, dan moet het de tijd krijgen om in de bodem te infiltreren. De voorkeur gaat uit naar natuurlijke voorzieningen, zoals greppels, wadi's en vijvers. Op deze manier kan de grondwatervoorraad continu worden aangevuld. Ondergrondse infiltratievoorzieningen zijn gevoeliger voor verstoppingen en vragen meer onderhoud. In de zomer zijn de bovengrondse waterbuffers meestal leeg. Voor bijvoorbeeld bluswater kan in Hilversum gelukkig ook heel goed grondwater worden gebruikt. Reden te meer om de grondwatervoorraad zo veel mogelijk aan te blijven vullen.

4. Overgang naar een voor iedereen toegankelijk duurzaam energiesysteem versnellen en intensiveren

Hilversum heeft recent stevig beleid vastgesteld in de vorm van de Transitievisie Warmte en de Regionale EnergieStrategie 1.0. In de huidige aanpak brengen we de 'all-electric' aanpak actief naar inwoners met inzet van intermediaire organisaties, zetten fors in op 'zon-op-dak', doen onderzoek naar geothermie, collectiviteit/restwarmte in Kerkelanden, Oost (RWZI) en het Mediapark en ondersteunen particuliere initiatieven voor besparen en opwekken van energie waar mogelijk. We richten ons deze bestuursperiode het uitvoeren van vastgestelde plannen; er ligt voldoende om mee aan de slag te gaan. Als initiatieven aanleiding geven om te versnellen, dan nemen we bestuurlijk die ruimte. We weten dat we – net als alle gemeenten in Nederland – richting 2030 de beweging moeten vergroten. Onze inzet bepalen we bij de actualisatie van de Transitievisie Warmte in 2026, die we vanaf 2025 voorbereiden. Dan is ook landelijk meer duidelijkheid over financiering en benodigde wetgeving; daar zitten thans de grootste belemmeringen.

Maatregel 4.1 Energie-efficiëntie door isolatie

We ondersteunen bewoners en ondernemers om hun woning, kantoor of bedrijfspand te isoleren. We werken samen met o.a. energiecoöperaties, het regionale energiedienstenbedrijf, woningcorporaties en bedrijvenverenigingen. Er is een link met circulair en natuur-meedoen bouwen, door het gebruik van milieuvriendelijke, herbruikbare of gebruikte materialen om te isoleren en het blijven bieden van voldoende nestgelegenheden voor dieren.

Maatregel 4.2 Duurzame stroom opwekken

We streven naar zonnepanelen op alle daken waar dat mogelijk is, ondersteunen bewoners en ondernemers om dit te realiseren en werken samen met hun verenigingen. Nieuwbouw en renovatie van scholen zijn energie-neutraal. Daarnaast stimuleren we initiatieven voor zonnepanelen op andere geschikte locaties, zoals zonnecarports op grote parkeerplaatsen, die ook dienen als laadplein voor elektrische deelauto's. Dit vergt ook aanpassing van het elektriciteitsnet, zoals meer kabels en onderstations.

Maatregel 4.3 Warmtetransitie naar aardgasvrij

Het gaat om het vervangen van aardgas door duurzame en betaalbare energiebronnen voor alle Hilversummers. Vorig jaar is hiervoor de eerste Transitievisie Warmte opgesteld, die we vijfjaarlijks actualiseren. De komende jaren stimuleren we lokale energie-initiatieven rondom thermische energie uit oppervlaktewater (TEO, ook wel bekend als aquathermie) en thermische energie uit afvalwater (TEA, bij rioolwaterzuivering Anna's Hoeve), bouwen we kennis en ervaring op in de Proeftuin Aardgasvrije Meent en we verwachten meer inzicht in de haalbaarheid van diepe geothermie in Hilversum. Als geothermie haalbaar is, dan is de eerste inschatting dat hiermee 5.000-10.000 woningen kunnen worden verwarmd. Daarvoor is ruimte nodig voor 1 of 2 locaties met boorinstallatie plus warmtestation, ter grootte van 1 à 2

hectare per stuk en ruimte in de straat voor een warmtenet. Voor het grootste deel van de warmtetransitie zijn we aangewezen op technieken die gebruik maken van warmte in lucht, bodem (tientallen meters diep) en (grond)water, via een warmtepomp. Dit kan op verschillende schalen, bijvoorbeeld per woning, woningblok of buurt. Ook kan de bodem worden gebruikt om warmte uit de zomer en koude uit de winter in te bufferen, via Warmte-Koude Opslag (WKO). Dit is voor kantoren al een gangbaar systeem, vooral omdat zij ook een koudevraag hebben in de zomer.

Maatregel 4.4 Regie op de energie-infrastructuur, ook in de ondergrond

Uit de bovenstaande maatregelen vloeit voort dat de energie-infrastructuur verandert en er meer ruimte nodig is, boven en onder de grond voor energie-infrastructuur. In de nieuwe woonwijk Buurtschap Crailo wordt een nieuwe, energiepositieve wijk aangelegd, met een 'future grid', zodat de energie ook zoveel mogelijk in de wijk zelf kan worden gebruikt. In bestaande wijken gaat dat niet, of in elk geval niet in één keer. De grote veranderingen daar zijn verzwaring van het elektriciteitsnet met extra transformatorhuisjes en ondergrondse kabels, lokale opslag van opgewekte energie (ook om piekbelasting van het systeem te dempen), het toevoegen van collectieve warmtesystemen (buizen en warmte-installaties) in sommige wijken/buurtten en het intensievere gebruik van de bodem voor Warmte-Koude Opslag (WKO). Dit vergt ruimte, inpassing, investeringen en beheer van deze (nieuwe) eigendommen. In de voorlopige versie van de nieuwe Wet Collectieve Warmte is het beheer van grotere transportnetten voor warmte een publieke taak, die bijvoorbeeld door een gemeente, waterschap, netbeheerder of provincie uitgevoerd kan worden.

Tot de volgende Transitievisie Warmte is het zaak in de gaten te houden dat individuele en gezamenlijke belangen elkaar niet in de weg gaan zitten. Dat

kan bijvoorbeeld het geval zijn als aan particulieren vergunningen worden afgegeven voor warmte-koude opslag (wko), waardoor gezamenlijke wko-oplossingen niet meer mogelijk zijn. Merk daarbij op dat het grondwaterbeheer een taak van de Provincie Noord-Holland is. Wat Hilversum wel kan doen, is het stimuleren van het ontwikkelen van bodemenergiestrategieën voor gebiedsontwikkelingen. Dat doen we al, bijvoorbeeld voor het Arenapark. Ook denkbaar is het ondersteunen van collectieven van particulieren of corporaties of een verplichting voor alle ontwikkelingen van meer dan 25 woningen om te voorzien in een wko, met een verkenning naar het aanhaken van omliggende straten. Een collectieve wko kost overigens ook minder energie dan verschillende individuele.

5. Overgang naar een duurzamer systeem van mobiliteit versnellen

Deze transitie is in alle grote en middelgrote steden in Nederland aan de orde en de essentie van de vastgestelde Mobiliteitsvisie Hilversum 2040. Voor de overgang naar een duurzamer systeem van mobiliteit is het nodig om gelijktijdig alternatieven voor het autobezit te ontwikkelen, parkeernormen naar beneden bij te stellen, het parkeren in de openbare ruimte vaker te beprijzen en passende vormen van handhaving in te zetten. Zo'n transitie is spannend, maar niet uniek voor Nederland en Hilversum. Grotere steden die Hilversum voorgingen zoals Amsterdam, Utrecht en Amersfoort ervaren een fors verbeterde leefbaarheid. Het gaat altijd om een combinatie van maatregelen.

Maatregel 5.1 bestaat uit het invoeren van betaald parkeren, te beginnen in de gebieden tot aan de buitenring. Een systeem van beprijzen van parkeren is goed verdedigbaar: wie gebruik wil maken van de openbare ruimte -

de ruimte die van ons allemaal is - mag daar best iets voor betalen. Voorwaarde is wel dat de opbrengsten weer worden geïnvesteerd in nieuwe mobiliteitsoplossingen. Gezien de geringe omvang van Hilversum moet betaald parkeren eigenlijk in de hele stad worden ingevoerd, anders verplaatst het probleem zich alleen maar. Keuzes in Bussum zijn bepalend voor wat er in De Meent kan.

Maatregel 5.2 bestaat uit het gelijktijdig invoeren van vergunningparkeren voor bewoners. De eerste auto is relatief goedkoop, daarna wordt het snel duurder. En in sommige gebieden is het door een gebrek aan ruimte zelfs niet eens mogelijk om een tweede vergunning af te geven. Er moeten gepaste oplossingen komen voor mensen met een beperking en andere mensen die hun auto echt nodig hebben (zoals bijvoorbeeld een arts of verloskundige). Dat vraagt tegelijkertijd om meer inzet op handhaving, bijvoorbeeld door de inzet van een camera-auto. Als mensen ruimte hebben voor parkeren op de eigen oprit, dan moet die ruimte ook worden benut.

Maatregel 5.3 bestaat uit het realiseren van allerlei maatregelen die vallen binnen wat Mobility as a service (MaaS) wordt genoemd. MaaS gaat om het inzetten van technologie om vervoer zo efficiënt mogelijk te maken. Het gaat om het optimaal benutten van deelfietsen, deelauto's, deelscooters en openbaar vervoer. Maar vooral ook de combinaties van al deze soorten vervoer. Door voertuigen te delen kunnen ze efficiënter worden gebruikt en zijn er minder voertuigen nodig. De ruimte die vrijkomt wordt benut voor een kwaliteitsslag van de openbare ruimte.

Maatregel 5.4 bestaat uit het tegelijkertijd verbeteren van de alternatieven voor de auto. Bijbehorende deelmaatregelen zijn:

- Stimuleren van wandelen en het fietsgebruik. In Hilversum wordt al veel gefietst. Onze compacte stad biedt alle kansen voor een verdere groei van het fietsgebruik: vanaf vrijwel elke plek in de stad is het maximaal twee tot drie kilometer fietsen naar het centrum. Of andersom: maximaal twee tot drie kilometer fietsen naar het groen rond de stad. Dat zijn afstanden die met de fiets voor bijna iedereen prima te doen zijn. Door de opkomst van elektrische fietsen en betere regionale fietsroutes wordt de fiets bovendien ook voor woon-werkverplaatsingen van en naar Hilversum interessanter. Om deze potentie te benutten zetten we in op:
  - Duidelijker en veiliger fiets- en wandelroutes in de stad, naar sportcomplexen en rondom scholen. Ze zijn nu vaak onlogisch en de beschikbare ruimte is in veel gevallen beperkt. Maak waar mogelijk bredere wandel- en fietspaden en fietsstraten. Neem maatregelen om het snelheidsverschil tussen de verschillende soorten fietsers te reguleren.
  - Goede fietsroutes om het centrum in combinatie met parkeervoorzieningen voor de fiets aan de randen van het centrum. Maak het centrum zelf zo veel mogelijk auto- en fietsvrij.
  - Goede fietsverbindingen richting het centrum en de stad uit. Gebruik daarvoor de radialen van Dudok en sluit aan op het regionale netwerk van snelfietspaden.
- Overleg met aanbieders van routeplanners om bepaalde routes door de stad niet meer op te nemen. Ogenscheinlijk korte ritten dwars door het centrum kunnen daarmee worden voorkomen.
- Alle nieuwbouwprojecten stimuleren om o.b.v. gelijkwaardigheid geen individuele bergingen te maken, maar een goed bereikbare collectieve fietsenberging met voldoende capaciteit en voorzieningen voor opladen (zie beleid Haarlem en Amsterdam).

- Het vergroten van de verkeersveiligheid voor voetgangers en fietser in samenspraak met bewoners en het aanpakken van racegedrag.
- Het realiseren van een fietsbrug over het spoor parallel aan het viaduct op de Johannes Gerardtsweg
- Het realiseren van een 30-km zone op en binnen de binnenring.
- Verbeteren van het fijnmazig en regionaal openbaar vervoer. Daarbij past een strategie voor het versterken van de drie stationsgebieden, door verdichten, het beter vormgeven van de 'last mile' tussen station en woon/werkplek en het verbeteren van de buitenruimte. Ook zetten we in op het beter benutten van de kansen rond HOV-haltes en andere buslijnen, zoals bij Monnikenberg / Tergooi en knooppunt Crailo.

Aanvullend op bovenstaande maatregelen gaan we ook het gesprek aan met werkgevers om het autogebruik terug te dringen.

Maatregel 5.5 richt zich op de parkeernormen. Per gebied wordt bekeken of en hoever parkeernormen naar beneden kunnen. Gezien de ruimtedruk op veel plekken in Hilversum zullen we op die plekken toe moeten naar gemiddeld minder dan 1 vergunning per woning. Tegelijkertijd moeten er nieuwe normen komen voor alternatieven als deelauto's en deelfietsen. Belangrijk is daarbij te kijken naar de effecten op omliggende gebieden. Het gevolg zal zijn dat business cases voor ontwikkeling en vernieuwing van locaties haalbaarder worden.

Het aanleggen van grootschalige auto-infrastructuur, zoals een rondweg langs of over de hei, zelfs als dat in de vorm van een tunnel is, past niet bij deze mobiliteitstransitie. Het geld kan beter worden besteed aan het bevorderen van andere vormen van vervoer en slim gekozen 'mobiliteitshubs' voor uitwisseling van personen- en goederenvervoer aan de randen van de stad.

Ook zal onderzoek worden gedaan naar het instellen van zero-emissiezones voor vrachtwagens.

6. Verantwoord en toekomstbestendig (her)gebruik van materialen

Bij het vernieuwen en ontwikkelen van de stad denken we toekomstgericht en circulair: gebouwen moeten zoveel mogelijk aanpasbaar en klimaat-adaptief zijn. We denken bij bouwen en inrichten/beheer van de openbare ruimte qua materiaal altijd aan circulair, natuur-meedoen en CO2-neutraal. De door Hilversum ondertekende, MRA-brede intentieovereenkomst klimaatbestendige nieuwbouw is daarvoor een bruikbare leidraad. Door circulariteit aan bijvoorbeeld wonen, werk en mobiliteit zijn allerlei innovaties denkbaar. Daarvoor zijn vakmensen, gericht onderwijs, ruimte voor innovatie nodig. Op dit moment heeft Hilversum de bedrijven en de mensen niet en leunen we zwaar op andere plekken in het land. Landelijk worden verdere tekorten verwacht. Willen we verandering hierin een plek geven, dan lijkt dit goed te kunnen passen bij het profiel van de werklocaties ZuidWest (Havenkwartier, Kerkelanden en Zeverijnstraat), het MOB terrein (tijdelijke opslag van materialen) en het onderwijs dat nu al op het ROC wordt gegeven. Vanuit de Hilversum 100 is er al een community circulaire economie als voedingsbodemp. Circulariteit is bij uitstek ook een regionaal thema, omdat kringlopen zich vaak op regionaal niveau kunnen sluiten.

7. Realiseren van een betere openbare ruimte

Hilversum zet hierop vooral in op plekken waar sprake is van transformatie, waar kansen liggen om functies te combineren en waar passend bij de omgeving extra hoogte of verdichting gerealiseerd kan worden. In het algemeen geldt het principe dat er geen elementen (meer) in de openbare ruimte geplaatst moeten worden die inpandig of op eigen terrein van particulieren kunnen worden opgelost. Denk aan trafo's, WKO-installaties, kasten voor

nutsvoorzieningen en afvalcontainers. Verder is er in Hilversum geen ruimte meer voor grote monofunctionele ruimtegebruikers. Meervoudig grondgebruik is de norm. Denk bijvoorbeeld aan schoolpleinen als buurtpark en daken als buitenruimte en voor wateropvang. In het algemeen geldt dat in de openbare ruimte groen en water de eerste prioriteit hebben. Ontmoetingsplaatsen staan op twee, gevolgd door ruimte voor voetganger, fiets en deelvervoer. Dat is ruimte die uitnodigt tot bewegen. Ruimte voor de auto is het sluitstuk. Goede voorbeelden kennen we al in Hilversum, zoals bij de ontwikkellocaties in 1221 en het Lucent terrein.

In combinatie met deze maatregelen moeten we nadenken over een betere manier om kabels en leidingen te ordenen, zodat er meer ruimte komt voor het planten van bomen of het aanleggen van bijvoorbeeld een warmtenet. Geen enkele oplossing wordt daarbij op voorhand uitgesloten. Denk bijvoorbeeld aan het concentreren van kabels en leidingen onder de rijbaan in plaats van onder de stoep. Juist in de stoepen willen we namelijk bomen realiseren. Een andere optie is het realiseren van (tijdelijke) netverzwaring boven de grond. Bij al deze opties moeten ook de ruimteclaims in de diepere ondergrond worden meegenomen. Het gaat feitelijk om de vraag wat voorrang heeft. Dit kan op termijn wellicht vertaald worden in een wijkgericht ondergrond plan.

Waarvoor de openbare ruimte wordt ingezet, verschilt in Hilversum per gebied. In de Gebiedsagenda's zullen we dat - na vaststelling van de Omgevingsvisie - nader gaan onderzoeken, in samenspraak met inwoners, ondernemers en organisaties. Op de schaal van de stad zien we op hoofdlijnen ruimte voor een aantal accenten. Zo ligt het realiseren van meer ruimte voor water en groen meer voor de hand in de meest verdichte buurten. En in

buurten met de meeste sociale vraagstukken ligt het voor de hand in te zetten op ruimte voor spelen en ontmoeten. De daadwerkelijke behoefte en kansen bepalen we op het niveau van de wijken.

4.3.5 Partners

De gemeente kan het toekomstbeeld en de maatregelen niet zelf realiseren. Belangrijke partners van de gemeente binnen de regio zijn bijvoorbeeld het Goois Natuurreservaat, Natuurmonumenten, het waterschap, Hoogheemraadschap, Omgevingsdienst, drinkwaterbedrijven, netbeheerders, vervoerbedrijven, belangenvertegenwoordigers als LTO en de provincie. Lokale partners zijn bijvoorbeeld H100, energiecorporaties, erfgoedverenigingen, de fietsersbond en natuurorganisaties. De Omgevingsvisie is voor de gemeente het vertrekpunt voor het versterken van bestaande samenwerkingen en het aangaan van nieuwe.

4.3.6 Aanvullend onderzoek

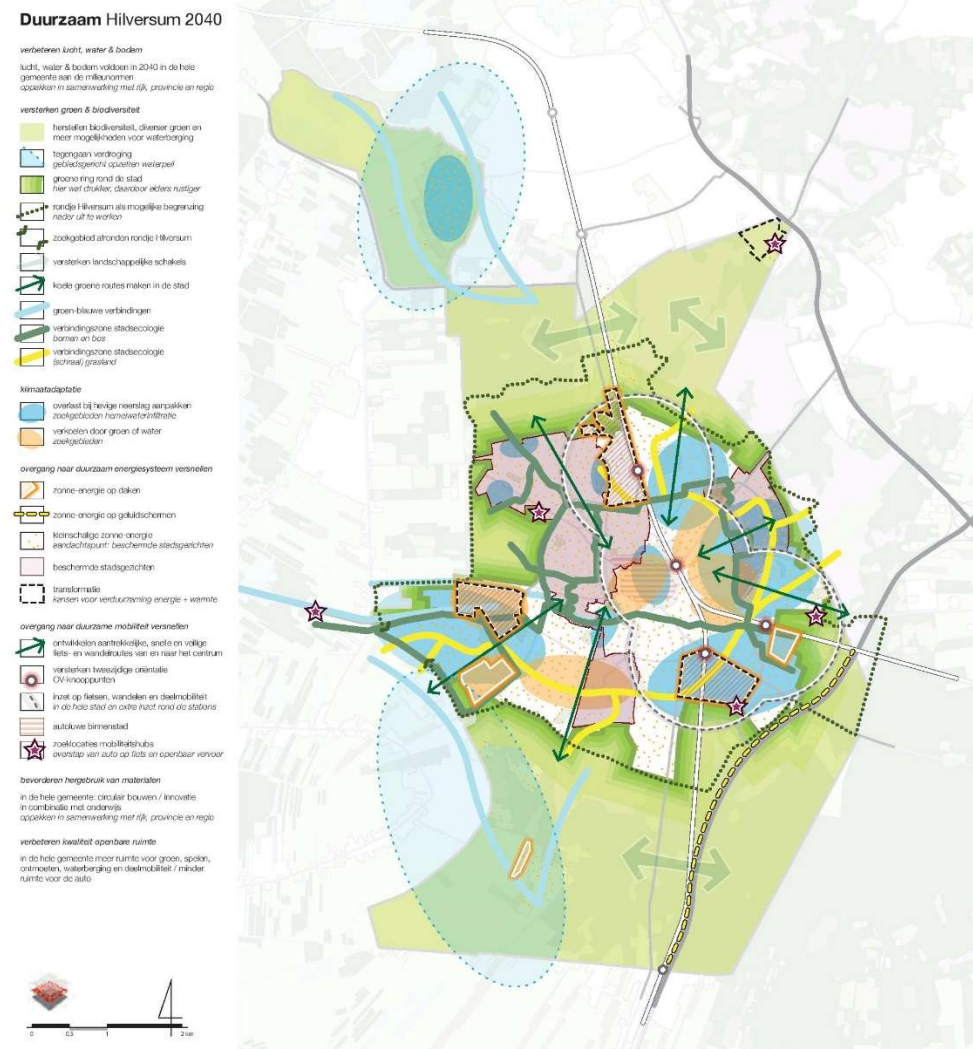
Om deze maatregelen zo gericht mogelijk uit te voeren is op onderdelen aanvullend onderzoek nodig. We denken daarbij aan:

1. In samenwerking met de gebiedspartners moeten we onderzoeken wat de beste oplossing is voor het toevoegen van klimaatbestendig groen rond Hilversum.
2. Opties voor het inzetten van een groennorm.
3. De ruimtevraag vanuit mobiliteit en de potenties van vrijkomende ruimte door minder parkeren.
4. Onderzoeken van de mogelijkheden om kabels en leidingen op een andere manier te ordenen, zodat meer ruimte ontstaat voor groen.
5. Onderzoek naar de benodigde (ondergrondse) infrastructuur voor de energietransitie.

6. Kwaliteit van grond- en oppervlaktewater i.r.t. de nieuwe kaderrichtlijn water.
7. Onderzoek naar de haalbaarheid WHO-adviesnormen voor lucht en geluid, gezien de beperkte invloed van gemeente (op met name lucht).
8. Onderzoek naar de noodzaak en de werking van zuiverende voorzieningen voor de afvoer en infiltratie van hemelwater uit de stad.
9. Onderzoek naar de mogelijkheden om hemelwater te bufferen in de bodem, zodat dit in tijden van droogte kan worden hergebruikt.

4.3.7 Visiekaart duurzaam

De kaart hiernaast bevat een ruimtelijke verbeelding van de hiervoor genoemde maatregelen voor duurzaam. De pijlen en vlakken zijn globale duidingen, geen exacte locaties.

FIGUUR 2 DUURZAAM HILVERSUM OP DE KAART

4.4 Meedoen in Hilversum 2040

Hilversum zet erop in dat iedereen kan meedoen en prettig in Hilversum kan leven. We willen de brede welvaart zo goed mogelijk verdelen. Meer kansen-gelijkheid, passende woningen en sterke buurten met goede voorzieningen zorgen ervoor dat mensen meer grip hebben op hun eigen leefomgeving en het maakt ze weerbaarder bij de steeds snellere opeenvolging van crisissen.

4.4.1 Inleiding

Gemiddeld genomen gaat het – ten opzichte van andere gemeenten in Nederland – met veel inwoners en buurten in Hilversum goed. Er zijn veel inwoners die prima in staat zijn hun leven zelf in te richten en die hun woonomgeving als prettig ervaren. Tegelijkertijd zijn er binnen Hilversum ook verschillen tussen groepen inwoners en buurten. Er zijn groenere buurten en meer versteende buurten. Buurten met meer en minder hoge bebouwingsdichtheid en groen. Buurten met grotere en kleinere verschillen in leeftijdsopbouw en sociaaleconomische status; buurten waar meer of minder beroep wordt gedaan op de voorzieningen van de overheid en buurten waarin sprake kan zijn van energiearmoede. Er zijn buurten met actieve bewonersverenigingen en buurten waar sociale cohesie wel een zetje kan gebruiken. In alle buurten komt verborgen problematiek als (on-)gezondheid, eenzaamheid, criminaliteit of schulden voor.

De neiging kan zijn vooral te kijken naar buurten waar relatief vaak sprake is van inwoners ‘stapeling’ van problemen: én geen werk én een slecht huis én schulden én een slechte gezondheid én een lage opleiding én een minder aantrekkelijke woonomgeving. Het is goed om daar oog voor te hebben; grote verschillen worden immers ervaren en kunnen tot spanning leiden. Tegelijk willen we voorzichtig zijn met ‘problematiseren’. Liever kijken we naar

de toekomst vanuit een positieve invalshoek, blijven uitgaan van de kracht van inwoners en in het besef dat geen enkele buurt al helemaal ‘klaar’ is voor 2040.

4.4.2 Toekomstbeeld 2040

Hilversum wil een gemeente zijn waar welvaart goed verdeeld is en maatschappelijke voorzieningen bereikbaar zijn. Kunnen meedoen en sociale samenhang zijn twee kanten van dezelfde medaille. Goed wonen, werken en je verbonden voelen geeft het gevoel dat je grip hebt op je leven en op je leefomgeving en leidt tot meer mentaal welbevinden en betere zorg voor elkaar. Sterke buurten zijn weerbaar en voorkomen verloedering, sociaal isolement en sociale problematiek zoals criminaliteit en overlast.

In 2040 beschikken zoveel mogelijk Hilversummers over voldoende middelen voor levensonderhoud. Niet iedereen hoeft daarbij precies evenveel te hebben, maar iedereen heeft wel recht op bestaanszekerheid en gelijke kansen en de mogelijkheid om mee te doen in de samenleving. Hilversummers, ook zij met minder geld, wonen passend en prettig in groene wijken die uitnodigen tot bewegen en ontmoeten. Ze hebben belangrijke voorzieningen dichtbij, zoals huisartsen, fysio's en tandartsen, scholen, kinderopvang, een wijkcentrum, sport en buurthoreca en ook werk is bereikbaar. Voor ouderen zijn er meer toegankelijke woningen met wijkzorg in de buurt en – voor als het nodig is - verpleeghuizen voor goede zorg in de laatste jaren.

Omdat elke wijk en buurt verschilt, zet Hilversum in op het opstellen van Gebiedsagenda's. Zo krijgt de Omgevingsvisie een verdere uitwerking op wijk- en buurniveau. We vinden het belangrijk dat zo'n agenda wordt opgesteld met inwoners, ondernemers en organisaties.

De Gebiedsagenda's kunnen de opgaven en kansen in samenhang in beeld brengen en zo inzicht verschaffen in verschillen tussen wijken en handvatten bieden voor prioritering. De eerste gebiedsagenda's worden gemaakt voor De Meent en Kerkelanden en een aantal werklocaties. Dit wordt in hoofdstuk 5 verder uitgewerkt.

4.4.3 Doelen

Bij de uitwerking van dit toekomstbeeld horen de volgende doelen:

1. Het realiseren van voldoende geschikte en betaalbare woningen en goede voorzieningen
2. Het verkleinen van sociaaleconomische en gezondheidsverschillen binnen en tussen buurten.
3. Het versterken van de sociale samenhang in buurten.
4. Waarborgen en versterken van de sociale veiligheid in gebieden.

Deze doelen worden hierna uitgewerkt in concrete maatregelen.

4.4.4 Maatregelen

1. Het realiseren van voldoende, geschikte en betaalbare woningen en goede voorzieningen

Hilversum hoeft niet zo nodig 'te groeien om het groeien'. Tegelijk kunnen we onze ogen niet sluiten voor huidige situatie van woningnood voor veel doelgroepen. Er is een bepaalde mate van groei nodig om ervoor te zorgen dat er voldoende geschikte en betaalbare woningen zijn voor de huidige en toekomstige inwoners. Daarbij is vooral behoefte aan wat kleinere, levensloopbestendige woningen. Daarnaast hebben we oog voor huisvesting van

werknemers in kritische maatschappelijke en economische sectoren. De gemeente ontwikkelt niet zelf, maar kan wel eisen en randvoorwaarden stellen in overleg met ontwikkelende partijen. Voor de kortere termijn kan onderzocht worden wat het effect is van het inzetten op tijdelijke en flexibele woonconcepten. De volgende maatregelen zijn in beeld:

- Veel oudere 1 en 2 persoons huishoudens wonen in relatief grote woningen. De kinderen zijn allang de deur uit en ze willen vaak best verhuizen, maar kunnen geen geschikte en betaalbare kleinere woning vinden met het comfort waar ze naar op zoek zijn. Om de doorstroming op gang te brengen wil Hilversum daarom meer kleinere woningen voor deze doelgroep realiseren. Dat maakt ruimte vrij voor jonge gezinnen.
- Er moeten betaalbare woningen worden gerealiseerd voor mensen die werken in kritische sectoren als de zorg, de huishoudelijke hulp, het onderwijs en veiligheid (politie, brandweer enz.). Zeker bij een vergrijzende bevolking zijn deze groepen cruciaal voor het functioneren van Hilversum.
- Er is behoefte aan betaalbare woningen voor starters. Alleen zo kunnen (eigen) jongeren aan de stad worden gebonden.
- Tijdelijke en permanente locaties voor 'onzelfstandige woonruimtes', voor opvang van vluchtelingen en spoedzoekers, verspreid over alle wijken.
- Sociale huurwoningen zijn verspreid over alle wijken. Toewijzing leidt niet meer tot opeenstapeling van problemen in een wooncomplex.
- Er is nieuwe wetgeving in voorbereiding waarbij gemeenten kunnen bepalen hoeveel koopaanbod beschikbaar moet zijn voor eigen bewoners of juist voor specifieke arbeidsdoelgroepen zoals leraren en zorgpersoneel. Hilversum wil gebruik gaan maken van deze wetgeving en gaat onderzoeken hoe deze zo effectief mogelijk kan worden ingezet.

Voor een schatting van aantallen grijpen we terug op de ruimtelijke hoofdkeuze ‘gematigde groei voor vitaliteit’, de geschetste demografische ontwikkeling in hoofdstuk 3 en de trend van afname van huishoudensgrootte (nu 2,11 per woning en dalend). Ook zien we een bijzondere en toenemende vraag naar woonvoorzieningen in het kader van bescherming en opvang en jeugd. In de PlanMER en in paragraaf 4.9 onderbouwen we zodoende een aantal van 6.000 woningen tot 2040. Dat betekent dat de bestaande opgave uit de Woonvisie richting 2030 (3.000 woningen, bouwtempo 300-350 woningen per jaar) naar 2040 wordt doorgetrokken. Ook blijkt uit de PlanMER en paragraaf 4.6 dat de opgave al grotendeels wordt gedekt door onze bestaande plancapaciteit van zo’n 5.000 woningen.

Bij deze aantallen zal zeker sprake zijn van nieuwbouw, maar niet alleen. Binnen de bestaande gebouwen in Hilversum is er nog veel mogelijk in termen van vernieuwing en transformatie. Denk aan het wonen boven winkels in winkelgebieden in Hilversum en aan de mogelijkheid voor meervoudige bewoning of splitsing van grote woningen. Daarbij kan wel sprake zijn van verschillen tussen gebieden: meervoudige bewoning geeft in het ene gebied kans op overlast, terwijl het in het andere gebied juist bijdraagt aan bijvoorbeeld het verminderen van eenzaamheid.

Wat er in Hilversum aan (boven-)regionale / stedelijke voorzieningen en wijkvoorzieningen nodig is (onderwijs, gezondheidszorg, sport, cultuur etc), is sterk afhankelijk van het bestaande voorzieningenaanbod in en om Hilversum en de huidige en toekomstige demografische opbouw in heel Hilversum en per wijk. In 4.4.6. wordt voorgesteld in om nader onderzoek te doen, ook met oog op de op te stellen gebiedsagenda’s. Een inventarisatie van bestaande voorzieningen is al gestart. In de visiekaart bij deze paragraaf zijn

vooruitlopend daarop mogelijke accenten per wijk aangegeven, gebaseerd op de vastgestelde woonvisie en input vanuit de participatie.

In het algemeen kunnen we stellen dat Hilversum als centrumgemeente van Gooi en Vechtstreek de passende plek is voor stedelijke voorzieningen met een (boven-)regionale doelgroep. Denk aan een compleet ziekenhuis, een aantrekkelijk centrum, een bereikbare bibliotheek en kenmerkende ‘trekkers’, zoals Beeld en Geluid. Maar ook het oogpunt van Bescherming en Opvang en Jeugd heeft Hilversum een verantwoordelijkheid voor het huisvesten van regionale functies Denk aan beschermd en geclusterd wonen met begeleiding, GGZ locaties die onder de Wlz vallen, gezinshuizen als alternatief voor Jeugd Verblijf, locaties voor Jeugd Verblijf en respijtzorg en andere – permanente of tijdelijke – opvanglocaties. Ook los van de regionale functie, verwachten we dat de aantallen in Hilversum zullen stijgen en op meer plekken in Hilversum locaties nodig zullen zijn. Meer plekken en een betere spreiding helpen bij het voorkomen van overlast in de wijken.

In de wijken zal zeker de (dubbele) vergrijzing van invloed zijn op de vraag naar voorzieningen. Er ligt een sterke relatie tussen wonen, voorzieningen en openbare ruimte. In een nieuwe woonzorg-visie kijken we breed naar:

- Duurzaam veilig en betaalbaar wonen en daarbij experimenteeruimte voor voorzieningen aan huis en alternatieve woon-zorgvormen
- Leeftijdsvriendelijke vitale wijkinfrastructuur, waar ook mobiliteit/bereikbaarheid bij hoort
- Ruimte voor ontmoeting en het ontwikkelen van een sociale netwerkstructuur. Vitale en levendige ontmoetingsplekken, formeel (buurtcentra) en informeel (in de openbare ruimte). Het meest kansrijk zijn plekken waar wonen, werken en voorzieningen gemengd zijn. Dit zorgt voor samenhang en levendigheid in de wijken. Het gaat dan bijvoorbeeld om

voorzieningen op het gebied van zorg, welzijn, jeugd, onderwijs, sport en cultuur.

- Gezondheidscentra met een breed scala van voorzieningen en ondersteunings- en medische behandelmogelijkheden en zware verpleeghuiszorg geïntegreerd in de wijk.

Hilversum bouwt zo voort op de principes van de Tuinstad: de wijk als sociaaleconomisch concept, met zorg in de buurt, functiemenging en veel aandacht voor ruimtelijke kwaliteit.

Kadertekst: cultuur als kans

Goede cultuurvoorzieningen in de stad en in de wijk zijn bij uitstek geschikt nieuwe en steviger verbindingen te maken tussen bevolkingsgroepen, zeker als ze gekoppeld zijn aan bijvoorbeeld ontmoetingsplekken, broedplaatsen en horeca. Zo wordt het gezelliger in de buurt. Daarnaast zien we dat Hilversum veel technologische faciliteiten en goede arbeidskrachten heeft, maar nog weinig cultureel-economische dynamiek. Hier liggen kansen.

2. Verkleinen sociaaleconomische en gezondheidsverschillen

Het verkleinen van verschillen gebeurt vooral door het vergroten van kansen voor kwetsbare groepen inwoners. Kansen op goed onderwijs, op geschikte en betaalbare huisvesting, op geschikte en bereikbare banen en op toename van een gezonde levensverwachting. Op het niveau van de Omgevingsvisie betekent dat het gelijktijdig inzetten op:

- Het versterken van de ingezette beweging van het (vooral) bekostigen van maatwerk en zorg naar (vooral) bekostiging van preventie en collectieve voorzieningen. Het adagium kan zijn 'zo zwaar als nodig en zo licht als mogelijk'.
- De omslag maken van een vooral individuele benadering van de energietransitie naar meer collectieve vormen en hierbij actief inwoners onder-

steunen bij de uit te voeren maatregelen. Dit maakt het ook voor kwetsbare groepen mogelijk aan de energietransitie mee te kunnen doen. Het biedt voor deze groep bovendien kansen om financieel robuuster te worden, doordat de vaste energielasten lager worden.

- Een vitalere economie en daarmee samenhangend meer werkgelegenheid, met een extra accent op praktijkgeschoold werk. Het stimuleren van transitie, ondernemerschap en innovatie en het creëren van ruimte voor werk helpen daarbij. Dit stimuleert tevens het draagvlak en de betaalbaarheid van voorzieningen die juist ook voor kwetsbare inwoners toegankelijk moeten zijn.
- Het behouden en realiseren van bereikbaar, toegankelijk en divers onderwijs op verschillende niveaus.
- Het bij elkaar brengen van instanties en plekken voor het bieden van werk en het verstrekken van een uitkering zodat mensen niet onder de radar blijven en problemen en kansen beter bij elkaar gebracht worden.
- Het creëren van een lokale afzetmarkt voor het verbouwen van gezonde, betaalbare voeding.

Dit is een zaak van de lange adem. Financiële en maatschappelijke baten door gezondheidswinst, het verminderen van eenzaamheid en het hebben van werk zijn pas na verloop van tijd merkbaar, maar kunnen substantieel zijn.

Kadertekst: meedoen in een gezonde omgeving

'Gezondheid' is een thema dat in veel Omgevingsvisies als leidraad wordt gekozen. Het Planbureau voor de leefomgeving adviseert in zijn tweejaarlijkse rapportage vier belangrijke thema's aan de orde te laten komen: gezondheidsbescherming, gezondheidsbevordering, gezondheidsachterstanden en vergrijzing.

Vergrijzing is een demografische ontwikkeling, waar rekening mee gehouden moet worden in het voorzieningenaanbod. Voor het duurzaam terugdringen van gezondheidsverschillen tussen groepen met een hoge en een lage sociaaleconomische status of positie is behalve gezondheidsbescherming (waarvoor al veel normen zijn) juist ook gezondheidsbevordering en de toegankelijkheid van voorzieningen van belang. Gemeenten kunnen een gezonde leefomgeving juist voor mensen in een lagere sociaaleconomische positie en in kwetsbare wijken extra stimuleren door in de Omgevingsvisie en omgevingsplannen te verwijzen naar ambities om gezondheidsverschillen terug te dringen of ambities op het gebied van kansengelijkheid.

Hilversum kiest in deze Omgevingsvisie voor het koppelen van gezondheid aan andere thema's, zoals het investeren in ontmoetingsplekken en veilige routes, klimaatadaptatie, biodiversiteit, beweegvriendelijke openbare ruimte, sport- en cultuurparticipatie in de wijk, groen in en om de stad, de mobiliteitsopgave, bestaanszekerheid en kansengelijkheid. Dit zijn 'meekoppelkansen' voor het gezondheidsdomein. Gebiedsagenda's zijn bij uitstek aanleiding om te overleggen met inwoners en organisaties het verkleinen van gezondheidsverschillen in gebieden.

3. Versterken van de sociale samenhang in buurten

Het versterken van de sociale samenhang vraagt om gerichte ingrepen per buurt of wijk. Op hoofdlijnen zijn daarbij de volgende maatregelen in beeld:

- Het inrichten van een leefomgeving die uitnodigt tot bewegen, ontmoeten en die veilig is. Dat betekent vooral dat gezocht wordt naar mogelijkheden om de rol van de auto in de openbare ruimte te verkleinen. De vrijkomende ruimte kan worden benut voor spelen, sporten, ontmoeten en groen. Ter stimulering van het actief bewegen worden ook meer kleinschalige sportevenementen zoals buurtspelen in de wijken georganiseerd.
- Als gemeente waar mogelijk regie nemen om de demografische samenstelling van wijken te optimaliseren en voorzieningen voor kwetsbare groepen over de stad te verdelen. Daarmee bedoelen we dat de bevolkingsopbouw van wijken in 2040 zodanig is dat jongeren, middelbaren en

ouderen op elkaar kunnen terugvallen, zodat een extra beroep op overheidsvoorzieningen voorkomen wordt. De 'markt' zorgt hier niet als vanzelf voor. Dit vraagt dan ook om het stimuleren van het bouwen en of vernieuwen van de juiste woningen. Concreet betekent dit: in alle wijken sociale huurwoningen, zodat ook de toewijzing van urgenten veel beter over de wijken verdeeld kan worden. Dit geldt ook voor andere voorzieningen voor kwetsbare groepen.

- Wijkvoorzieningen, zoals genoemd bij maatregel 1
- Het waar mogelijk versterken van de sociale samenhang en sociale controle ('ogen op straat' en 'eigenaarschap'). Plekken waar dit op orde is zijn vaak veiliger en minder vatbaar voor criminaliteit.

4. Waarborgen en versterken van de sociale veiligheid

Hilversum wil graag de sociale veiligheid (verder) versterken. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) zet Hilversum in op een integrale aanpak van criminaliteit, overlast en onveilige situaties. Samen met inwoners en veiligheidspartners willen we ervoor zorgen dat het veiligheidsgevoel toeneemt en de overlast afneemt. Hier ligt een duidelijke link met de tuinstadgedachte, die altijd al gericht was op het versterken van de sociale samenhang. De volgende maatregelen zijn in beeld:

- We moeten kijken naar de hele keten: het gaat steeds over preventie, signaleren, ingrijpen en handhaven. Aandachtspunten zijn en blijven: ondermijning, jeugd en veiligheid, drugsoverlast, verwarde personen en de verkeersveiligheid.
- Inzetten op slimme functiemenging, zodat op cruciale plekken sprake is van levendigheid en voldoende ogen op straat. Achterkantsituaties moeten worden voorkomen, zeker langs belangrijke doorgaande routes en in

de buurt van voorzieningen. Dat betekent dat in alle ruimtelijke ontwikkelingen de verblijfsruimte en toegang gericht moet zijn naar het openbaar gebied.

4.4.5 Partners

De gemeente kan toekomstbeeld en de maatregelen niet zelf realiseren. Zo bouwt de gemeente bijvoorbeeld zelf geen woningen. Belangrijke partners van de gemeente zijn bijvoorbeeld bewonersorganisaties, welzijnsorganisaties als Versa, woningcorporaties, de veiligheidsregio, GGD, politie en brandweer, het sportberaad, het cultuurnetwerk en grote culturele instellingen, gezondheidszorgorganisaties waaronder Tergooi, religieuze organisaties en Hilversum One. De Omgevingsvisie is voor de gemeente het vertrekpunt voor het versterken van bestaande samenwerkingen en het aangaan van nieuwe.

4.4.6 Aanvullend onderzoek

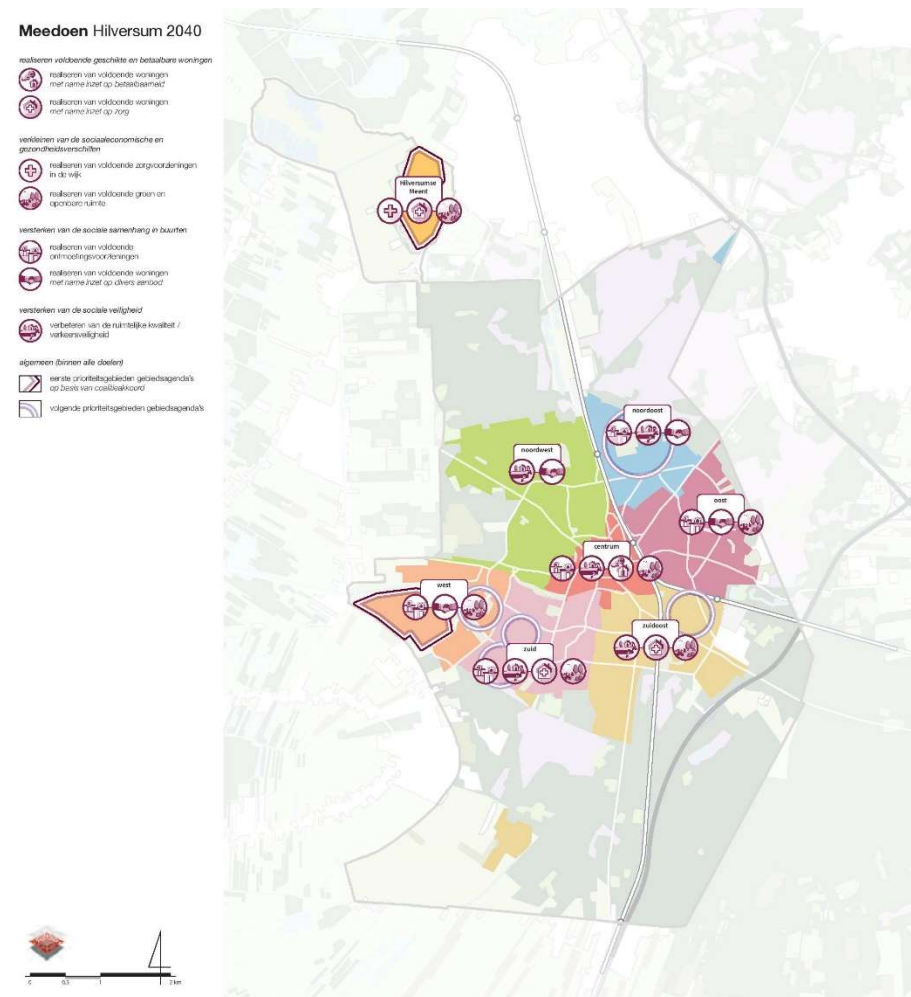
Om deze maatregelen zo gericht mogelijk uit te voeren is op onderdelen aanvullend onderzoek nodig. We denken daarbij aan:

- Onderzoek naar de bestaande en toekomstige demografische opbouw per wijk.
- Onderzoek naar de benodigde voorzieningen per wijk (met het oog op de demografische ontwikkeling).
- Onderzoek naar de kwalitatieve en kwantitatieve woonvraag in verschillende gebieden, in relatie tot bevolkingsontwikkeling en voorzieningenniveau.

4.4.7 Visiekaart Meedoen in Hilversum

De kaart hiernaast bevat een ruimtelijke verbeelding van de hiervoor genoemde maatregelen voor meedoen. De kaart noemt per wijk een aantal accenten, gebaseerd op basis van de participatie-uitkomsten en onderzoek in

het kader van de woonvisie. Dit kan als vertrekpunt voor gesprekken over de Gebiedsagenda's dienen.

FIGUUR 3 MEEDOEN IN HILVERSUM OP DE KAART

4.5 Actief Hilversum 2040

Hilversum zet in op reële groei en een duurzame, weerbare economie zonder daarbij inbreuk te doen op de leefomgeving. De mogelijke negatieve effecten van ontwikkelingen in de opbouw van de Hilversumse bevolking moeten worden voorkomen.

4.5.1 Inleiding

Economie en wonen zijn nadrukkelijk verbonden met welzijn, welvaart en het voorzieningenniveau in Hilversum. Hilversum heeft een redelijk goede uitgangspositie met schone werkgelegenheid, nationale en internationale bedrijvigheid op o.a. het Media Park en Arenapark, een regionaal centrum en goede gezondheidszorgvoorzieningen op Monnikenberg. De hoeveelheid ruimte voor werk en voorzieningen sinds het begin van deze eeuw echter substantieel afgenomen, vaak door transformatie naar wonen. We zien een forse woon-werkpendel, waarbij op dit moment de inkomende pendel iets groter is dan de uitgaande. Vooral in de uitgaande pendel is de auto dominant. Tegelijk verandert de bevolkingsopbouw en is het voor werknemers in kritische sectoren zoals gezondheidszorg en onderwijs lastig om in Hilversum betaalbare woonruimte te vinden. Ook de economie verandert, wordt duurzamer en steeds meer circulair. Dat vraagt om ruimte en van bedrijven en werknemers om mee te veranderen om zo ook in de toekomst flexibel en vitaal te blijven. Investerings en een nieuwe agenda voor het centrum zijn nodig om het op termijn van betekenis te laten blijven voor Hilversum en de regio.

4.5.2 Toekomstbeeld 2040

Hilversum wil zowel een prettige woon- als werkstad zijn. Dat vraagt om ruimte voor verschillende soorten bedrijvigheid, waarbij op hoofdlijnen duidelijk is welke gebieden zich het beste lenen voor het toevoegen van woningen en werk. Het gaat daarbij altijd om groei op Hilversumse schaal, passend bij de kwaliteiten van de wijk. Een belangrijke conclusie is dat de verschillende functies in Hilversum over het algemeen op de goede plek liggen. Er is geen aanleiding voor grootschalige transformatie. Er is op een aantal plekken wel aanleiding voor gebiedsontwikkeling om een antwoord te kunnen geven op vraagstukken die we op ons af zien komen, het gebied een impuls te geven en zo toekomstbestendig te maken. Het gaat dan onder andere om het Arenapark, het Stationsgebied, het Media Park en het Circusterrein en op de wat langere termijn mogelijk vernieuwingen in Noord, Zuidwest en De Meent.

De komende twintig jaar gaat er veel extra aandacht naar het behouden en realiseren van ruimte voor praktijkgeschoolde werkgelegenheid. De ruimte die Hilversum voor dit soort werkgelegenheid beschikbaar is, wordt niet verder beperkt. Hiermee wil Hilversum zowel banen aanbieden voor praktijkgeschoolde inwoners, als ruimte reserveren voor de bedrijvigheid die nodig is om de omslag te gaan maken naar het opwekken van duurzame energie en een circulaire economie. Ook onderwijs en innovatie spelen daarin een belangrijke rol. Daarnaast wil Hilversum zich binnen de regio blijven onderscheiden door het aanbieden van aantrekkelijke kantoorlocaties en een levendig en compact centrum.

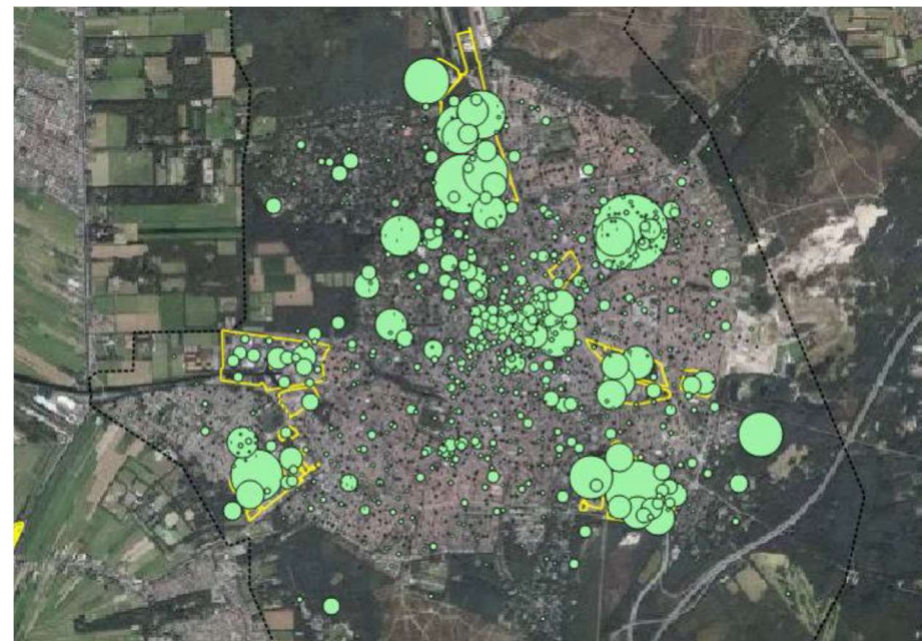
Op het gebied van woningbouw is het belangrijk om zowel keuzes te maken op de schaal van de wijken als op de schaal van de stad. Op de schaal van de

wijken gaat het vooral om het aanbieden van voldoende betaalbare woningen en het op gang brengen van de doorstroming. Dat vraagt erom per buurt te onderzoeken aan wat voor type woningen behoefte ontstaat. Op hoofdlijnen zal dit vooral betekenen dat wat kleinere woningen worden gebouwd voor ouderen en starters en dat gebieden worden aangewezen die goede aangrijpingspunten bieden voor toevoeging van woningbouw. In de volgende paragraaf wordt hier nader op ingegaan. Als je Hilversum op de schaal van de regio en de stad bekijkt, dan zijn verschillende plekken aan te wijzen die erg geschikt zijn voor het toevoegen van woningen. Bijvoorbeeld omdat ze erg goed bereikbaar zijn. De strategie op hoofdlijnen is om vooral woningen toe te voegen in het centrum en in de buurt van de drie NS-stations, de HOV-haltes en de belangrijkste bushaltes. In gebiedsagenda's worden deze strategieën uiteindelijk bij elkaar gebracht.

Kadertekst: Hilversumse economie drijft op de mediasector

Het kan weinigen ontgaan: met name de specialisatie in media en ICT is op dit moment een grote troef en kenmerkend voor Hilversum. We noemen dat tot nu toe in een woord: Mediastad. Dat is terecht: Media en ICT zijn 5,3 maal zoveel vertegenwoordigd in vergelijking met het Nederlandse gemiddelde. Het levert Hilversum ook wat op: een groot deel van de € 5 miljard die in 2019 werd verdiend kwam van ondernemingen rondom Media & ICT en andere vormen van zakelijke dienstverlening (met name op Media Park, Arenapark).

Een gouden regel binnen de economie is dat doorontwikkeling binnen huidige sterkten een veel grotere slagingskans heeft dan investeren in sectoren die relatief weinig verbonden zijn met het huidige economische DNA. Met name doorontwikkeling op nieuwe innovatieve, maar deels aan bestaande activiteiten gerelateerde verdienmodellen ('*related variety*') leidt veelal tot economische groei. Het Economisch Perspectief (2021) schetst dat hier vooral voor nodig zijn:

Figuur: Herkomst van het bruto stedelijk product (toegevoegde waarde) binnen Hilversum in 2019, Economisch Perspectief 2040

- de beschikbaarheid van voldoende technologisch talent (audio-video, programmeren, netwerkinfrastructuur);
- Herijking van de *branding* waarmee Hilversum zich wil positioneren. Een generieke promotie als 'mediastad' trekt de aandacht van ICT-investeerders onvoldoende trekt. Het promoten van het Media Park als 'high tech campus voor AI' wordt door de sector genoemd als effectievere methode. Deze propositie werken we met partners al enige tijd uit.
- Verhoging van de aantrekkelijkheid en verblijfswaarde van de hotspots. Met name het Media Park wordt nog onvoldoende gezien als aantrekkelijke vestigingslocatie door het ontbreken van sfeer verhogende voorzieningen, zoals horecafaciliteiten en verblijfsmogelijkheden. Dit is aanleiding om voor het Mediapark aan een gebiedsagenda te werken.

4.5.3 Doelen

Bij de uitwerking van dit toekomstbeeld horen de volgende doelen:

1. Meer ruimte voor werk op bestaande werklocaties, in het centrum en in de wijken.
2. Bevorderen van innovatie en het versterken van de relatie tussen bedrijven en onderwijs.
3. Binden en boeien van jongeren en middengroepen.
4. Een compact en aantrekkelijk centrum voor Hilversum en de regio.

Deze doelen worden hierna uitgewerkt in concrete maatregelen.

4.5.4 Maatregelen

1. Meer ruimte voor werk

Op dit moment is 35% van de werkgelegenheid in Hilversum te vinden op een formele werklocatie. Dat betekent tegelijkertijd dat 65% van de werkgelegenheid in de buurten is terug te vinden. Het gaat dan om bedrijven aan huis, maar bijvoorbeeld ook kleine kantoren en bedrijven in de buurt en om werkgelegenheid binnen maatschappelijke voorzieningen als huisartsen, tandartsen, kinderdagverblijven, scholen en bso's. Voor de toekomst ziet Hilversum aanvullende kansen voor werken in de buurten en in het centrum. Meer werk in de buurten en in het centrum moet echter niet leiden tot extra druk of overlast, maar juist van betekenis zijn voor het betreffende gebied. Rondom werk kunnen bijvoorbeeld voorzieningen voor de buurt ontstaan en gedijen, als nieuwe brandpunten in de buurt. Om in alle buurten ruimte voor werken te behouden, blijven we in Hilversum kritisch kijken naar het omzetten van kantoorvilla's naar wonen. Dat staat los van de kansen die we in de

villawijken zien in het splitsen van grote woningen in een aantal kleinere woningen voor ouderen, starters of beide.

De huidige functionele bedrijventerreinen – met veelal praktijkgeschoolde banen en maakindustrie (reparatie en handel) zoals de werklocaties Zuid-West – worden behouden en waar mogelijk uitgebreid en verder ingezet voor het huisvesten van bedrijven gericht op praktijkgeschoold werk. Wellicht kan zelfs wat extra ruimte worden gecreëerd door bedrijven te stapelen of de op deze terreinen aanwezige kantoorfuncties uit te plaatsen naar andere delen van de stad. Kantoren zijn immers prima te mengen met andere functies. Werklocaties voor praktijkgeschoold werk veroorzaken soms overlast voor de directe omgeving (denk bijvoorbeeld aan een garage). Ook dit pleit voor concentratie in een beperkt aantal gebieden.

We gaan werken met profielen voor onze werklocaties en geven op die manier sturing en richting aan het type en de omvang van bedrijven dat gewenst is. Daarnaast geven deze profielen een beeld van de vormen van functiemenging die van toegevoegde waarde kunnen zijn. Dit geldt niet alleen voor de bestaande werklocaties, maar ook voor die gebieden waar bedrijvigheid relatief weinig aanwezig is en dit met het oog op vitale wijken wel gewenst is. Als dat goed gebeurt, ontstaan prettige plekken met meer openbare ruimte en mogelijk meer 'meters' voor werk, in het bijzonder voor start-ups en doorgroeiende (scale-ups) bedrijven en 'meters' voor wonen die ten dienste staan van de aanwezige werkgelegenheid. Wat grotere locaties die in beeld zijn voor functiemenging zijn de 'campussen' op het Media Park, Arenapark en Monnikenberg, waar wonen en werken gemengd zijn. Kansen liggen er ook in de spoorzone. Hier is wellicht ruimte om een deel van de kantoren uit de traditionele werklocaties op te nemen, die op hun beurt weer kunnen worden ingezet voor praktijkgeschoold werk. Deze schuifruimte is heel belangrijk om een gezonde bedrijvendynamiek te realiseren. De meeste

groei die bedrijven doormaken is als ze verhuizen. Daarmee landen bedrijven op de beste plek voor dat moment en kunnen we ervoor zorgen dat bedrijven niet uit Hilversum vertrekken als ze willen groeien (dit is in de afgelopen jaren veelvuldig gebeurd).

Hilversum heeft op dit moment twee bedrijven binnen de gemeentegrenzen met een milieucontour. Deze bedrijven hoeven niet weg, maar we constateren wel dat de compacte stad Hilversum niet erg geschikt is voor dit soort bedrijven. Er zullen daarom geen nieuwe bedrijven met een milieucontour worden toegelaten.

Ook het toevoegen van wonen en voorzieningen voor werknemers is belangrijk. Dat geldt voor starters op de arbeidsmarkt die bijvoorbeeld in de media werken of bij Nike en zeker ook voor werknemers in kritische sectoren en praktijkgeschoold werk. Het mes snijdt daarbij aan twee kanten: er ontstaat ruimte voor het invullen van functies in de detailhandel, zorg, onderwijs of veiligheid én werknemers die in Hilversum wonen veroorzaken minder woon-werkverkeer en dragen daarmee bij aan een succesvolle mobiliteits transitie. Er is nieuwe wetgeving in voorbereiding die beleidsruimte geeft om wonen voor specifieke doelgroepen te realiseren. Hilversum wil die ruimte pakken, vooral voor de 'campussen' op het Arenapark, Media Park en Monnikenberg.

2. Bevorderen van innovatie en relatie tussen bedrijven en onderwijs

Op het gebied van werkgelegenheid heeft Hilversum een duidelijk profiel, met een aantal sterke punten: media, onderwijs, zorg en innovatie. Hilver-

sum heeft daarmee vooral een diensteneconomie. Het bevorderen van innovatie en het versterken van de relatie tussen bedrijfsleven en onderwijs begint bij de sectoren waar Hilversum sterk in is. Voorbeelden zijn:

- Het toepassen van gaming en kunstmatige intelligentie (AI) in de media-industrie.
- Technologische toepassingen en vaardigheden in onze zorg economie vergroten en benutten voor o.a. zorg in de wijk.

Met name op de eerdergenoemde 'campussen' op het Media Park, Arenapark en de Monnikenberg kan innovatie letterlijk de ruimte krijgen. Op de werklocaties ZuidWest en locaties in de spoorzone gaat het vooral om het benutten van kennis en data van onderzoeksinstituten voor ontwikkelopgaven. Vanuit het MBO zijn er al verschillende leer-werktrajecten, lopen veel studenten stage en wordt kennis en kunde van onze onderwijsinstellingen ingezet om bedrijven te ondersteunen, bijvoorbeeld in de transities die de economie doormaakt (verduurzaming, digitalisering, circulair enz.). Maar het gaat ook om het creëren van meer ruimte voor onderwijs. Dat willen we bewust doen nabij de bedrijven op de campussen.

We moeten ook zoeken naar manieren om de beroepsbevolking in te zetten bij deze transities. Dat biedt kansen voor praktijkgeschoold werk. We willen de inzetbaarheid van mensen die nu aan de kant staan vergroten. Daarbij denken we aan:

- Het beschikbaar krijgen van voldoende gekwalificeerd personeel om de energietransitie vorm te geven.
- Inzet van nieuwe technologie voor mobiliteitsvraagstukken.
- Toepassen van kennis en kunde uit de gaming en mediawereld voor zorgvraagstukken zoals bijvoorbeeld zorg op afstand.

- Circulaire economie, over het gebruik van reststromen en lokale samenwerkingen.

Overigens ontstaat door extra bedrijvigheid in bijvoorbeeld de diensten- of financiële sector vaak ook dienstverlening die leidt tot veel praktijkgerichte werkgelegenheid (schoonmaak, onderhoud, transport, bewaking, horeca).

3. Binden en boeien van jongeren en middengroepen

Hilversum krijgt de komende jaren te maken met vergrijzing en tegelijkertijd zal de beroepsbevolking afnemen. Vanuit die optiek is het belangrijk om jongeren en middengroepen aan de stad te binden. Dat gebeurt op drie manieren.

De gemeente zet zich ten eerste in om samenwerking tussen onderwijs, kennisinstellingen en bedrijfsleven te verbeteren en - in regionaal verband - voor innovatiebudgetten. Een grote wens is het aantrekken van een reguliere HBO-instelling. Dat moet leiden tot stageplekken, banen en een zo breed mogelijk aanbod aan onderwijsinstellingen. Ten tweede is het woonbeleid van Hilversum steeds meer gericht op het bieden van kansen aan starters en werknemers in kritische sectoren als de zorg en het onderwijs. Dat doen we onder andere door de doorstroming van ouderen te bevorderen en meer aandacht te besteden aan studentenhuisvesting. Daarbij helpt de eerdergenoemde wetgeving die beleidsruimte geeft om wonen voor specifieke doelgroepen (zoals jongeren en middengroepen) te realiseren. Hilversum wil die benutten om bekende woningbouw-aandelen (33% sociaal, 50% midden, 17% duur) te verbijzonderen naar specifieke woonproducten voor doelgroepen, passend bij het gebied.

Ten slotte past bij het binden en boeien een hoog voorzieningenniveau. Dit past ook bij de centrumfunctie die Hilversum voor de regio Gooi en Vechtstreek heeft en wil behouden. Daartoe rekenen we:

- Voorzieningen voor gezondheid, sport, veiligheid, welzijn, onderwijs en cultuur, winkels, leisure en horeca. Er zijn mogelijk slimme combinaties te maken tussen bijvoorbeeld horeca, cultuur en ontmoetingsplekken in de buurt.
- Station Hilversum als zwaartepunt in het regionale OV-systeem en goed functionerende OV knooppunten bij Mediapark en Sportpark.
- Een bovengemiddeld deel van de (betaalbare) woningen, inwoners en arbeidsplaatsen in economische centra en woonwijken.

4. Een compact en aantrekkelijk centrum voor Hilversum en de regio

Bij een hoog voorzieningenniveau hoort een aantrekkelijk centrum, dat ook voor de regio van betekenis is. De huidige ontwikkelingen in de economie betekenen dat we inzetten op het compacter maken van het winkelgebied van het centrum en dat we voor het versterken van de levendigheid werkruimte, dienstverlenende functies en woningen aan het centrum willen toevoegen. Goede voorbeelden zijn het besluit om de bibliotheek te verhuizen naar de Kerkbrink en het wonen boven winkels. De buurt- en wijkwinkelcentra zijn en blijven van belang voor de buurt. In gebiedsagenda's kan worden onderzocht in hoeverre deze functies met voorzieningen en wonen kunnen worden versterkt.

4.5.5 Partners

De gemeente kan dit toekomstbeeld en de bijbehorende maatregelen niet zelf realiseren. Belangrijke partners van de gemeente zijn bijvoorbeeld de Economic Boards in Utrecht en Amsterdam, de MKB bedrijven, het platform

Economie, BV Hilversum, ondernemersverenigingen, grote bedrijven op het Mediapark en Arenapark, onderwijsinstellingen als het ROC en de (internationale) scholen, Tomin, UWV, het stadsfonds en Hilversum Marketing. De Omgevingsvisie is voor de gemeente het vertrekpunt voor het versterken van bestaande samenwerkingen en het aangaan van nieuwe.

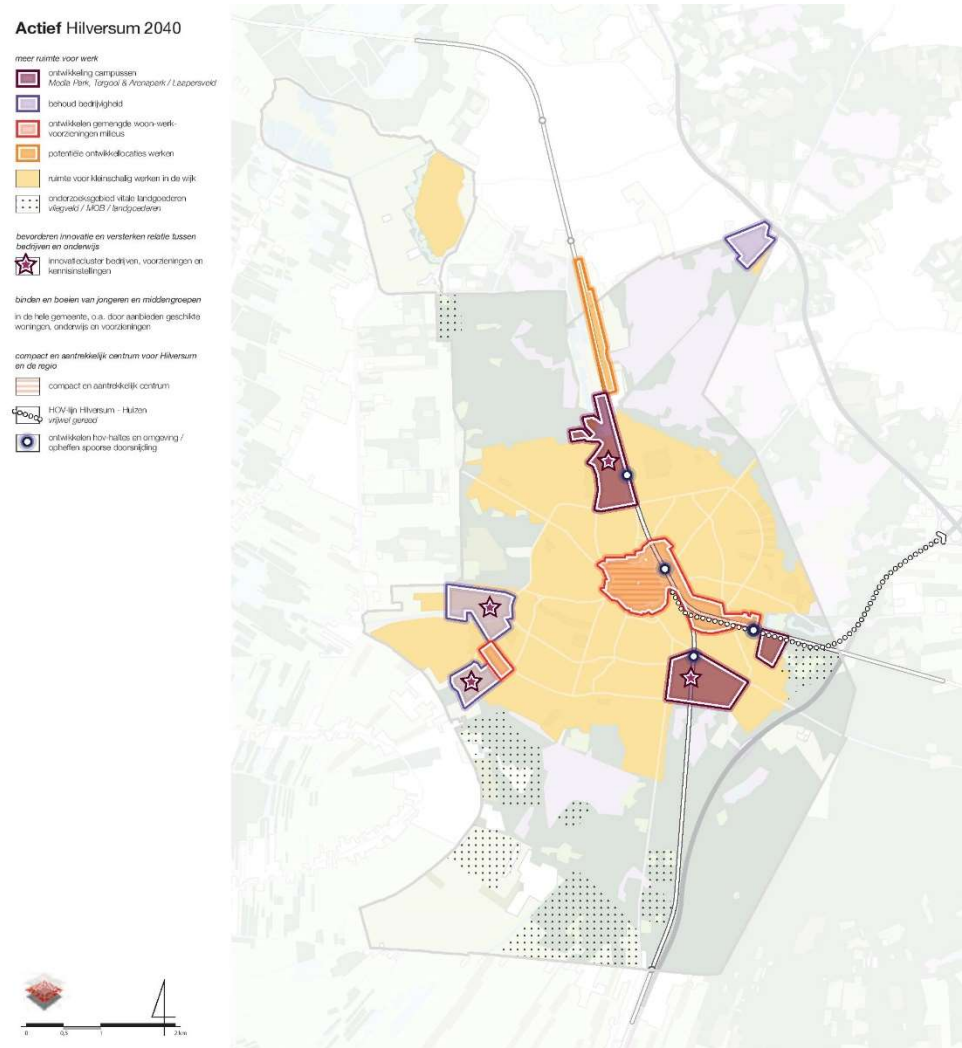
4.5.6 Aanvullend onderzoek

Om deze maatregelen zo gericht mogelijk uit te voeren is op onderdelen aanvullend onderzoek nodig. We denken daarbij aan:

- In beeld brengen van de behoefte aan arbeidsplaatsen vanuit bevolkingsgroei en vraagontwikkeling bedrijven. Daarbij is een onderscheid interessant tussen de algemene arbeidsvraag in de periode tot 2040 en de arbeidsvraag gericht op het inzetten van mensen die nu aan de kant staan.
- Onderzoek doen naar de mogelijkheden om bedrijven te verleiden te verhuizen naar een beter passende locatie om zo ruimte vrij te spelen voor ander typen bedrijvigheid. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verhuizen van kantoorachtige bedrijvigheid van de bedrijventerreinen naar het Arenapark, het station en het centrum om zo meer ruimte te bieden voor praktijkgeschoolde activiteiten op het bedrijventerrein.
- De consequenties van extra ruimte voor bedrijvigheid in beeld brengen voor andere ruimtevragers (o.a. wonen, mobiliteit en groen).

4.5.7 Visiekaart actief

De kaart hiernaast bevat een ruimtelijke verbeelding van de hiervoor genoemde maatregelen voor actief. Daarbij is ook de tweezijdige oriëntatie vanuit de grootste OV-knooppunten weergegeven.

FIGUUR 4 ACTIEF HILVERSUM OP DE KAART

4.6 Programmatische consequenties / ruimtebeslag

De hiervoor beschreven doelen en maatregelen schetsen een ambitieuze visie op 2040. Dat is in Hilversum niet voor het eerst. Stadsarchitect Dudok stond zo'n 100 jaar geleden voor de grote opgaven van zijn tijd en pakte die innovatief en met lef aan. Anno 2022 gaat een belangrijk deel van het maatschappelijke en politieke debat over de mate waarin de opgaven waar Hilversum voor staat vormgegeven kunnen worden met behoud (en verbetering) van de breed erkende kwaliteiten van de stad. Daarnaast moeten de gekozen maatregelen passen bij de beschikbare hoeveelheid ruimte.

In de Milieu Effect Rapportage krijgen we daarvan een indruk. Het externe bureau Arcadis heeft voor de gemeente daarin doelen en maatregelen zijn vertaald in aantallen en ruimtebeslag voor openbaar groen, woningen, voorzieningen, energietransitie, werklocaties en onderwijs.

Kadertekst: de rol van de Milieu Effect Rapportage

In hoofdstuk 1 is de rol van de Milieu Effect Rapportage bij het opstellen van de Omgevingsvisie kort beschreven. Ter ondersteuning van de visievorming en besluitvorming over de Omgevingsvisie doorloopt Hilversum de uitgebreide procedure van de [Milieu Effect Rapportage \(MER\)](#). Hilversum maakt daarvoor een zgn. PlanMER: een strategisch onderzoeksrapport dat in beeld brengt in hoeverre ambities van de gemeente in samenhang realiseerbaar zijn en wat dan de effecten van de Omgevingsvisie op de fysieke, economische en sociale leefomgeving zijn. Het ontwerp van de planMER is bijgevoegd als bijlage E. Hilversum heeft er voor gekozen een beoordeling uit te voeren op de ontwerp-Omgevingsvisie die ambtelijk tot stand is gekomen, tot aan de bestuurlijke behandeling. Uit de PlanMER volgen aanbevelingen voor het bestuur over het aanscherpen van de visie of voor vervolgbesluiten. De PlanMER speelt zo de rol van spiegel: het helpt bij het bestuurlijk agenderen van belangrijke issues. Het moet niet verward worden met een 'rapportcijfer' of 'normenkader' om de Omgevingsvisie te kwalificeren.

De PlanMER bevat allereerst een toetsingskader: hoe worden de effecten in beeld gebracht? Vervolgens is voor verschillende thema's de huidige situatie objectief in beeld gebracht (op basis van de Foto van Hilversum en aanvullende databronnen), is beoordeeld wat de ontwikkeling zonder de Omgevingsvisie zou zijn (de autonome ontwikkeling) en wat de effecten van de maatregelen uit de Omgevingsvisie zijn (het 'doelbereik'). Er worden scores van -/- tot +/+ gebruikt om de ontwikkeling te duiden. Daarnaast heeft Arcadis de effecten van de verschillende maatregelen op elkaar beoordeeld, het ruimtebeslag van alle maatregelen berekend en de 'passende beoordeling' gedaan. Bij die laatste beoordeling gaat het specifiek over de milieudruk van de maatregelen op Natura2000 gebieden.

Het algemene beeld van de PlanMER is dat de Omgevingsvisie een aantal negatieve autonome ontwikkelingen ombuigt naar positieve effecten, maar ook dat er aandachtspunten zijn. De conclusies en aanbevelingen zijn verwerkt in paragraaf 4.6 en 4.7. Paragraaf 4.9 beschrijft hoe het college tegen die conclusies en aanbevelingen aankijkt.

De PlanMER wordt – na advies van de landelijke commissie MER – tegelijk met de ontwerp-Omgevingsvisie ter inzage gelegd is onderdeel van de uiteindelijke besluitvorming door de gemeenteraad over de Omgevingsvisie.

Aantallen en ruimtebeslag

De denkrichting die het resultaat is van de participatie spreekt over 'gematigde groei om Hilversum vitaal te houden'. Arcadis heeft op basis van de Foto van Hilversum en andere databronnen een programmatische vertaling gemaakt: welk ruimtebeslag brengen de ambities met zich mee?

Voor openbaar groen is een theoretische norm uit de Atlas voor de Leefomgeving voor groen voor nieuwbouwlocaties genomen: 75m per woning. De huidige hoeveelheid groen per woning is in Hilversum thans ca 58m². Om voor de bestaande voorraad woningen aan deze norm te voldoen, is ongeveer 74 hectare extra groen nodig. Nieuwbouw (zie wonen) leidt tot een extra vraag van ca 31 hectare extra groen. In totaal gaat het dus om 105 hectare nieuw openbaar groen als de norm wordt gevolgd.

Voor woningbouw vertaalt Arcadis ‘gematigde groei’ naar de autonome ontwikkeling van het aantal huishoudens. De berekening leidt tot een woningbouwopgave tot 4.900 woningen tot 2040, verdeeld over verschillende woonmilieus (20, 35 en 60 woningen per hectare). De plancapaciteit van Hilversum is zo’n 5.000 woningen (zie de onderstaande tabel met 50+ locaties), waarbij het merendeel ‘zachte’ plannen betreft. Ervaring is dat niet alle plannen gerealiseerd zullen worden. De in Nederland gebruikelijke inschatting is dat de plancapaciteit 130% is. 100% is dan zo’n 4.100 woningen. Het ruimtebeslag is afhankelijk van het woonmilieu 68 tot 205 ha. Voor dit ruimtebeslag is (dus) al plancapaciteit: het is dus niet ‘extra’.

Projectnaam	Totaal	Afgerond totaal	Projectnaam	Totaal	Afgerond totaal
Arenapark	1000	1000	Bruisend Hart / Oosterspoorplein	80	80
Circusterrein	550	550	Grote Sigarenfabriek	77	80
Monnikenberg	350	350	Zuiderweg / Lijsterweg	69	70
Stationsgebied	325	350	Koornstraat / KPN	59	60
Hunkemöller	295	300	Wybertjesfabriek	54	50
Korte Noorderweg	278	300	Werf35	51	50
Anna's Hoeve	274	250	Kapelplaats	50	50
Craio	270	250	Locatie niet openbaar	196	200
Voorm. Philipslocatie	240	250	Locatie niet openbaar	96	100
Van Son	174	150	Locatie niet openbaar	87	90
Schapenkamp 2 / Silverpoint	145	150	Locatie niet openbaar	61	60
P-garage Noordse bosje	102	100	<i>Totaal</i>	<i>4.883</i>	<i>4.890</i>

Tabel: concept lijst woningbouwplannen 50+ locaties (2022). Opmerking: Arenapark wordt in het stedenbouwkundig plan afgeschaald. De inzet van het college is 850-900 woningen. Voor het Circusterrein zal eerst gewerkt worden aan 250 tijdelijke woningen

Op basis van het zgn. ‘Amsterdamse referentiemodel’ heeft Arcadis berekend dat de nieuwbouw circa 2,6 tot 3,7 hectare nieuwe voorzieningen vraagt voor gezondheidszorg, sport, ontmoeten, spelen, jeugd cultuur etc. Specifiek voor onderwijs is 1,2 tot 2,3 hectare nodig, om huidige tekorten weg te werken en capaciteit uit te breiden vanwege nieuwbouw van woningen.

Voor werk en economie heeft Arcadis de bouwsteen ‘1% economische groei’ uit de bouwsteen Economisch Perspectief doorgerekend: hoeveel ruimte is nodig om voldoende schuifruimte (‘strategische voorraad’) en 1% economische groei te bewerkstelligen. Dit leidt tot een ruimteclaim van 51,5 hectare.

Voor de energietransitie gaat Arcadis er vanuit dat alle beschikbare grote daken in Hilversum worden benut voor zon-op-dak. Dat is 32 hectare. Om de energie-doelen te halen moet echter veel meer energie opgewekt worden. Om een inschatting van het ruimtebeslag te maken, heeft Arcadis *aangenomen* dat dit in de vorm van zon-op-land gebeurt. Dat vergt dan 66 tot 131 hectare ruimte.

Voor mobiliteit en parkeren bleek de ruimteclaim niet te berekenen. Geadviseerd is om daar nader onderzoek naar uit te voeren.

Type ambitie	Indicatieve ruimteclaim
Openbaar groen	105 ha
Woningbouw	68 – 205 ha, afhankelijk van het woonmilieu
Voorzieningen nieuwbouw	2,6 – 3,7 ha
Energietransitie (zon op dak)	32 ha
Energietransitie (zon op land)	66- 131 ha
Werklocaties	51,5 ha
Mobiliteit en parkeren	Onbekend
Onderwijs	1,2 – 2,3 ha

Bovenstaande tabel bevat alle ruimteclaims. Opgeteld leiden de doelen en maatregelen uit hoofdstuk 4 tot een indicatieve ruimteclaim van 326 tot 531 hectare.

Deze getallen staan niet op zichzelf, maar moeten in het juiste perspectief worden beoordeeld. Er zijn drie perspectieven. Ten eerste zijn de getallen gebaseerd op een klassieke stadsuitbreiding: ze gaan uit van het onbebouwde oppervlak op maaiveld dat nodig is om deze aantallen te realiseren. Zo gebeurt dat in de regel in MER's. In Hilversum is echter vrijwel uitsluitend sprake van inbreiding, waarbij er goede mogelijkheden zijn voor meervoudig ruimtegebruik, herstructurering en transformatie, bijvoorbeeld van de openbare ruimte. Ook hoogte is belangrijk: hoogte leidt tot minder benodigd oppervlakte op maaiveld.

Ten tweede moeten we ons realiseren dat het ruimtebeslag voor wonen al grotendeels in onze planvoorraad zit. Deze Omgevingsvisie vraagt dus daarvoor niet extra. Als we wonen uit de ruimteclaim halen, resteert een claim van 258-294 ha voor groen, voorzieningen, werk, onderwijs en de energietransitie.

Ten derde moeten we het ruimtebeslag afzetten tegen de huidige ruimte. Het grondgebied van Hilversum beslaat nu 4.635 hectare, waarvan zo'n 1.800 hectare in de bebouwde kom. Daarvan is 486 hectare openbare ruimte (groen en grijs). Van de grijze openbare ruimte is ca 40 ha openbare parkeercapaciteit op straat. De voorlopige conclusies zijn dat:

- De ruimte voor voorzieningen en onderwijs (3,8 – 6,0 hectare) relatief beperkt is en waarschijnlijk inpasbaar.
- Het realiseren van veel extra openbaar groen niet gaat in de openbare ruimte zonder de ruimte voor grijs te beperken.

- De ruimte voor werk gezocht moet worden in hoogte/verdichting op bestaande werklocaties en werk in de wijken (meervoudig ruimtegebruik). Dit is een stevige uitdaging.
- Er ruimte voor de energietransitie moet worden gecreëerd, maar dat pas goed kan bij de actualisatie van de Transitievisie Warmte.

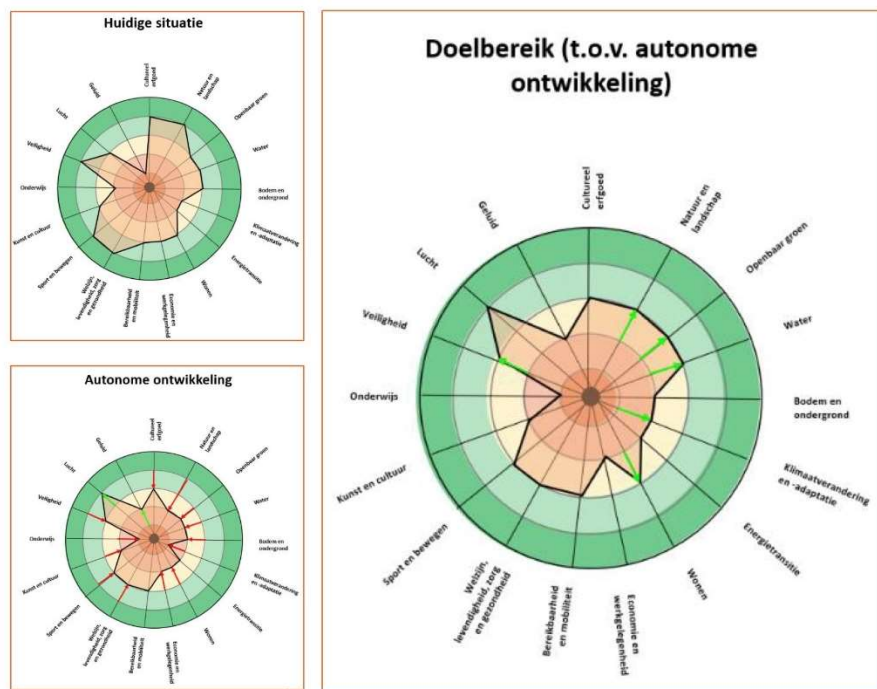
Oppervlakte (ha) 4634		
Water	73	
Land	4561	
buiten bebouwde kom	2836	98% groen, buitengebied, agrarisch
binnen bebouwde kom	1798	
	groen OR	160
	grijs OR	326
	bebouwing	403
	corporatiewoningen	50
	overig wonen	124
	niet wonen	229
	overig	909

Tabel: huidige oppervlakten in Hilversum

In paragraaf 4.9 geeft het college verder aan hoe zij hier naar kijkt.

4.7 Conclusies toets MER

De PlanMER is een veelomvattend en gedetailleerd rapport. Onderstaande figuur geeft in één oogopslag een samenvatting van de toetsing. In drie raderen zijn de huidige situatie, de autonome ontwikkeling (zonder Omgevingsvisie) en het doelbereik van de maatregelen uit de Omgevingsvisie weergegeven.

Figuur 1-2 Overzicht van de raderen voor de leefomgeving, de huidige situatie en autonome ontwikkelingen, alsook de beoordelingen op doelbereik, voor 17 beleidsvelden voor de concept Omgevingsvisie Hilversum.

Beoordeling per beleidsveld

Arcadis oordeelt dat in de gemeente Hilversum voor een aantal beleidsvelden de gewenste situatie onder druk staat bij autonome ontwikkeling, dat wil zeggen: een situatie zonder Omgevingsvisie. Dit geldt voor vrijwel alle be-

leidsvelden. Dit is te zien aan de rode pijlen die de situatie van huidige situatie naar autonome ontwikkeling verbeelden. Uitzondering zijn geluid en lucht waarvoor autonoom een verbetering beoordeeld.

De maatregelen uit de Omgevingsvisie keren voor een aantal beleidsvelden de negatieve trend, die zou optreden zonder dat voorgenomen beleid: natuur, groen, water, klimaatadaptatie, wonen en veiligheid. Dat is te zien aan de groene pijlen in de figuur met het doelbereik.

Arcadis constateert verder dat er nog voor een aantal beleidsvelden verbeteringen nodig zijn. Dit geldt met name voor geluid, bodem en ondergrond, klimaatverandering en -adaptatie, energietransitie, economie en werkgelegenheid, kunst en cultuur en onderwijs. Dat vraagt om meer maatregelen dan nu zijn geformuleerd. Arcadis adviseert voor drie typen maatregelen nader discussie te voeren:

- **Energietransitie:** maak scherper hoe de maatregelen bijdragen aan vermindering van het energiegebruik en het bereiken van de doelen voor energieopwekking in 2040 en zoek naar aanvullende maatregelen om de doelen te halen.
- **Klimaatadaptatie:** maak de maatregelen om hittestress te voorkomen, klimaatadaptief bouwen en omgaan met waterinfiltratie/hemelwater ontkoppelen concreter en formuleer maatregelen tegen natuurbranden.
- **Balans in ruimteclaims:** Arcadis wijst op de forse ruimteclaim en constateert dat de ruimtedruk vanwege woningbouw beperkt kan worden door bouwen in hogere dichtheden.

Arcadis heeft gekeken in hoeverre deze drie onderwerpen spelen bij andere gemeenten. Uit vergelijkbare planMER'en voor 12 omgevingsvisies van andere gemeenten komen deze punten ook dikwijls als issues naar voren. Dit is inherent aan het feit dat er twee betrekkelijk nieuwe problematieken in de omgevingsvisies op tafel liggen, namelijk energietransitie en klimaatadapta-

tie. Verder speelt het issue van de ruimteclaims ook in veel andere gemeenten omdat de ruimte beperkt is, omdat de energietransitie en klimaatadaptatie nieuwe ruimteclaims omvatten en omdat er een forse woningbouwopgave ligt in Nederland.

Beoordeling uit de 'botsproeven'

De maatregelen per beleidsveld zijn ook in samenhang bekeken. Versterken zij elkaar of kunnen maatregelen aan meerdere doelen tegelijk bijdragen? Of betekent een verbetering in het ene beleidsveld een verslechtering in een ander beleidsveld?

Uit de botsproeven blijkt dat de meeste maatregelen elkaar versterken. Denk aan maatregelen rond klimaatadaptatie, groen en water die het hitte-effect tegengaan, of mobiliteitsmaatregelen die de luchtkwaliteit helpen verbeteren en geluidsoverlast verminderen. Omdat de MER kritisch van aard is, is in de tekst vooral nadruk gelegd op 'botsingen'. De belangrijkste zijn:

- Isolatie en architectonische waarde
- Duurzaam stroom opwekken en landschappelijke waarden
- Meer ruimte voor de fiets en voetganger en afname van ruimte voor de auto (negatief voor 'autobereikbaarheid')
- Terughoudend zijn met transformatie van kantoorvilla's (positief voor werk, minder mogelijkheden voor wonen)
- Geluidsoverlast in/door een compacter centrum
- Het realiseren van wonen voor specifieke doelgroepen en het verminderen van mogelijkheden voor andere doelgroepen.

En er zijn botsingen die goed te voorkomen zijn, hittestress en droogte in het buitengebied die kan worden voorkomen door de juiste soorten groen aan te

planten. Een ander voorbeeld is het uitbreiden van (praktijkgeschoolde) bedrijvigheid zonder het aantrekken van bedrijven met negatieve milieueffecten.

Passende beoordeling

In de zgn. Passende Beoordeling schat de PlanMER de mogelijke 19 effecten van de Omgevingsvisie op de natuurlijke kenmerken van de Natura-2000-gebieden Oostelijke Vechtplassen en Naardermeer. De hoofdconclusie is dat de Omgevingsvisie uitvoerbaar is in het kader van de Wet natuurbescherming, mits bij nadere uitwerking van plannen en projecten rekening gehouden wordt met een beperkt aantal gesignaleerde risico's of effecten op Natura 2000-gebieden. Dit vergt bij concrete plannen opnieuw een Passende Beoordeling en het verkennen van mitigerende maatregelen.

Kennisleemten

In de eerste paragrafen van dit hoofdstuk is per opgave aangegeven waar nog kennisleemten zijn en nader onderzoek nodig is. Arcadis heeft dit voor de PlanMER ook gedaan. Aanbevolen wordt om nadere dataverzameling door te voeren of nader onderzoek te doen naar:

- Een visie op landgoederen
- Met betrekking tot biodiversiteit detailinformatie over de voorkomende soorten in Hilversum
- Prognoses over de toekomstige netto energievraag naar elektriciteit en warmte voor Hilversum
- Gemeentelijk beleid op energiebesparende maatregelen bij bedrijven/kantoren/maatschappelijk vastgoed
- Trends en ontwikkelingen met betrekking tot fietsverkeer, wandelen en verkeersveiligheid en specifiek de situatie voor voetgangers in het stationsgebied
- Trends en ontwikkelingen met betrekking tot gezondheid in Hilversum en met betrekking tot de groei, toegankelijkheid en het aanbod

van voorzieningen. Specifiek aandacht voor problemen met huisvesting van huisartsen.

- Een onderzoek naar de omvang van de ruimtevraag van sporten in de openbare ruimte.
- Ontwikkelingen met betrekking tot externe veiligheid
- Gegevens over de stapeling van geluid (door o.a. evenementen, horeca, burenlawaai etc.)

In paragraaf 4.9 reflecteert het college op deze conclusies en aanbevelingen

4.8 Conclusies beleids- en projecttoets

In de Omgevingsvisie mogen alle onderwerpen die van belang zijn voor de toekomst van Hilversum aan de orde komen. Hoewel het gesprek met de samenleving bewust open is gestart met vragen naar de identiteit, kwaliteit en verbeterpunten van Hilversum en de Omgevingsvisie de integrale visie van Hilversum op de toekomst wordt, is er natuurlijk ook een bestaande situatie waartoe de Omgevingsvisie zich moet verhouden:

- De gemeenteraad van Hilversum heeft al veel beleid vastgesteld.
- Lopende het proces van de Omgevingsvisie werkt de gemeente aan actualisatie of nieuw beleid en projecten, zoals die zijn opgenomen in de programmabegroting en het coalitieakkoord. Denk aan het stedenbouwkundig plan voor het Arenapark, de gebiedsagenda centrum of het programma groen.

Bij het vaststellen van het bestuurlijk plan van aanpak voor de Omgevingsvisie (gemeenteraad maart 2021) heeft de gemeenteraad aangegeven niet het beleid en lopende planvorming in Hilversum te willen stilleggen in afwachting van de Omgevingsvisie. Er wordt (dus) gelijktijdig gewerkt aan een integrale

visie (de Omgevingsvisie) en voorbereiding en uitvoering van meer sectoraal beleid en projecten.

In amendement A22-59 (gemeenteraad juli 2022) heeft de gemeenteraad gevraagd eventuele discrepanties te signaleren en bij het vaststellen van de Omgevingsvisie voorstellen te doen hoe daarmee om te gaan. Daarnaast is bij de besluitvorming over het 'verstedelijkingsconcept MRA' (gemeenteraad februari 2022) aangegeven dat over de doorwerking ervan bij de Omgevingsvisie wordt besloten. De lijn daarbij is: mocht de Omgevingsvisie verandering van reeds vastgesteld beleid of projecten betekenen, dan wordt dat meegenomen bij de volgende actualisatie van het betreffende beleid/project. Als de Omgevingsvisie is vastgesteld, prevaleert die. Tot het vaststellen van de Omgevingsvisie gaan we – bijvoorbeeld bij projecten – uit van vastgesteld beleid.

Bijlage D bevat drie toetsen over de verhouding met de Omgevingsvisie: voor beleid, voor gebieds- en locatieontwikkelingen en voor het verstedelijkingsconcept MRA. De conclusies daaruit zijn als volgt.

Het **bestaande beleid** past in de Omgevingsvisie. Of omgekeerd: er is geen beleid door de gemeenteraad vastgesteld dat niet in de Omgevingsvisie past. Wel is de Omgevingsvisie aanleiding om onderdelen van het beleid:

- in de toekomst meer samenhangend of integraler op te stellen, zoals rondom voorzieningen en de verbinding vanuit het sociaal domein met het fysiek en economisch domein. Hoofdstuk 5 doet daar een voorzet voor.
- Leemtes aan te vullen: erfgoed, economische ontwikkeling (m.n. het lange termijnperspectief) bodem, lucht en geluid. De Omgevingsvisie kan daar een goed vertrekpunt voor zijn.

Of beleid geïntensiveerd moet worden (halen we met dit beleid de doelen?) is onderdeel van de MER-beoordeling.

Alle [lopende projecten en initiatieven](#) passen in de Omgevingsvisie, of beter: de Omgevingsvisie is geen aanleiding om deze projecten en initiatieven stop te zetten. Integendeel: in veel projecten zijn de grote opgaven uit hoofdstuk 3 en de maatregelen uit hoofdstuk 4 aan de orde en wordt integraal gekeken. Denk aan de plannen voor het Stationsgebied of het Arenapark. In projecten altijd een gezonde spanning. Aan de ene kant zijn projecten bij uitstek geschikt om doelen uit de Omgevingsvisie vorm te geven en te versnellen. Aan de andere kant kunnen we niet eindeloos ambities stapelen: business cases moeten wel sluiten en de ruimte is niet oneindig.

Het opplussen van ambities in reeds ingekaderde projecten verdient geen aanbeveling. Wel kunnen we in projecten waar planvorming nog loopt mogelijk extra inzetten op de doelen uit de Omgevingsvisie. We denken aan:

- In Arenapark maximaal inzetten op duurzaamheidsmaatregelen (d.w.z. op een hoger niveau dan het wettelijk minimum of de BENG) en het functioneren van/investeren in het OV knooppunt en maatschappelijk vastgoed (school en integraal sportcomplex).
- In het stationsgebied de ruimte voor de auto beperken. Hierbij doelen we vooral op het afwaarderen van de centrumring, met als gevolg meer ruimte voor voetgangers en fietsers en stimuleren van alternatieven voor de auto.
- In 1221 moeten we voor verschillende locaties nog Locatie Ontwikkelplannen met initiatiefnemers overeenkomen. Hierin kunnen we de reeds in gang gezette beweging naar minder versterking/meer groen/betere openbare ruimte versterken door minder parkeren te realiseren. Dit maakt de plannen (nog) beter en maakt de business case waarschijnlijk haalbaarder.

De programma's uit hoofdstuk 5 bieden de projecten meer houvast om beleid te concretiseren naar het niveau van projecten. We denken daarbij specifiek aan:

- Het hebben van heldere ambities voor de energie/warmtetransitie, een heldere rolname door de gemeente en het uitwerken van doelen en mogelijkheden in concrete toepasbare oplossingen.
- Meer toepasbaarheid geldt ook voor het thema wonen. Voor de projecten helpt om de huidige verdeling 33-50-17 uit te werken naar concrete(re) woonproducten voor concrete doelgroepen. Voor het versnellen van woningbouw helpt het harder maken van de planvoorraad of het innemen van grondposities door de gemeente.
- Heldere ontwikkelregels voor parkeren en het gebruik van de openbare ruimte.
- Een nota bovenwijken kostenverhaal. Het idee is dat de markt meer kan bijdragen aan bovenwijkse voorzieningen en dat vormen van 'uitruil' projecten kunnen versnellen. Als voorbeeld: in projecten kunnen meer duurzaamheids/energieambities worden gerealiseerd ('een stap extra') als er concrete mogelijkheden en financiering is.

Wanneer de Omgevingsvisie is vastgesteld, kan een analyse gemaakt worden in welke projecten eventueel extra doelen gerealiseerd kunnen worden, of projecten versneld kunnen worden.

Ook de Omgevingsvisie Hilversum 2040 en het [verstedelingsconcept MRA](#) sluiten goed op elkaar aan. Veel onderwerpen en maatregelen uit hoofdstuk 3 en 4 van de Omgevingsvisie die bovenlokaal van karakter zijn – denk aan water, bodem, mobiliteit en landschap – zijn ook onderdeel van het verstedelingsconcept. Zowel de Omgevingsvisie als het verstedelingsconcept behoeven geen aanpassing.

4.9 Politieke beschouwing

In 2021 en 2022 hebben we het beeldvormende gesprek met de gemeenteraad en de samenleving over de toekomst van Hilversum intensief gevoerd. De Denkrichting uit de participatie schetste een helder beeld hoe de samenleving naar die toekomst kijkt. De identiteit en de te koesteren waarden zijn goed verwoord en er zijn vier bakens gezet:

- **Dorp én stad.** Hilversum is een regionale centrumgemeente in balans die het beste van twee werelden biedt: dorps karakter (voorzieningen dichtbij in de wijken) en stadse voorzieningen (cultuur, ziekenhuis, centrum, sport). Hilversum is een woon- én een werkgemeente.
- **Ontwikkelen binnen de bestaande stad.** We koesteren de natuur en het idee van de compacte tuinstad. Daarom vernieuwen en ontwikkelen we alleen binnen de bestaande stadsgrenzen en niet daarbuiten.
- **Gematigde groei voor vitaliteit.** Een zekere mate van groei is wenselijk met oog op een vitale toekomst van Hilversum. Door te ontwikkelen blijft de stad levendig en de wijken en buurten gezond. Het bevordert doorstroming op de woningmarkt en houdt voorzieningen in buurten levensvatbaar. Uit de participatie blijkt geen draagvlak voor een fors groeiscenario, opgelegd van bovenaf. Er is net zo weinig draagvlak voor een ‘stand-still’ scenario. Wat dan resteert is een scenario van gematigde groei. Dat past bij Hilversum.
- **Vernieuwen passend bij kwaliteiten.** Vernieuwen en ontwikkelen doen we passend bij de kwaliteiten van de gebieden, in gesprek met inwoners en organisaties en op basis van onderzoek wat *kan* en *nodig is*. Dat betekent in principe ontwikkeling in alle wijken en werklocaties, maar wel in elk gebied op basis van de identiteit, wensen en opgaven. We doen niet alles overal tegelijkertijd, maar gefaseerd. De looptijd van de Omgevingsvisie beslaat immers 5 bestuursperiodes.

Om te komen tot het voorliggende ontwerp van de Omgevingsvisie, is dit beeld verrijkt met trends en ontwikkelingen, het reeds door de gemeenteraad vastgestelde beleid en de politieke afspraken uit het coalitieakkoord 2022-2026. De voorliggende ontwerp-Omgevingsvisie werd daarmee een brede, veelomvattende visie, die richting geeft aan de toekomst van Hilversum.

Hilversum is een sterke, dynamische centrumgemeente in een omgeving van grote steden. Die grote steden groeien in rap tempo door, waardoor Hilversum relatief gezien kleiner wordt. Hilversum wil zich ontwikkelen en vernieuwen om sterk te blijven en koestert tegelijk de breed erkende kwaliteiten. Dat geldt voor het sociale weefsel, voor de economie en de fysieke leefomgeving.

De brede ontwerp-Omgevingsvisie gaat over meer onderwerpen dan alleen de vijf onderwerpen die in de participatie als ‘verbeterpunten’ werden genoemd (versterken groene kwaliteiten, nieuwe prioriteiten in de openbare ruimte, inpassen van de energie- en klimaattransitie en bouwen aan sterke, wijken vanuit bestaande kwaliteiten en gemeenschappen). Alle onderwerpen uit de ontwerp-Omgevingsvisie zijn wat het college betreft relevant voor de verdere ontwikkeling en vernieuwing van Hilversum.

De spiegel die de PlanMER ons voorhoudt, laat zien dat het goed mogelijk is de benodigde ontwikkeling en vernieuwing in Hilversum vorm te geven op basis van de eigen identiteit en met behoud en verbetering van de leefkwaliteit. En zelfs dat die ontwikkeling en vernieuwing nodig zijn om autonome ontwikkelingen ten positieve bij te sturen: stilzitten betekent kwetsbaarder worden. Tegelijk laat de PlanMER duidelijk zien dat er in de Omgevingsvisie

nog spanning is: dilemma's die om politieke richting vragen. Ook die spanning is een deel van de Hilversumse identiteit.

De ontwerp-Omgevingsvisie en de PlanMER – met al hun doelen, maatregelen en scores – kan een sterk gevoel van 'maakbaarheid' oproepen. Het college ziet richting 2040 juist veel onzekerheden over hoe de economie, het klimaat en de samenleving zich zullen ontwikkelen. Afwachten is wat het college betreft echter geen optie: hoe robuuster we worden, hoe beter we de opgaven in 2040 en verder aankunnen. De Omgevingsvisie geeft daarvoor nu de benodigde richting en klikt een aantal zaken vast. Maar het is ook nodig periodiek bij te sturen, ruimte te laten voor nieuwe coalities en langzamerhand ook naar de periode na 2040 te gaan kijken. Voor het bijsturen heeft de politiek het primaat.

Ruimteclaims

Een belangrijke conclusie is dat de verschillende functies in Hilversum over het algemeen op de goede plek liggen. Er is wat dat betreft geen aanleiding voor grootschalige transformatie. Wel bevat de Omgevingsvisie veel ruimteclaims, die ergens in de stad een plek moeten krijgen. De PlanMER roept op tot duidelijkheid over hoe we naar die ruimteclaims kijken. Er is daarbij geen regel die zegt dat de Omgevingsvisie nu een puzzel moet opleveren die 'past'. Bovendien moeten nog veel zaken geconcretiseerd worden voordat de puzzel goed gelegd kan worden. Wij denken dat het goed is om nu een aantal ruimteclaims vast te klikken door ambities te formuleren, bijvoorbeeld voor wonen en werken, ook om duidelijkheid te geven naar onze partners in de stad. Voor een aantal andere ruimteclaims – met name in de openbare ruimte – is het eerder zaak om stap-voor-stap te gaan: perspectief schetsen, eerste stappen zetten en goed evalueren hoe dat uitpakt.

Wat klikken we vast?

Werk, economische vitaliteit en wendbaarheid zijn belangrijk voor het sterk houden van Hilversum. Er is een nadrukkelijke link tussen de economische en sociale agenda van Hilversum. Economische vitaliteit is geen vanzelfsprekendheid. We zien dat het verder benutten van onze sterke sectoren kansrijk is, maar ook dat ons economische profiel robuuster, diverser en wendbaarder moet worden: naast media ook zorg/health en praktijkgeschoold werk. Dat vraagt meer ruimte, voor doorgroei en innovatie. Het berekende ruimtebeslag voor economie en werk (51,5 ha) zien wij als indicatief. Wij klikken vast dat een groot deel van deze ruimte gevonden moet worden door te intensiveren op bestaande werklocaties, zoals het Arenapark, Crailo en in de gebiedsagenda's Zuidwest en Mediapark. Een ander deel vinden we door werk in de wijk goed in stelling te brengen en kritisch te blijven op transformatie van werklocaties naar wonen. Nieuwe grootschaliger werklocaties komen richting 2040 alleen aan de orde wanneer het ons niet lukt de benodigde ruimte op bestaande locaties te vinden. We geven hier verder handen en voeten aan in een langjariger economische visie, het stedenbouwkundig plan Arenapark en gebiedsagenda's voor Zuidwest en het Mediapark.

Voor **wonen** is de boodschap: we gaan iets aan de woningnood doen, maar het is onmogelijk alle nood op te lossen. Dat het toevoegen van woningen leidt tot meer drukte, is onvermijdelijk. Onze ambitie is 6.000 woningen in 2040. Dit aantal ligt in lijn met het historische tempo van woningbouw in Hilversum (zo'n 350 per jaar in de afgelopen 5 tot 10 jaar). Voor zo'n 5.000 woningen hebben we al een hele lijst: dit vraagt geen 'extra' ruimte. Daarnaast kijken we naar wonen op het Mediapark en naar meer wonen in 'bestaande stenen': boven winkels en in gebiedsagenda's, gericht op het kunnen blijven wonen in de wijk. Het college noemt daarbij een extra woonambitie van

1.000 betaalbare woningen, in alle wijken van Hilversum te realiseren. Zo geven we invulling aan de ambitie sociale woningbouw over alle wijken van Hilversum te spreiden.

We zien daarbij als uitdaging om de vele ‘zachte’ plannen harder te maken: dat is aan de raad. En we realiseren ons dat naast de aantallen en betaalbaarheid van woningen er ook een grote klimaatadaptatie- en verduurzamingsopgave is voor bestaande betaalbare woningen, zeker wat betreft de vooroorlogse bouw. Daarmee is de woon- en verduurzamingsopgave ook een sociale opgave. We gaan daarvoor werken met gebiedsagenda’s en nodigen partners uit om daar aan mee te doen. Eerst in de Meent en Kerkelanden, daarna op andere locaties. Zie hiervoor de visiekaart ‘meedoen’. Onze ervaring in eerdere vernieuwingstrajecten in bijvoorbeeld Noord en Liebergen is dat dit ook bijdraagt aan een steviger sociaal weefsel.

In de gebiedsagenda’s hanteren we voor het gesprek over ‘hoogte’ – zeker met oog op het behoud van het ‘illusielandschap’ – de volgende uitgangspunten:

- De door de raad vastgestelde bestemmingsplannen.
- Stevige hoogte is legitiem rondom OV knooppunten, op campussen, in de spoorzone en op plekken waar al stevige hoogte is. De hoogtes in de Structuurvisie 2030 blijven we aanhouden.
- In wijken en op overige werklocaties kijken we waar 2 tot 4 woonlagen goed aansluiten bij de omgeving en waar 5 tot 6 lagen passend kan zijn, hetgeen aansluit bij het advies van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit. We handhaven de 25 meter uit de Structuurvisie als maximum in wijken en op overige werklocaties.

Het ruimtebeslag voor **voorzieningen** is te overzien. Van extra ruimte voor voorzieningen vanwege nieuwbouw profiteert ook de bestaande stad. De

noodzaak om extra ruimte te creëren voor onderwijshuisvesting onderstrepen wij in het bijzonder. In de gebiedsagenda’s gaan we per gebied bekijken wat nodig is. Wij zien daarbij aantrekkelijke combinaties van functies voor ons: onderwijs, cultuur, zorg, ontmoeting en horeca, als levendige en gezellige wijkcentra. Dit is bij uitstek een onderwerp voor de gebiedsagenda’s en gesprek met onze maatschappelijke partners.

Wat doen we meer stap-voor-stap?

In de openbare ruimte liggen veel en forse ruimteclaims: voor de energietransitie, groen, klimaatadaptatie, mobiliteit en ontmoeting. We weten dat alle claims niet in de openbare ruimte passen: de puzzel kan niet gemakkelijk worden gelegd. Voor deze onderwerpen past meer het schetsen van de beweging en een aanpak waarbij we stap voor stap kijken of en hoe het werkt.

Groen is in de participatie het vaakst genoemd als kwaliteit én verbeterpunt. Groen geeft is niet alleen voorwaarde voor een prettige leefomgeving; het is ook belangrijk als antwoord op klimaatverandering en voor gezondheid. Om een indruk te krijgen van het ruimtebeslag is in de planMER een groennorm gehanteerd. We willen met deze Omgevingsvisie inzetten op meer groen, maar vinden de gehanteerde generieke norm niet passend bij de stedenbouwkundige opzet van Hilversum, waarbij Dudok nadrukkelijk ook het groen in de buitengebieden vanuit de compacte stad bereikbaar wilde maken. We zien ook dat er al veel groen in tuinen/op privéterrein is. Tegelijk zijn er in Hilversum meer versteende buurten, waar een groenimpuls meer dan noodzakelijk is. Wij geven dit verder handen en voeten in het programma Groen en in de gebiedsagenda’s.

Voor de **energietransitie** spiegelt de PlanMER ons voor dat we de energie-doelen in 2040 niet halen met alleen de huidige maatregelen. Dat is niet verrassend en verre van uniek in Nederland. We houden daarom vast aan de ingezette plannen in de Transitievisie Warmte en de RES en richten ons eerst op uitvoering ervan. Het laatste wat we willen is dat de uitvoering vertraagt door een fundamentele heroriëntatie. Bijstelling van de plannen en het zoeken naar aanvullende maatregelen om de doelen te halen is logisch bij de actualisatie van de Transitievisie Warmte in 2026. De vingeroefening in de PlanMER (*stel* dat aanvullende maatregelen de vorm krijgen van zon-op-land) geeft ons een indruk van de ruimtelijke opgave, maar is gegeven de kwaliteit van het buitengebied op voorhand geen ultieme oplossing.

In de ontwerp-Omgevingsvisie is veel gezegd over **mobiliteit** en de rol van de auto: ruimte voor andere doelen (lopen/fietsen, ontmoeten, deelmobiliteit) gaat op termijn ten koste van ruimte voor de auto. Ervaringen in andere steden leren dat dit soort transities aan de hand zijn en misschien wel 20 tot 30 jaar kosten. Wij willen waken voor een gepolariseerde discussie en denken dat de auto in de komende jaren nog een belangrijke sociaaleconomische functie heeft. We gaan wel eerst stappen zetten door het bijstellen van parkeerbeleid, de aanleg van snelfietspaden en beschikbaar stellen van vormen van deelvervoer. Het uitvoeringsprogramma Mobiliteit zal daarin verdere prioriteiten stellen. Daarbij leggen we een direct verband met de te actualiseren visie Hilversum Buiten en de handboeken voor de openbare ruimte.

Sociaal weefsel

Het versterken van het sociaal weefsel krijgt niet alleen vorm via fysieke en economische agenda's. Het sociaal weefsel wordt ook versterkt via de nieuwe visie Sociaal Domein, die focust op sterke wijken, bestaanszekerheid, kansengelijkheid en gezondheid als voorwaarden. Bovenop de fysieke en

economische agenda's zetten we in op het versterken van informele netwerken in de buurt (eenzaamheid, vrijwilligers, mantelzorg), ook in het licht van de houdbaarheid van de vangnetfunctie. Naast de visie sociaal domein geven we handen en voeten aan dit onderwerp in een woon-zorgvisie, in actieprogramma's voor eenzaamheid, mantelzorg/vrijwilligers en 'ouder worden' en beleidskaders voor jeugd, bestaanszekerheid en schuldhulpverlening.

Gesprek met de raad

Wat het college betreft staan de onderwerpen in deze paragraaf (4.9) centraal in het raadsdebat over dit ontwerp. In het raadsdebat horen wij graag hoe de raad kijkt naar de conclusies uit 4.6 tot en met 4.8, of men de politieke beschouwing uit paragraaf 4.9 in hoofdlijnen kan steunen en of er 'showstoppers' in de stukken zitten die geamendeerd moeten worden voordat het ontwerp de inspraak in gaat.

5. Toepassing van de Omgevingsvisie

Hoofdstuk 1 beschreef de verschillende toepassingen van de Omgevingsvisie: als stip op de horizon en als basis voor een toetsingskader voor initiatieven, uitwerking in programma's, kostenverhaal en monitoring. Deze toepassingen zijn deels al mogelijk met de bestaande manier van werken, deels vragen ze om een nieuwe manier van werken. Dit hoofdstuk beschrijft hier de hoofdlijnen van, die na vaststelling van de Omgevingsvisie verder concreet kunnen worden gemaakt.

5.1 De Omgevingsvisie als stip op de horizon: samen bouwen aan Hilversum 2040

De Omgevingsvisie Hilversum 2040 vervangt na vaststelling door de gemeenteraad de Structuurvisie Hilversum 2030 als richtinggevend kader voor de ontwikkeling van Hilversum op de lange termijn. Beleid van de gemeente en initiatieven uit de samenleving worden daarop afgestemd en getoetst. Op basis van de Omgevingsvisie ontwikkelen we allerlei instrumenten, zoals het Omgevingsplan en een toetsingskader voor initiatieven. Mochten die bij initiatieven geen uitsluitel geven, dan is de Omgevingsvisie het 'hoogste' beleidskader waaraan getoetst wordt.

De Omgevingsvisie biedt niet alleen perspectief op hoe Hilversum er in 2040 uit ziet, maar ook hoe inwoners, ondernemers, organisaties en gemeente samen kunnen bouwen aan Hilversum 2040. Daarover zijn in het participatieproces veel goede suggesties gedaan, die zijn samengevat in de eerste vier principes in de Denkrichting voor de Omgevingsvisie (bijlage B).

1. **De gemeente neemt regie op het collectief belang**, die oproept als overheid te werken vanuit een integrale visie en durf om regie te nemen op opgaven die het algemeen belang (collectief) aangaan, juist als het gaat om moeilijke keuzes.
2. **We gebruiken de Omgevingsvisie actief**, door er vaak op terug te grijpen, als toetsingskader bij nieuwe ontwikkelingen en als basis voor een actieve lobby richting Rijk en Provincie om maatregelen ook te kunnen realiseren. Maar ook in het besef dat de toekomst nieuwe uitdagingen brengt die we nu nog niet voorzien. Afwijken van de Omgevingsvisie moet soms en mag als keuzes duidelijk onderbouwd zijn. Bij fundamentele veranderingen kunnen gemeenteraad en college besluiten de Omgevingsvisie tussentijds bij te stellen.
3. **We blijven in gesprek**; Gemeente, inwoners en organisaties blijven het gesprek over de toekomst van Hilversum voeren in wijken (van onderop) en op het niveau van de stad.
4. **We geven initiatieven de ruimte**, door procedures makkelijker en sneller te maken, zodat inwoners en organisaties eerder zelf aan de slag kunnen.

Deze principes passen goed bij de bedoeling van de Omgevingswet: meer integraal en op een open manier aan de toekomst van Hilversum werken is de manier om de complexe opgaven uit hoofdstuk 3 en 4 succesvol aan te gaan.

5.1.1 Een voortdurend gesprek over de toekomst

Inwoners, ondernemers, organisaties en de gemeente hebben veel tijd en energie geïnvesteerd om tot de Omgevingsvisie te komen. Het is belangrijk om die energie en betrokkenheid vast te houden en het gesprek over de toekomst van Hilversum voort te zetten. We zijn ervan overtuigd dat wanneer dat gebeurt, het eigenaarschap en de verantwoordelijkheid voor de toekomst van Hilversum sterker gevoeld wordt, er meer initiatieven ontstaan die bijdragen aan de doelen van de Omgevingsvisie en die op meer draagvlak kunnen rekenen.

Een eerste vervolgesprek tussen overheid en samenleving is na de raadsbehandeling van de ontwerp Omgevingsvisie door de gemeenteraad. De gemeente zal goed moeten uitleggen hoe de inbreng van inwoners, ondernemers en organisaties in de Omgevingsvisie is opgenomen. Welke keuzes zijn gemaakt en waarom?

Na het vaststellen van de Omgevingsvisie is het zaak het gesprek over de toekomst structureler in te vullen. Daarbij geldt dat niet alleen de gemeente het gesprek over de toekomst organiseert en dat we niet vanaf nul beginnen. Organisaties als de H100, hilversummers.nl, stichting Architectuurprijs en het Dudok Architectuur Centrum organiseren zulke gesprekken immers al langer, wat soms leidt tot grote initiatieven. En op buurt- en straatniveau spreken bewoners, bewonersverenigingen en wijkregisseurs voortdurend over nu en straks en kleinere initiatieven. Met alle betrokkenen willen we na vaststelling van de Omgevingsvisie verkennen hoe gesprekken over de toekomst blijvend samenhangend gevoerd kunnen worden: een agenda 'samen bouwen aan Hilversum 2040', die niet alleen gebaseerd is op meningen, maar ook op goed inzicht in trends en ontwikkelingen.

De bijdrage van de gemeente kan daarbij zijn:

- Het organiseren van een jaarlijks terugkerend stadsgesprek over de Omgevingsvisie waarbij 'zijn we nog op koers?' de centrale vraag is. Dit kan goed in het begin van het jaar, voorafgaand aan de voorjaarsnota.
- Het beschikbaar stellen van data op Open Hilversum en opstellen van producten als een datamonitor en trendstudies (zie verder).
- Een herkenbaar, digitaal platform voor het gesprek over de toekomst.
- Met inwoners, ondernemers en organisaties opstellen van gebiedsagenda's, als concrete, gebiedsgerichte uitwerking van de Omgevingsvisie (zie verder).

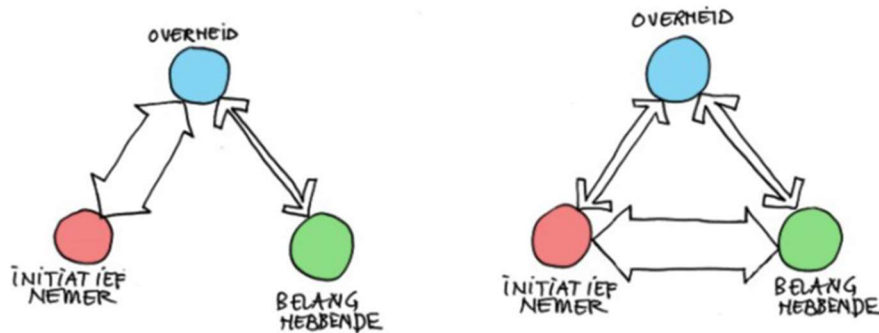
5.1.2 Initiatieven en participatie

De doelen uit de Omgevingsvisie zijn niet alleen van de gemeente, maar van gemeente en samenleving. Inwoners, ondernemers, organisaties en de overheid werken ieder vanuit hun eigen bevoegdheden en mogelijkheden aan het dichterbij brengen van de doelen. Deze visie is met inwoners, ondernemers en organisaties tot stand gekomen en daarmee een directe uitnodiging aan de samenleving tot samenwerking en het nemen van initiatieven die bijdragen aan de doelen.

Ook zonder de Omgevingsvisie zijn er in Hilversum al volop initiatieven. In het Meerjarenperspectief Gebiedsontwikkeling (gemeenteraad 2021) werd al geschetst dat het aantal ruimtelijke initiatieven gestaag toeneemt. En ook op het niveau van buurt en straat zien we steeds meer initiatieven ontstaan. We verwachten dat die trend zich doorzet en richting 2040 op meer plekken initiatieven ontstaan, waarbij:

- Steeds meer belanghebbenden geraakt worden.
- Initiatieven complexer worden en sprake is van stapeling van eisen en wensen die in beperkte ruimte moeten worden gecombineerd.
- Meer diversiteit in de stad ontstaat, zodat een grotere diversiteit in het 'samen Hilversum 2040 maken' nodig is.

In de participatie werden twee duidelijke oproepen uit de samenleving gehoord. Als eerste: kies als overheid een participerende rol, die past bij de dynamiek en energie van de samenleving. Zorg tegelijk voor inwoners die zorg nodig hebben én let op het algemeen belang. En als tweede: betrek inwoners, ondernemers en organisaties bij besluitvorming over wat er in Hilversum gebeurt. Beide oproepen gaan over de verhouding tussen de overheid en de samenleving. Die verhouding verandert met de tijd. Mede daarom wordt in de Omgevingswet de beweging van een klassieke 'presterende' en 'rechtmatige overheid' naar een 'participerende' overheid gemaakt.

De figuur hierboven laat zien hoe die beweging eruitziet. Het linker plaatje schetst dat de overheid nu vaak positie moet kiezen 'tussen' initiatiefnemers en belanghebbenden. Er is vaak veel contact met initiatiefnemers. Belanghebbenden vinden vaak dat er juist te weinig contact met hen is en spreken daar de overheid op aan. Het rechterplaatje schetst een overheid die erop aanstuurt dat initiatiefnemers en belanghebbenden vooral met elkaar het goede gesprek voeren.

De Omgevingswet onderstreept het belang van goede participatie bij initiatieven, vanuit de wens inwoners beter te willen betrekken bij initiatieven in hun leefomgeving. Tegelijk maakt de Omgevingswet dat niet concreet: de wet schrijft voor dát er participatie moet zijn, maar niet hoe die moet worden ingevuld. Ook schrijft de wet voor dat gemeenten geen aanvullende eisen mogen stellen aan participatie, bijvoorbeeld bij het verlenen van omgevingsvergunningen. De beweging van links naar rechts hebben we in Hilversum al enkele jaren geleden ingezet, bij onze plannen voor de invoering van de Omgevingswet. We gebruiken sinds 2018 een 'leidraad participatie' om initiatiefnemers te inspireren het participatieproces goed vorm te geven. De leidraad is zowel van toepassing op initiatieven uit de samenleving als op initiatieven van de gemeente.

Kadertekst – Zes principes voor participatie uit de leidraad

De leidraad noemt als zes belangrijkste principes voor participatie:

1. **Wees transparant:** gebruik begrijpelijke taal en communiceer open en eerlijk.
2. **Wees volledig:** betrek een mix van alle mogelijke betrokkenen uit de omgeving.
3. **Geef zowel voor- als tegenstanders de ruimte:** het gesprek met tegenstanders kan andere creatieve oplossingen doen ontstaan.

4. **Duidelijk zijn over zeggenschap:** laat weten waarover belanghebbenden kunnen meebeslissen, meepraten en adviseren. En wees ook duidelijk waarover dit niet kan.
5. **Creëer samenspraak:** plannen die op basis van een uitwisseling van argumenten ontstaan of aangescherpt worden, zijn vaak het breedst gedragen.
6. **Heb vertrouwen:** participatie werkt alleen op basis van vertrouwen in elkaars goede intenties.

Hoewel principes uit de leidraad breed gedeeld worden, blijkt de praktijk weerbarstig. Dat leidt tot maatschappelijk en politiek debat: wanneer zijn het participatieproces en de communicatie 'goed'? Waar zijn initiatiefnemers, belanghebbenden en gemeente op aanspreekbaar? Er wordt spanning gevoeld tussen het belang dat we in Hilversum aan participatie hechten, de mate waarin de gemeente op dit moment grip heeft op de kwaliteit van de participatie die door initiatiefnemers is georganiseerd en de mate waarin alle belanghebbenden bereikt en betrokken worden. Die spanning leidde recent tot twee moties die oproepen tot meer participatie-instrumentarium (M21-145) en het versterken van de positie van 'belanghebbenden zonder macht' (M22-39).

Als instrument zien we de bestaande participatieleidraad 'betrek de buurt (gemeenteraad 2021) nog steeds als een goede basis. Na vaststelling van de Omgevingsvisie in 2023 willen we de leidraad 'betreft de buurt' en de daarin opgenomen principes actualiseren en daarbij de aanvullingen, verduidelijkingen en suggesties gebruiken die in het participatieproces voor de Omgevingsvisie zijn gedaan over het doel van participatie, de betekenis van het algemeen belang, de rol van de gemeente en goede communicatie. We kijken naar inspirerende voorbeelden, zoals het [Groninger participatiewerkboek](#),

dat in samenwerking met inwoners, organisaties en kennisinstellingen is opgesteld. Dat moet meer handvatten voor de gemeenteraad opleveren om de kwaliteit van de participatie te kunnen beoordelen, zonder die te verplichten (vanwege het ontbreken van een wettelijke grondslag). Ten slotte willen we voor de participatieprocessen van de gemeente zelf kijken hoe deze minder gefragmenteerd kunnen zijn: nu betrekken we inwoners, ondernemers en organisaties vaak per project of beleidstraject, waardoor belanghebbenden vaak gevraagd worden 'op te draven' en de gemeente veel tijd en energie besteedt aan het uitleggen van de samenhang tussen de verschillende participatieactiviteiten.

De participatie voor de Omgevingsvisie leverde onderstaande goede suggesties voor een aantal verduidelijkingen op.

Het doel van participatie is: het goed in beeld brengen van alle belangen die geschaad of gediend worden. Dit geeft het gemeentebestuur de mogelijkheid om een afweging te maken binnen de speelruimte van zijn bevoegdheden en een afweging in het kader van het 'algemeen belang'. Initiatiefnemers moeten zich inspannen om die belangen volledig in beeld te brengen. Participatie betekent niet dat iedereen die meedoet gelijk kan krijgen; wel dat er duidelijkheid is over de afweging van alle belangen en de besluitvorming.

Het algemeen belang is: datgene dat voor het welzijn van de bevolking in het algemeen nuttig, gewenst of nodig is. Wát dat is, is voor het grootste deel geborgd in de Omgevingsvisie zelf en is de reden dat er zoveel tijd en energie is gestoken in het participatieproces: om te komen tot draagvlak. Tegelijk geeft de Omgevingsvisie ruimte en kaders aan initiatiefnemers en belanghebbenden om met elkaar tot gedragen initiatieven te komen, die zich goed tot het

algemeen belang verhouden. Toetsen aan het algemeen belang is (dus) toetsen aan de Omgevingsvisie.

De **rol van de gemeente** is niet bij elk initiatief dezelfde. De gemeente is immers niet verantwoordelijk voor alles wat er in Hilversum gebeurt en is lang niet altijd 'bevoegd gezag'. De rollen die de gemeente kan hebben, zijn:

- *Zelfpresterend/uitvoerend*: niemand anders dan de gemeente kan het doen. Denk aan het uitvoeren van een wettelijke taak, zoals het uitgeven van paspoorten.
- *Opdrachtgever*: De gemeente heeft een duidelijke verantwoordelijkheid en stelt voorwaarden aan de inhoud. Derden gaan binnen deze voorwaarden over de wijze van uitvoering (het 'hoe'). Denk bijvoorbeeld aan het vervangen van de riolering in buurten door aannemers.
- *Regisseur*: De gemeente bepaalt zijn ambities en de grenzen van het speelveld (kaders). Binnen dat systeem voeren andere partijen het proces ('het hoe') en bepalen de inhoud ('het wat'). De gemeente beoordeelt of het spel binnen de kaders gespeeld wordt en past wanneer nodig kaders aan. Denk bijvoorbeeld aan het uitvoeren van wettelijke regelingen in het sociaal domein.
- *Co-producent*: De gemeente heeft een wens en de realisatie daarvan doet ze vanuit een gelijkgestelde positie in samenwerking met andere partijen. Deze gelijkgestelde positie moet door alle partijen geaccepteerd en geborgd worden. Het initiatief kan van buiten komen of van binnenuit. Denk bijvoorbeeld aan de gebiedsontwikkeling Arenapark.
- *Supporter*: Anderen bepalen doelen en context. De gemeente is supporter en beweegt mee omdat zij het belang ziet van het maatschappelijk effect of hierop wordt aangesproken. Er zijn geen tegenstrijdigheden met wettelijke of gemeentelijke kaders. Denk bijvoorbeeld aan het ondersteunen van evenementen.

- *Toeschouwer*: De gemeente heeft geen verantwoordelijkheid voor het onderwerp. De gemeente zet dus geen middelen in, bepaalt geen resultaten en oefent geen invloed uit op andere partijen. Dit kan alleen als het zo geaccepteerd wordt door de omgeving.

Bij elk initiatief is het nodig om de rol van de gemeente goed te duiden en te communiceren. Door goed te communiceren, kan de gemeente zich ook beter aan haar rol houden. Bij een rol hoog in de lijst is de gemeente aanspreekbaar op/verantwoordelijk voor een goed participatieproces en communicatie daarover. Lager op de lijst ligt die verantwoordelijkheid bij initiatiefnemers. De gemeente bepaalt haar rol door toepassing van het toetsingskader (paragraaf 5.2). Daaruit volgt ook de rol van het bestuur (college en gemeenteraad) bij participatieprocessen.

Rol gemeente	Rol bestuur bij participatie
Zelfpresterend/uitvoerend	Procesontwerper , benoemen van participatieaanpak, inhoudelijke kaders en uitgangspunten
Opdrachtgever	
Regisseur	(mede-) Koersbepaler : benoemen van participatieaanpak en democratische uitgangspunten óf Belangenafweiger : kiezen uit opgehaalde standpunten en inzichten
Co-producent	
Supporter	Verbinder, bevorderen dat inbreng van alle betrokkenen op tafel komt of het verstrekken van subsidies
Toeschouwer	Geen

Goede communicatie is uitdagend, ook vanwege de toenemende diversiteit in Hilversum. Het vergt van gemeente en initiatiefnemers naar de toekomst toe meer en meer diverse inspanningen om alle belanghebbenden gelegenheid te geven aan het participatieproces mee te doen. Partijen moeten oog

hebben voor de reikwijdte en de grenzen van participatie: mensen hebben meer te doen en er komt veel op ze af. Bovendien is niet iedereen even mondig. Dit kan leiden tot onvolledige en niet-representatieve participatie. Tegelijk hebben we tijdens de corona-lockdowns vaker en met succes digitale toepassingen in kunnen zetten die voor sommige groepen in de samenleving het participeren juist gemakkelijker maken. Het participatieproces voor de Omgevingsvisie en in het bijzonder de evaluatie van de Klankbordgroep bieden praktische aanbevelingen:

- Neem de tijd voor het participatieproces. Tijdsdruk is niet helpend.
- Kom als initiatiefnemer op plekken waar de mensen zijn, in plaats dat de mensen moeten komen waar de initiatiefnemer is.
- Organiseer onafhankelijkheid door inzet van onafhankelijke gespreksleiders en verslagleggers. Zo komen ideeën en belangen goed op tafel en op papier.
- Zie 'representativiteit' als een inspanningsverplichting, niet als resultaatverplichting. Span je wel in om zoveel mogelijk inwoners en organisaties in staat te stellen mee te doen. Analyseer tussentijds of er groepen ondervertegenwoordigd zijn. Heb oog voor Hilversummers die minder vanzelfsprekend of makkelijk meedoen, zoals jongeren, laaggeletterden en mensen met een migratieachtergrond.
- Zorg in elk gezelschap voor een diverse samenstelling in leeftijd, achtergrond en belang.
- Communicatie is key. Zorg dat de communicatie met elke doelgroep aansluit bij de voorkeursstijl van elke doelgroep.
- Houd de toonzetting positief. Vraag: hoe wil je het? Breng daarna de consequenties in beeld.
- Geef uitleg en koppel steeds transparant terug: dit hebben we gezien/gehoord -> zo zijn we er mee omgegaan -> dat leidt hiertoe. Dit is arbeidsintensief, maar transparantie komt het vertrouwen in het proces ten goede.

Kadertekst - Aan de slag met concrete ideeën

De participatie voor de Omgevingsvisie heeft 143 concrete ideeën opgeleverd voor de stad of voor specifieke gebieden. Veel daarvan zijn opgeschreven in het participatierapport 'inwoners aan het woord'.

- 65 daarvan zijn meegenomen bij het schrijven van deze visie, zoals 'aandacht voor mooie ontmoetings- en recreatieplekken', 'ruim baan voor de fiets' en 'investeer in kenniseconomie en stimuleer omscholing'.
- 17 kunnen (alleen) door de gemeente worden opgepakt, zoals 'fontein marktplein alle dagen open' of het 'waterwerk op het Laapersveld energie-neutraal maken'.
- 51 zijn gebieds-specifiek en kunnen goed gebruikt worden als inspiratie voor op te stellen gebiedsagenda, zoals 'de Oude Haven opknappen', 'de Havenstraat als fietsstraat', 'wonen boven winkels' of 'het maken van een voedselbos'.
- Een deel van de gebieds-specifieke ideeën en overige ideeën kunnen nu al goed door inwoners en ondernemers zelf worden opgepakt, in samenwerking met diverse maatschappelijke organisaties. Door gezamenlijk initiatieven te nemen wordt Hilversum mooier en worden de onderlinge verbanden in de samenleving versterkt. Hilversum onderzoekt met maatschappelijke organisaties als Hilversummers.nl naar pilots om zulke maatschappelijke co-creatie initiatieven te ondersteunen/op weg te helpen, netwerken te verbinden en daar van te leren.

5.2 De Omgevingsvisie als toetsingskader

Uit het vaststellen van de Omgevingsvisie vloeit voort dat Hilversum nieuwe initiatieven van inwoners, ondernemers en organisaties toetst aan de inhoud van de Omgevingsvisie en de wettelijke regels. Als initiatieven passen binnen de kaders, dan werkt Hilversum mee aan de uitvoering daarvan. Als dat niet zo is, kan de gemeente meedenken hoe initiatieven wel in het toekomstbeeld kunnen passen, of besluiten dat er geen plek voor is in Hilversum.

In het Meerjarenperspectief Gebiedsontwikkelingen (gemeenteraad 2021) is aangegeven dat de gemeente hiervoor een toetsingskader opstelt op basis van de Omgevingsvisie en in de tussentijd werkt met voorlopige kaders op basis van bestaand beleid. Hilversum toetst initiatieven daarom al aan het vastgestelde beleid en regels: in welke mate draagt het bij aan doelen op het gebied van klimaat, landschap, energie, wonen, economie, mobiliteit, gezondheid etc.? Ook wordt getoetst op eerdere afspraken (zijn er bijvoorbeeld convenanten of intentieovereenkomsten afgesloten?), bestuurlijk draagvlak (is het initiatief onderdeel van het coalitieakkoord of de programmabegroting?) en zakelijke argumenten. Zo werken we als gemeente alleen aan initiatieven die de stad ook echt verder helpen. Het toetsingskader moet ook helpen om de inzet van de gemeente te kunnen prioriteren. De gemeente kan niet alles tegelijk.

De gemeenteraad heeft in amendement A22-59 (juli 2022) gevraagd een concept Hilversums toetsingskader op te stellen. Voor het Hilversums toetsingskader wordt aangesloten bij het toetsingskader van de Milieu Effect Rapportage. Bijlage F bevat een aanzet daartoe. Na politieke oordeelsvorming wordt het toetsingskader verder uitgewerkt in deze paragraaf van de Ontwerp Omgevingsvisie.

5.3 De Omgevingsvisie als basis voor uitwerking in programma's, agenda's en het Omgevingsplan

Hilversum kent veel vormen om tot beleid en uitvoering te komen. In sommige gevallen schrijft de wet voor dat de gemeenteraad sectoraal beleid vaststelt (zo is er bijvoorbeeld een wettelijke plicht om als gemeente een Transitievisie Warmte te hebben), maar in veel gevallen heeft de gemeente

veel vrijheid in hoe beleid en andere plannen vorm krijgen. De diversiteit in Hilversum is groot: structuurvisies, visies, beleidsnota's, kader- en uitvoerings-/uitwerkingsnota's, programma's, handboeken, masterplannen, projecten, agenda's, regelingen, handboeken, actieplannen, verordeningen en andere regelgeving. Het kost soms veel tijd en energie om duidelijk te maken hoe ze samenhangen.

De Omgevingswet biedt het nodige instrumentarium om de uitvoering van de Omgevingsvisie te vereenvoudigen. Een duidelijker en eenvoudiger aantal instrumenten helpt bij het sturen op de integrale opgaven, het vinden van synergie en het stellen van prioriteiten/inzet van tijd, geld en capaciteit. Het helpt ook om initiatieven beter te faciliteren, door duidelijker en meer integrale kaders en regels. Nu zijn kaders en regels vaak 'sectoraal' en maakt de stapeling daarvan het initiatieven en projecten vaak niet gemakkelijk.

5.3.1 Kerninstrumenten uit de Omgevingswet

De Omgevingswet kent zes 'kerninstrumenten' voor het voeren van ruimtelijk beleid en het realiseren van activiteiten in de ruimtelijke omgeving. Voor de gemeentelijke beleidsontwikkeling zijn er drie relevant: de *Omgevingsvisie*, het *(Omgevings-)Programma* en het *Omgevingsplan*.

- Voor de Omgevingsvisie is de gemeenteraad bevoegd gezag. De Omgevingsvisie is zelf-bindend voor het bestuursorgaan dat hem vaststelt en stelt kaders: wat willen we bereiken en waartoe? Het is een visie hoofdlijnen over het te voeren integrale beleid, over de kwaliteit van de leefomgeving en de hoofdrichtingen voor de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer en bescherming van het grondgebied. Het integreert de visievorming op verschillende terreinen, zoals ruimtelijke ontwikkeling,

verkeer, water, milieu en erfgoed, maar ook de sociaal-economische visievorming. De Omgevingsvisie vervangt de Structuurvisie Hilversum 2030 en gebieds-dekkende structuurvisies

- Het Programma werkt de doelen uit de Omgevingsvisie uit in maatregelen: hoe gaan we de doelen bereiken? Ook de programma's zijn zelfbindend. De gemeenteraad benoemt welke programma's er zijn, het college vult ze in, bijvoorbeeld op basis van het coalitieakkoord. De gemeente kan meerdere programma's vaststellen, die zowel thematisch als gebiedsgericht kunnen zijn. De Omgevingswet onderscheidt 'onverplichte' en verschillende typen 'verplichte' programma's, bijvoorbeeld volgend uit Europese regelgeving. Het programma kan sectoraal beleid en gebiedsvisies vervangen.
- De gemeenteraad is bevoegd gezag voor het Omgevingsplan. Het Omgevingsplan is een (1) plan voor alle regels van de gemeente voor de fysieke leefomgeving. Het is juridisch bindend, dus vatbaar voor bezwaar en beroep. Het omgevingsplan moet de geldende regelgeving permanent actueel weergeven, door digitalisering van het omgevingsplan. Per locatie is in het Omgevingsplan volledig te vinden welke regels daar gelden. De regels in het Omgevingsplan komen voort uit wettelijke regels, de Omgevingsvisie en de Programma's. Er is sprake van verbrede reikwijdte: dat betekent dat over veel meer onderwerpen en aspecten regels kunnen worden opgenomen dan nu onder de Wet Ruimtelijke Ordening. Het Omgevingsplan vervangt o.a. de bestemmingsplannen en een groot aantal verordeningen.

De andere instrumenten, zoals de Omgevingsvergunning gaan over uitvoeringsaspecten zoals de vergunningverlening. Die blijven hier buiten beschouwing.

Het 'beleid' van de gemeente hoort in de Omgevingsvisie en Programma's. Beleid in de Omgevingsvisie is op hoofdlijnen. Het moet op die hoofdlijnen integraal zijn en heeft een lange termijn scope. Beleidsuitwerking, gebiedsuitwerking en beleidsrealisatie horen in Programma's. Het adagium uit de Omgevingswet is: "De Omgevingsvisie blijft, de Programma's veranderen". In de programma's wordt de toets met uitvoerbaarheid, tijd, geld en capaciteit gemaakt en worden uitvoeringsprioriteiten gesteld.

5.3.2 Toepassing kerninstrumenten in de Hilversumse praktijk

Het beleid van de gemeente Hilversum is op dit moment beschreven in ten minste 107 'kaderstellende nota's' (bron: concept programmabegroting 2023) en een projectenportfolio van tientallen locatie- en gebiedsontwikkelingen van de gemeente of van derden. Het gaat om visies, beleidsnota's, kader- en uitvoerings/uitwerkingsnota's, programma's, handboeken, masterplannen, projecten, agenda's, regelingen, actieplannen, verordeningen en andere regelgeving. Vaak themagericht en soms gebiedsgericht. Sommige nota's combineren het formuleren van beleidsdoelstellingen met uitvoeringsprogramma's; andere nota's houden dat juist uit elkaar. Elk van deze nota's heeft een andere looptijd, wijze van monitoring en termijn van actualisatie. In gebieds- en locatieontwikkelingen zijn vaak meerdere doelen en uitvoeringsprogramma's tegelijkertijd aan de orde, die om gebiedsgerichte afwegingen/prioriteiten vragen.

Het instrumentarium uit de Omgevingswet kan goed worden benut om het beleid van Hilversum integraler en overzichtelijker te maken. Dat begint met het vaststellen van de integrale Omgevingsvisie. De volgende stap is het benoemen van Programma's. Voor Hilversum zijn nu geen 'verplichte' programma's in beeld, dus kan worden volstaan met het inrichten van 'vrijwillige' programma's, waarin beleid wordt uitgewerkt. Zulke programma's kunnen een thematisch karakter hebben waarbij het liefst sectorale thema's op een

logische manier worden gecombineerd tot integrale thema's. De programma's kunnen ook gebiedsgericht zijn: daarmee wordt de beleidsmatige in-steek op stadsniveau verbonden/gedifferentieerd uitgewerkt in een gebiedsgericht programma. Ook uitvoeringsafspraken met inwoners, ondernemers en organisaties kunnen in het Programma worden opgenomen. In de Hilversumse praktijk lijkt het echter logischer die te maken in de vorm van kort-cyclischer 'agenda's', die uit de programma's voortkomen.

We zien goede mogelijkheden om het Hilversumse beleid overzichtelijk onder te brengen in een beperkt aantal Hilversumse kerninstrumenten:

	Inhoud	Regelgeving
Beleid	Omgevingsvisie	-
	Programma's	Verordeningen
Uitvoering	Agenda's	Omgevingsplan

Het idee bij de Omgevingsvisie is dat die al het integrale beleid bevat en dat 'sectorale visies' alleen worden opgesteld indien daarvoor een wettelijke verplichting bestaat.

5.3.3 Aanzet voor programma's

Uitgaande van de drie integrale opgaven uit hoofdstuk 3 en 4, ligt het in de rede om na vaststelling van de Omgevingsvisie te komen tot **drie (vrijwillige) integrale thematische programma's**: 'meedoen', 'duurzaam' en 'actief'. Aan vrijwillige programma's zijn weinig wettelijke eisen en er hoeft in principe geen koppeling te bestaan tussen de Omgevingsvisie en de programma's. In Hilversum zien we wel meerwaarde in zo'n koppeling, met oog op afstemming en samenhang tussen verschillende domeinen. Door bijvoorbeeld bestaand 'sectoraal beleid' en bestaande 'sectorale programma's' als 'groen', 'energietransitie' en 'mobiliteit' bij elkaar te brengen in een nieuw programma 'duurzaam', kan synergie en meerwaarde worden bereikt. Daarvoor

hoeven we overigens niet helemaal opnieuw te beginnen: voor het programma 'duurzaam' is met het programma Duurzaamheid in het verleden al een goede start gemaakt. De eerste versies van de nieuwe thematische programma's zullen bestaan uit de Omgevingsvisie (visie, doelen, genoemde maatregelen, monitoring), een weergave van reeds vastgestelde beleid en een oplossing voor eventuele discrepanties of conflicten en een verbinding met agenda's voor deze bestuursperiode, zoals uit het coalitieakkoord en de programmabegroting 2023.

Gebiedsgericht werken is niet nieuw in Hilversum. Wel kent het – analoog aan de thematische onderwerpen – vele vormen, variërend van buurt- en wijkagenda's, gebiedsagenda's (zoals voor het centrum, bedrijventerreinen of in postcodegebied 1221) tot masterplannen en beeldkwaliteitsplannen voor ontwikkellocaties. Niet altijd is de relatie met bijvoorbeeld de structuurvisie of Omgevingsvisie helder. **Twee gebiedsprogramma's** kunnen de wens tot meer/beter gebiedsgericht werken bevorderen. Het eerste kan gaan over het portfolio van projecten (locatie- en gebiedsontwikkelingen). Dit is in feite het voortzetten van de programmatische aanpak voor het projectenportfolio, zoals beschreven in het Meerjarenperspectief Gebiedsontwikkelingen (gemeenteraad 2021). Het tweede gebiedsprogramma kan ontstaan vanuit de wens van inwoners, ondernemers en organisaties om de Omgevingsvisie gebiedsgericht uit te werken in gebiedsagenda's. Veel inwoners voelen zich meer betrokken bij de straat, buurt of wijk waarin zijn wonen, dan bij de stad als geheel en hebben in de participatie veel ideeën aangedragen die daarin een plek krijgen. Als we goede gebiedsagenda's hebben, is het gemakkelijker om tot passende initiatieven te komen, draagvlak te verwerven en de initiatieven goed te kunnen toetsen. Ook dit is niet nieuw: zo bestaan er al verschillende gebiedsagenda's voor woon- en werkgebieden en werken we nu concreet aan een gebiedsagenda voor het centrum.

Een gebiedsagenda schetst perspectief voor het versterken, vernieuwen en ontwikkelen van gebieden, passend bij en in overleg met inwoners, ondernemers en organisaties in het gebied, uitgaande van wat in het gebied kan en nodig is. Niet alle gebieden zijn gelijk, dus ook de aanpak per gebied kan verschillen, net naargelang wat in een gebied nodig is. Tegelijk helpt het als we aan alle gebiedsagenda's dezelfde kwaliteitseisen stellen, zoals een start met een Plan van Aanpak, waarin kaders/randvoorwaarden, werkwijze en niveau van participatie zijn opgenomen, een analyse van informatie over ruimtelijke structuren, culturele waarden, demografische en sociaal-economische opbouw, gebruik, milieu, klimaat, energie en eigendomssituatie en werkwijze waarin het wensbeeld, uitdagingen en kansen voor de toekomst van een gebied uit blijken.

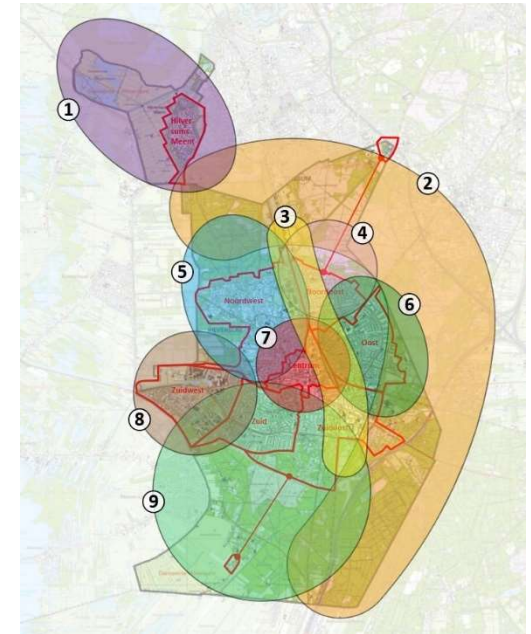
Informatie voor de analyse is deels beschikbaar op Open Hilversum, uit de jaarlijkse Hilversum Monitor en natuurlijk uit de participatie voor de omgevingsvisie (rapport 'inwoners aan het woord'). Dat laatste document bevat per wijk veel concrete ideeën en knelpunten om in de verschillende wijken mee aan de slag te gaan en die niet allemaal in de Omgevingsvisie zijn terug te vinden. Verder is van belang dat er voor de start van elke gebiedsagenda een goed participatieplan is gemaakt, zodat ook moeilijk bereikbare doelgroepen kunnen deelnemen en inwoners naar gelang van hun belangstelling kunnen meedoen. Uit eerdere ervaringen met 'wijkagenda's' blijkt dat sommige inwoners overal bij betrokken willen zijn en sommige inwoners alleen behoefte hadden aan het kunnen noemen van prioritaire maatregelen.

Kadertekst

wat is het goede schaalniveau voor gebiedsagenda's?

Voor de gebiedsagenda's zoeken we een schaalniveau waarop duidelijk ruimtelijke afhankelijkheden bestaan tussen ontwikkelingen, nieuwe kansen en opgaven in bestaande woonbuurten, werklocaties en gemengde gebieden. Dit onderzoek is nog niet klaar. Traditioneel wordt in Hilversum apart naar de woongebieden ('wijken') en werklocaties gekeken, wat kan leiden tot 20 of meer agenda's. Tegelijk is juist een van de opgaven om wonen, werken en voorzieningen meer te mengen in grotere gebieden. Dit zou kunnen leiden tot deze gebieden:

1. De Meent en het veenweidegebied ten noordwesten daarvan. Zowel De Meent als het veenweidegebied zijn bijzonder. De eerste gezien de geografische positie en de tweede omdat het afwijkt van de rest van de buitengebieden van Hilversum (hei en bos).
2. Buitengebied, inclusief Crailo.
3. Spoorzone; een gebied met veel dynamiek ('dynamisch gebied' uit de Structuurvisie 2030), waarin het Media Park, Arenapark en het stationsgebied liggen.
4. Wijk Noord, die voor een belangrijk deel bestaat uit naoorlogse woningbouw
5. De beschermde villagegebieden van het Noordwestelijk Villagegebied
6. Het Oosten van het spoor, waarin de wijk 1221, het beschermd stadsgezicht van Oost, Anna's Hoeve en ontwikkelingen rondom het ziekenhuis.
7. Centrum, in samenhang met de aanloopstraten en de relatie met Oost.
8. Naoorlogse wijk Kerkelanden en de aangrenzende bedrijventerreinen.
9. De heidegebieden meedoen de bijzondere functies, zoals Zonnestraal en het vliegveld.

Het college hoopt uit de inspraak een beeld te krijgen in hoeverre inwoners zich met deze gebieden kunnen identificeren en zal bij de definitieve Omgevingsvisie een concreet voorstel te doen voor gebieden. Daarbij wordt meegewogen dat de huidige wijkindeling op basis van volledige postcodegebieden voor verschillende samenwerkingen (veiligheidsdiensten, welzijnsorganisaties) als bruikbaar wordt gezien, ook vanwege het bij elkaar brengen van data. In ieder geval moet er geen verwarring zijn door – bijvoorbeeld – dubbelingen in de naamgeving.

Ten slotte is er (altijd) een **ondersteunend programma** nodig waarin de randvoorwaarden worden georganiseerd. Denk daarbij aan beleid en activiteiten rondom participatie, communicatie data/informatie, financiën en processen. Sommige van deze onderwerpen worden al programmatisch aangepakt, zoals het programma Transitie naar Datagedreven sturing en de bekende Planning & controlcyclus. We zien sterke meerwaarde in het meer in samenhang bezien van de onderwerpen participatie, communicatie en data.

De Hilversumse kerninstrumenten worden samengevat in onderstaande tabel.

Visie	Omgevingsvisie					
	Thematisch			Gebiedsgericht		
Programma's	Meedoen	Actief	Duurzaam	Locatie- en gebiedsontwikkelingen	Gebiedsagenda's	Ondersteunend
Agenda's (voorbeeld)	Agenda eenzaamheid	Agenda economie	Agenda Openbare Ruimte	Stedenbouwkundig plan Arenapark Gebiedsagenda Centrum	Gebiedsagenda A Gebiedsagenda B	Datagedreven sturing Participatieagenda
		Agenda Cultuur				
	Agenda Warmtetransitie					
Agenda jeugd Agenda werk						

Regelgeving	Omgevingsplan
-------------	---------------

De tabel toont ook dat agenda's kunnen bijdragen aan meerdere programma's.

In termen van hiërarchie gaan de thematische programma's boven de gebiedsgerichte programma's. Het ondersteunende programma is volgend op de thematische en gebiedsgerichte programma's. In de thematische programma's staan immers de doelen die in het totaal van de locatie- en gebiedsontwikkelingen een plek moeten krijgen. Uiteraard moet ook vanuit de mogelijkheden en onmogelijkheden in gebieden worden gekeken. Eventuele conflicten worden op voorstel van het college door de raad beslecht.

Tot het vaststellen van de Omgevingsvisie en de daarbij behorende programma's is het zaak om:

- Terughoudend zijn in het formuleren van nieuwe 'visies', 'beleidsnota' en 'programma's voor enkelvoudige/'sectorale' onderwerpen.
- Consequent de rollen van raad en college in acht te nemen: de raad benoemt de programma's, het college vult ze in.
- Reeds geplande beleidsnota's en programma's waar mogelijk te verbreden (denk aan de bestaande programma's groen en energietransitie), in de geest van de nieuwe programma's.
- De ervaring in reeds gestarte gebiedsplannen of -agenda's te benutten voor het verder ontwikkelen van de methodologie voor de gebiedsagenda's. Denk aan deestelde gebiedsagenda voor postcodegebied 1221. Ook starten we al in 2022 met het maken van een gebiedsagenda voor het Centrum in het kader van de corona herstelagenda. Verder zijn gebiedsagenda's voor de Hilversumse Meent, de werklocaties ZuidWest en het Media Park in het coalitieakkoord voorzien. Overigens is het voorstelbaar

dat opnieuw gekeken wordt naar de prioritering; er valt ook iets te zeggen voor het starten bij de gebieden waarin sprake is van de grootste stapeling opgaven. Ook nieuwe initiatieven om 'wijkgericht' te werken (bijvoorbeeld voor cultuurhistorie, veiligheid, mobiliteit, energie en groen) kunnen daarbij worden betrokken. Zo maken we werk-met-werk.

5.3.4 Het omgevingsplan

Het omgevingsplan gaat na invoering van de Omgevingswet op een nieuwe manier *alle* regelgeving van de gemeente voor de fysieke leefomgeving structureren. Er komt één omgevingsplan voor heel Hilversum, dat voortdurend bijgesteld kan worden. Er komen generieke, stads-brede regels en gebieds-specifieke regels. Indachtig principe 4 uit de Denkrichting ("We geven initiatieven de ruimte, door procedures makkelijker en sneller te maken, zodat inwoners en organisaties eerder zelf aan de slag kunnen") is het uitgangspunt dat de gemeente zoveel mogelijk met algemene regels werkt waarin is aangegeven wat wel kan en zo weinig mogelijk met vergunningen. De Omgevingsvisie is de basis voor het omgevingsplan.

Als de Omgevingswet in werking treedt, gaat een groot deel van de bestaande regels 'van rechtswege' op in een tijdelijk omgevingsplan voor Hilversum. Denk aan bestemmingsplannen, voorbereidingsbesluiten, beheerverordeningen, inpassingsplannen van de provincie en Rijksregels die met de Omgevingswet een gemeentelijke bevoegdheid worden, zoals het activiteitenbesluit over milieu. Andere regels uit gemeentelijke verordeningen, zoals delen van de APV, de parkeerverordeningen en afvalstoffenverordening gaan niet direct op in het tijdelijk omgevingsplan, maar blijven nog een tijdje zelfstandig voortbestaan. Gemeenten hebben tot 31 december 2029 de tijd om deze regels in het (definitieve) omgevingsplan op te nemen en om Rijksregels die naar de gemeenten komen (de zgn. 'bruidsschat') inhoudelijk te actualiseren en integraal op elkaar af te stemmen.

Hilversum krijgt dus met de invoering van de Omgevingswet van rechtswege een (tijdelijk) omgevingsplan. Na het vaststellen van de Omgevingsvisie kan worden gestart met het opstellen van het definitieve omgevingsplan. Daarvoor zijn op hoofdlijnen 3 voorbereidende activiteiten nodig:

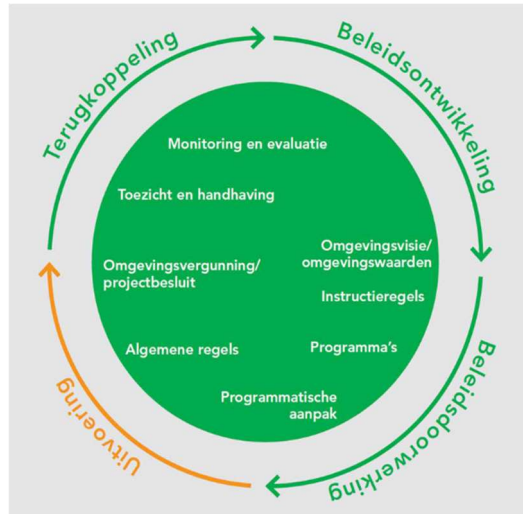
1. Het gebiedsgericht uitwerken van de Omgevingsvisie (zie 6.3.4)
2. Het doen van onderzoeken naar
  - a. Omgevingswaarden (bijvoorbeeld voor geluid)
  - b. Enkele stads-brede regels (bijvoorbeeld rondom energie)
  - c. Hoe de 'bruidsschat' geactualiseerd en integraal gemaakt moet worden in Hilversum
3. Het inrichten van het werkproces rondom het werken met het Tijdelijk Omgevingsplan. Hierin moet o.a. het toetsen van initiatieven aan de Omgevingsvisie en het bijstellen van het tijdelijk omgevingsplan (bijvoorbeeld aan de onderzoeken, of voortschrijdend inzicht) worden ingericht.

Het college zal in 2023 een Plan van Aanpak Omgevingsplan opstellen.

5.3.5 De beleidscyclus

In Hilversum werken we bij veel beleid al met de beleidscyclus. We ontwikkelen vaak meerjarig beleid, maken uitvoeringsplannen gekoppeld aan geld en capaciteit in de (jaarlijkse) programmabegroting, voeren uit en evalueren of monitoren de voortgang waarna we het beleid weer bijstellen. De Omgevingswet gaat ook uit van deze praktijk en brengt die in bijgaande in beeld. In deze

beleidscyclus krijgt het sturen op ruimtelijke kwaliteit en samenhang tussen projecten en op het niveau van de stad en de regio vorm. Daarnaast maakt het ook de samenhang tussen omgevingsvisie, omgevingsprogramma, omgevingsplan en ruimtelijke projecten inzichtelijk.

We veronderstellen dat de *Omgevingsvisie* gedurende acht jaar (twee bestuursperioden) houvast moet kunnen bieden. Elke twee jaar bespreken we de voortgang met de gemeenteraad voor bijstellingen die passen binnen de kaders van deze Omgevingsvisie (het gaat dan vooral om de vijf principes en de doelen en maatregelen die gekoppeld zijn aan de opgaven op het gebied van duurzaamheid, actief en meedoen). Het is niet de bedoeling dat om de twee jaar een hele nieuwe visie wordt ontwikkeld. De raad kan kleine bijstellingen in de Omgevingsvisie bijvoorbeeld in de vorm van een ‘addendum’ vaststellen.

Voor de *programma's* geldt dat ze vier jaar houvast moeten kunnen bieden. Elk jaar of elke twee jaar (afhankelijk van het tempo waarin ontwikkelingen zich voordoen) monitoren we de voortgang en stellen waar nodig de programma's bij. Verder leggen we daarin steeds expliciet de verbinding met de Omgevingsvisie: zijn er veranderingen die bijstelling van de Omgevingsvisie noodzakelijk maken?

De *agenda's* kunnen jaarlijks, of zoveel sneller als nodig, worden gemaakt, gemonitord en bijgesteld. Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de jaarlijkse P&C cyclus (begroting, jaarrekening, voorjaarsnota).

5.4 De Omgevingsvisie als basis voor kostenverhaal

De Omgevingsvisie die voorligt is een vergezicht, met daarin grote ambities en ingewikkelde transities. De vraag of deze ambities en transities 'betaalbaar' zijn, is onmogelijk te beantwoorden. Een groot deel van de investeringen wordt immers 'privaat' gedaan: door inwoners wanneer zij hun huis vernieuwen, door corporaties die woningen vernieuwen en bouwen, door onderwijsinstellingen die onderwijs aanbieden etc. De grote transities zoals de energietransitie zijn nauwelijks te ramen en grotendeels afhankelijk van regelgeving en financiering van andere overheden of van het werk-met-werk maken wanneer bijvoorbeeld grondeigenaren een gebied transformeren.

De financiële inzet van de gemeente wordt bepaald in de programma's en in de programmabegroting. Daarin worden politieke keuzes gemaakt over waar

middelen en capaciteit op worden ingezet en wordt geprioriteerd in de begroting en het gemeentelijke investeringsprogramma.

Veel van de investeringen in de toekomst van Hilversum komen dus voort uit maatschappelijk initiatief. Dit betekent dat de overheid niet alleen maar beperkingen op kan leggen, maar ontwikkelingen (of 'haalbare business cases') wanneer ze binnen de Omgevingsvisie passen in het algemeen belang moet willen faciliteren. Het algemeen belang vereist ook dat de gemeente aan kostenverhaal doet. Wat we niet willen is dat ontwikkelende partijen flink winst maken op een gebiedsontwikkeling en de nadelige gevolgen en kosten afwentelen op de samenleving, maar juist bijdragen aan voorzieningen of investeringen die nodig zijn voor de stad (en waar het gebied van profiteert). Dit is niet alleen een wens, maar in de (vigerende) Wro een wettelijke verplichting die in de Omgevingswet enigszins gewijzigd zal worden voortgezet.

Onder de Wro zijn er zijn er in hoofdlijnen twee mogelijkheden voor kostenverhaal:

Mogelijkheid	Middel	Onderbouwing
Vrijwillige bijdrage ruimtelijke ontwikkeling voor instandhouding/verhoging ruimtelijke kwaliteit	Via een anterieure overeenkomst (privaatrechtelijk, afspraken voor vaststellen planologisch besluit)	Verplichte onderbouwing in Structuurvisie
Afdwingbaar kostenverhaal voor: 5. Gebiedseigen kosten (voor 1 gebied, bijvoorbeeld aanpassingen openbare ruimte) 6. Bovenwijkse voorzieningen (voor meerdere gebieden, bijvoorbeeld infra, groen en water) 7. Bovenplanse kosten/verevening (over meerdere gebieden, bijvoorbeeld sociale woningbouw)	Publiekrechtelijk, via een exploitatieplan en posterieure overeenkomst	Nota kostenverhaal - - - Proportionaliteit - Verplichte onderbouwing in structuurvisie

Onder de Omgevingswet blijft het reguliere kostenverhaal een wettelijke plicht en is kostenverhaal van financiële bijdrage een wettelijke bevoegdheid, die onderbouwd moet worden in de Omgevingsvisie of Omgevingsprogramma's. Het privaatrechtelijk kostenverhaal via een anterieure overeenkomst voorafgaand aan een planologisch besluit blijft als mogelijkheid bestaan en wordt door de wetgever als voorkeursoptie gezien. Het publiekrechtelijk kostenverhaal wordt gekoppeld aan regels in het Omgevingsplan, koppeling aan het projectbesluit of aan de Omgevingsvergunning voor buitenplanse omgevingsactiviteiten. In het Omgevingsplan moeten de kostenverhaalregels worden opgenomen. Inhoudelijk gezien komen onder de Omgevingswet meer kosten in beeld om te verhalen, zoals kosten voor klimaatadaptatie, energietransitie, nieuwe mobiliteitsconcepten en netwerkvoorzieningen en kwalitatieve verbeteringen van het landschap, natuur, water of stikstofbalans.

De gemeente Hilversum heeft de intentie om kosten te verhalen. In het Meerjarenperspectief Gebiedsontwikkeling (gemeenteraad 2021) is uitgesproken meer initiatieven te willen afwikkelen via intentie en anterieure overeenkomsten en minder via het vergunningtraject. Ook is aangekondigd dat Hilversum een nota kostenverhaal opstelt. Ook onder de Omgevingswet blijven we de de anterieure overeenkomst als voorkeursoptie zien. Wel wil Hilversum als stok 'achter de deur' alle overige mogelijkheden voor kostenverhaal openhouden. In het verhalen van kosten moeten de Omgevingsvisie, de nota grondbeleid en de nota kostenverhaal met elkaar in verband staan. De Omgevingsvisie ligt nu voor. Daarin staan de doelen en programma's genoemd en wordt de ruimtelijke basis gelegd voor kostenverhaal door de ambities, doelen en mogelijke programma's te beschrijven. De nota grondbeleid beschrijft hoe de gemeente omgaat met eigen grondposities en geeft aan of de gemeente een actieve of faciliterende rol inneemt. De nota grondbeleid

van Hilversum gaat uit van situationeel grondbeleid en dat past naar ons oordeel goed bij deze Omgevingsvisie.

In Hilversum passen we nu vooral de anterieure overeenkomst toe, omdat Hilversum nog geen door de raad vastgestelde Nota Kostenverhaal heeft. De nota zal aan de raad worden aangeboden vóór vaststelling van de Omgevingsvisie. Mogelijk richten we daarbij een aantal fondsen in, zoals een:

- Groenfonds
- Mobiliteitsfonds
- Fonds openbare ruimte
- Duurzaamheidsfonds

Na vaststelling van de Omgevingsvisie en inwerkingtreding van de Omgevingswet zal deze moeten worden geactualiseerd en ondergebracht in het Omgevingsplan. Het werken met een Nota Kostenverhaal heeft als voordeel dat het kostenverhaal (onderbouwing, berekening en toepassing) periodiek geactualiseerd kan worden aan bijvoorbeeld marktontwikkelingen, zonder tegelijk de gehele Omgevingsvisie te moeten bijstellen.

We zien nu geen noodzaak de nota Grondbeleid aan te passen, maar sluiten niet uit dat dat na vaststelling van de Omgevingsvisie nodig blijkt.

5.5 De Omgevingsvisie als basis voor monitoring

De Omgevingsvisie schetst een vergezicht van opgaven en doelen voor de lange termijn voor allerlei thema's als wonen, klimaat en gezondheid. We kijken in toenemende mate naar de samenhang van vraagstukken: wanneer gesproken wordt over toename van woningen, dan gaat het tegelijk ook over voldoende voorzieningen, groen en mobiliteit. Mede omdat de visie meerdere bestuursperiodes beslaat, is het van belang om zicht te houden op de opgaven en de haalbaarheid van de doelen. Tegelijk is het goed

denkbaar dat gedurende de looptijd van de Omgevingsvisie allerlei omstandigheden veranderen: (geo-)politiek, economisch en sociaal.

Dat maakt dat de laatste stap in de beleidscyclus onlosmakelijk aan de Omgevingsvisie is verbonden: monitoring. Hoe ontwikkelen de opgaven in de Omgevingsvisie zich de komende jaren? Moeten we tijdens of na een bestuursperiode bijsturen op basis van trends en ontwikkelingen? En hoe faciliteren we het gesprek daarover in de gemeente en met de samenleving?

Het monitoren krijgt vorm in een monitor Omgevingsvisie. Dit instrument voor gemeenteraad, college en samenleving geeft inzicht in de voortgang van opgaven en in de doelen die gesteld zijn en op de trends en ontwikkelingen die daarop van invloed zijn.

Binnen het ondersteunende programma Transitie naar Datagedreven Sturing (2022-2025) wordt de komende jaren gebouwd aan de monitor Omgevingsvisie. De monitor is in eerste instantie kwantitatief van aard: maken we voldoende meters? Hoeveel woningen zijn er daadwerkelijk gebouwd? Hoe staat het met de werkloosheid en de cohesie in buurten? Daarnaast kijken we naar kwalitatieve aspecten: hoe tevreden bent u met het groen in uw buurt? Pakken we signalen uit de samenleving goed op? Gaan we de goede kant op? Naast de monitor Omgevingsvisie zijn het jaarlijkse stadsgesprek en de huidige Hilversum monitor (burgerpeiling) belangrijke ingrediënten.

We zijn al bezig. Veel kwantitatieve data is al bijeengebracht op het dataportaal Open Hilversum en stap voor stap ontwikkelen we monitorinstrumenten. Bij de verdere ontwikkeling betrekken we graag inwoners en organisaties in een panel om te komen tot een bruikbaar instrument.

Verschillende monitors

Het onderscheid tussen de Omgevingsvisie en programma's (6.2) betekent dat verschillende monitors nodig zijn.

	Inhoud	Monitoring
Beleid	Omgevingsvisie	Monitor Omgevingsvisie
	Programma's	Monitor programma's
Uitvoering	Agenda's	-

Inzicht op niveau monitor Omgevingsvisie (eens per twee jaar – doen we de goede dingen?)

- Monitoring van de (integrale) doelen van de Omgevingsvisie gekoppeld aan opgaven. Deze doelen staan omschreven in Hoofdstuk 4. Het beoordelingskader van de MER zal daar waar het geschikt en toepasbaar is, als leidraad worden gebruikt.
- Trends en prognoses, ontwikkelingen waar Hilversum mee te maken krijgt. Een trendstudie op landelijk niveau zal tweejaarlijks uitgevoerd worden en deze trends zullen vertaald moeten worden naar de Hilversumse situatie/doelen.

Inzicht op niveau van Programma's - doen we de dingen goed?

- Monitoren van op het niveau van programma's vraagt meer inzicht en mogelijkheden tot bijsturen dan monitoring op omgevingsvisieniveau. Ook het integraal benaderen van doelen door bijvoorbeeld te kijken naar ruimtebeslag is belangrijk. Hoe benutten we de ruimte en kansen optimaal?
- Data en kaartmateriaal ten behoeve van gebiedsagenda's geven inzicht in de staat van een gebied op een moment. Periodieke foto's van een gebied brengen ontwikkelingen in beeld.

Inzicht op niveau van agenda's wordt op uitvoeringsniveau wel in beeld gebracht in de vorm van kaarten en cijfers, maar is doorgaans niet het niveau waar de monitor Omgevingsvisie naar kijkt. Uiteraard worden bij de uitvoering wel de open data en relevante monitoringsinstrumenten gebruikt.

Open data/ Hoe ziet de monitor eruit?

De data die gebruikt worden binnen de monitorinstrumenten worden transparant beschikbaar gesteld, zodat gemeenteraad, college, inwoners, ondernemers en organisaties over dezelfde informatie beschikken. Met een groeiend aantal databronnen brengen we Hilversum steeds beter in beeld (foto). Daarnaast komen steeds meer datasets en indicatoren beschikbaar waarmee we zicht krijgen op effect van uitgevoerde projecten en beleid. Denk hierbij aan bijvoorbeeld een woningbouwmonitor. Waar mogelijk worden de indicatoren uit het beoordelingskader (MER) gebruikt. Naast momentopnames in de tijd (2022-2040), bestaat ook de behoefte om trends te kunnen lezen over de jaren heen. Met de jaren zullen we van de voortgang van de programma's steeds beter de trends kunnen duiden. Om te komen tot een bruikbaar product voor vooral alle betrokkenen, betrekken we graag de stad en waar relevant het Stadspanel Data. Naar welke informatie is de inwoner op zoek? Missen we informatie? Hoe komen we tot een gedragen monitor Omgevingsvisie?

Voorwaarden

Het ontwikkelen van een monitor Omgevingsvisie is alleen mogelijk als een aantal randvoorwaarden geregeld is.

- Een monitor Omgevingsvisie vereist datakwaliteit en indicatoren die in de sectoren geborgd zijn. Dit vraagt organisatiebreed om voldoende aandacht, inzet en middelen. Sectorale data-ontwikkeling moet geborgd zijn binnen de afdelingen.

- Het programma Transitie naar Datagedreven Sturing (2022-2025) wordt ondersteunt met capaciteit om de monitor te ontwikkelen en om te werken aan de organisatieontwikkeling naar datagedreven sturen. De Omgevingsvisie gaat over een langere periode, dus voor de lange termijn moet ook doorontwikkeling van de monitor geborgd zijn.
- Ontwikkelcapaciteit voor monitoring van integrale vraagstukken zal aandacht blijven vragen. Monitoring vraagt om heldere indicatoren. Wat meet je, en wat zegt het resultaat. Overeenstemming over het gebruik van de juiste indicatoren (de MER kan daarbij leidraad zijn) is essentieel.
- Succes van een monitor hangt af van de mate waarin de monitor gezamenlijk gezien wordt als een bruikbaar instrument. Voor gedragen-

heid is afstemming met de stad essentieel. Je wil komen tot een situatie waarin we gezamenlijk naar dezelfde realiteit kijken, onderbouwd met feiten.

5.6 Fasering en prioritering

Uit de Omgevingsvisie komt veel voort: het werken met een nieuw toetsingskader, het inrichten van programma's, het opstellen van gebiedsagenda's, actualisatie van de participatieleidraad en het voeren van stadsgesprekken, datamonitoring, opstellen van het Omgevingsplan, werken met kostenverhaal, etc. Uiteraard kan niet alles tegelijk en zijn er afhankelijkheden (eerst dit voor dat). Op hoofdlijnen zien we de volgende fasering voor ons:

	Omgevingsvisie	Programma's	Omgevingsplan	Gebiedsagenda's	Participatie	Kostenverhaal	Monitoring
2022				Gebiedsagenda centrum		Nota kostenverhaal	
2023	Vaststellen Omgevingsvisie, MER en toetsingskader	Inrichten programma's	(vermoedelijk) tijdelijk Omgevingsplan van rechtswege PvA Omgevingsplan Start onderzoeken Omgevingsplan	Onderzoek naar optimale schaal gebiedsagenda's Gebiedsagenda's Meent, Kerkelanden, bedrijventerrein Zuidwest en Media Park	Inspraak Omgevingsvisie Agenda 'samen bouwen aan Hilversum' Start actualisatie leidraad participatie		Ontwikkelen Omgevingsmonitor Ontwikkelen programma-monitor
2024				Maken van 'foto's' t.b.v. prioritering overige gebiedsagenda's	stadsgesprek		Trendstudie
2025	Voortgang Omgevingsvisie				stadsgesprek		
2026	<i>verkiezingen</i>				stadsgesprek		Trendstudie
2027	Voortgang Omgevingsvisie	Evaluatie en herinrichting programma's			stadsgesprek		
2028					stadsgesprek		Trendstudie

2029	Voortgang Omgevingsvisie		Deadline vaststellen Omgevingsplan		stadsgesprek		
2030	<i>verkiezingen</i>				stadsgesprek		Trendstudie
	Evaluëren en bijstellen Omgevingsvisie						
2031		Evaluatie en herinrichting programma's			stadsgesprek		